

Czapik Gyula pazmanita főpap visszaemlékezése egykori intézetére

Szerkesztői bevezetés

Az egykori pazmaniták közül már a főpapi székre emelkedett Hamvas András csanádi püspök, aki az esztergomi érsek szék akadályoztatása miatt apostoli adminisztrátor volt, talán éppen esztergomi jelenléte sugallta, hogy egyes személyektől kérjen visszaemlékezéseket arról az intézetről, amely nevelőjük volt.¹

Az egyik főpap Czapik Gyula egri érsek, aki vette a fáradságot és emlékeit lediktálta. Ezt adjuk közzé. Talán természetes nosztalgiával fordul azokhoz az évekhez, amikor 1906-1910 között ő volt az intézetben és – talán a megszépítő múlt is íratta vele – sajnálkozással állapítja meg, hogy mennyire megváltozott a szellemiség 1920 után. Mindezt a pazmanitákkal való találkozásokból szűrte le, akik már nem voltak képesek azonosulni és nem tudtak viselkedni sem a régebbi generációval szemben. Az elit neveléshez tartozott, hogy a Szentírás megértéséhez szükséges keleti, így például a szír nyelvet megértsék, az arabot nyilván a középkori összehasonlító források megértése miatt. Egyfajta hitvallásként is felfogható ez a memoár, amely a kitűnő szellemiségű közösséget elismeri, hiszen a lazább ellenőrzés mellett igen jó teljesítményt értek el akár tanulmányi eredményben, akár később kikerülve a kollégiumból.

Előszó

Nagyon megritkult már azoknak a sora, akik a Pazmaneum fénykorának végén voltak növendékei; szellemét ottlétükkor megkapták, nevelő hatásában részesültek. Én is egy voltam közülük és még ma is hálás szívvel és kegyeletteljes érzéssel vallom magam pazmanitának.

E század második évtizedétől² kezdve szomorúsággal kellett azonban tapasztalnom, hogy a pazmanita szellem megváltozott. Akkor úgy mondták, hogy modernizálták; az én véleményem azonban, hogy átalakították és pedig nem előnyére. Lehet, hogy ebben a

¹ PL Mindszenty József. Egyházkormányzati iratok. 1951. Nr. 45.

² Czapik Gyula 1906- 10 között volt növendék, amikor Grósz József, Tiszó József, Schwarz-Eggenhofer Artúr , Hamvas András is osztálybeli eltolódással, de egy időben tanultak. Fazekas 3832. sz., 3850. sz., 3839. sz., 3870. sz. 3879. sz.

véleményben sok van az alanyi érzésből, hiszen a régi szellem birtokában nem vagyok érdektelen. Helyettem azonban tárgyi bizonyítékok beszélnek: a pazmanita tekintély a bécsi egyetemen már nem a régi, az új pazzok³ működése úgy a tudományos theologia művelésében, mint a pasztorációban és a katolikus szellemi életben nem olyan élenálló, mint amilyen a régieké – és ez letagadhatatlan.

Elhatároztam, hogy papírra vetem emlékeimet a Pazmaneumról, az én időmbeli Pazz-ról. Lehet, hogy írásom sok más munkám sorsát követve, elkallódik. Lehet, hogy archívumi ügyszerűs marad; de lehet, hogy hasznát veszi majd valaki, aki a mienknél, korszerűbb időben az Egyház és a magyar papság szellemtörténetével foglalkozik.

Ezen kívül írásomnak még az a sajnálatos tapasztalat is a késztetődte, amelyet pazmaniták körében utóbb észleltem. A Kath(olikus) Nagygyűlések idején többször tartottunk pazmanita találkozót. Ezeken a régi pazmaniták lelki egységben voltak együtt, pedig hát mi sem voltunk egyidőben pazzok. Mégis észrevehető volt a közös felfogásunk, azonos érdeklődési körünk; bennünket nemcsak az emlékek, hanem egy speciális szellem: a pazmanita szellem kapcsolt össze. Az 1920 utáni pazmaniták nem voltak épp fiatalok, de idegenül hallgattak bennünket. Látnunk kellett, hogy nekik nincsenek tradícióik és a pazmanita szellem törést szenvedett bennük és általuk.

1948. szeptember végén és október elején Bécsben jártam. Akkor jöttek a növendékek. Beszélgetve velük láttam, hogy a régi Pazz életéről, szokásairól nem tudnak. Mintha nem is érdekelné őket.

Nem szomorítana mindez, ha látnám, hogy az új pazmanita szellem magán hordozná az örök és értékes papi jódtulajdonságokat, amelyek azonban a kegyelet nélkül csonkák.

A Pazmanita szellem

A Pazmaneumnak sok jeles értéke volt, de nem tagadhatom el, hogy számos hiánya is. Itt az értékei közül legértékesebbéről: a „pazmanita szellemről” szólok. Véleményem szerint ez volt a P(azmaneum) nevelésének döntő faktora.

A pazm(anita) szellem az intézet köztudata volt, amelyről kifejezetten senki sem beszélt, de ez minden növendékben ott élt. Ott élt a II-IV évesekben és az I. évesek hamar hasonultak hozzá. Aki ezt a közszellemet nem tette magáévá, az kiütött a többi közül,

³ A pazmaniták becéző rövidítése.

idegennek érezte magát és eltávozott. Ha gondosan sorbaveszem, akik az én időmben kiléptek, vagy máshová mentek (Innsbruckba)⁴ egytől-egyig ilyenek voltak.

Ezt a pazm(anita) szellemet nem könnyű összetevőire bontani, de megkísérlem.

Az alapja a Pazmaneum nimbusza volt, amelyről minden pazznak az volt a meggyőződése, hogy a világ legelső szemináriuma és hogy a pazmanita a legelső magyar kispap. Ebben a beképzelésben azonban nem volt semmi gőg, nem kísérté mások lenézése. Olyan volt ez, amelynek szent igazsága élt bennük, de róla nem beszéltünk.

Ezzel a pazmanita öntudattal együtt élt lelkünkben a velejáró kötelességek átérzése és vállalása.

Ennek megnyilvánulása volt az a szigorúan egyházas szellem, amely közöttünk uralkodott. Egész ott töltött időmből nem emlékszem egyetlen olyan kijelentésre sem, amely a szabadabb felfogást pendítette meg. Mi is kritizáltunk, sőt sokszor debacháltunk⁵, de mindig a jobbat akartuk, több buzgóságot, időszerű pasztorációt kívántunk. Beleszugeráltuk⁶ egymásba a szent vágyat, hogy ha hazakerülünk, megmutatjuk, hogyan kell dolgozni a lelkekért!

Az egyházas szellem és a jövő tettvégya mellett magától értetődőnek tartottuk, hogy tanulnunk kell. Az egyetemen a pazmanitától elvárták, hogy: *superarent mediocritatem*.⁷ Ha egy pazmanitának gyengén sikerült a kolloquiuma, vagy szigorlata, nemcsak az illetőt bántotta, hanem a többit is. Voltak olyanok, akik nem készültek óráról-órára, sőt mással foglalkozva mulasztottak. Ámde, amikor eljött a *praeparatio*⁸ ideje, mindenki megfeszítette az erejét. Tekintve, hogy akkoriban a Pazzba csak tehetségesebb kispapokat küldöttek, a vizsgákra – az arabot, és szirt leszámítva – mindig jól elkészülve ültünk oda. Ha aztán mégis egyik-másik vizsga gyengébben sikerült, hát pech volt. Jellemző, hogy utána a pasas (!) alaposan áttanulta azt a részt, a vizsga után. Az én időmben egyetlen szigorlat nem sikerült (Bányász József esztergomié⁹) és egyetlen vizsga: Nyirő József erdélyié, aki aposztata¹⁰ író.

További összetevője volt a pazm(anita) szellemnek, hogy kispapi kötelességeinket a szemináriumokban szokásos ellenőrzésnek sokkal lazább felügyelete mellett teljesítettük. Erre később a hiányok felsorolásánál fogok kitérni. Ez azonban a pazmanita öntudatos

⁴ Gamauf István a IV. évet másutt töltötte v. ö. Fazekas 3849. sz. Jablowszky Márton III. évtől már nem található, v. ö. 3853. sz., Marschall Rafael ciszterci két évet járt, v. ö. 3855. sz., Somoskeőy József két évet v. ö. 3858. sz., Várkonyi Fidél ciszter két évet, v. ö. 3859. sz., Vevér Emil két évet v. ö., 3860. sz., Wessely András egy évet, v.ö. 3878. sz. Ezeknél nem lehet tudni pontosan, hová mentek tanulmányaik folytatására.

⁵ Debacchor dühösködik, kiáltozik, valójában lekicsinyel

⁶ Suggestio- táplál, szít

⁷ A közepest felülműlják

⁸ A vizsgákra való felkészülés

⁹ Aki mind a négy évet 1905-1908 között ott végezte. v. ö.: Fazekas 3795. sz.,

¹⁰ A híres író nem csupán papságát hagyta ott, hanem áttért reformátusnak.

büszkeségnek velejárója volt, hogy íme bennünket nem ellenőriznek, mégis szabálytartók vagyunk.

Ugyancsak fontos összetevő volt az a tudat, hogy az egyetemen Magyarországot, és az intézetben egyházmegyénket képviseljük. Bécsben létünk semennyire sem csökkentette magyar öntudatunkat, sőt határozottan erősítette. Egyházmegyei hovatartozásunk pedig nem jelentett versengést, sem más egyházmegyek lenézését. Az egyházmegyei viszonylatokat soha nem érintettük, sőt még tréfából sem csipkedtük. Mindenki arra ügyelt, hogy a többenél ne legyen hátrábbvaló.

Tárgyi alátámasztást adott a pazmanita öntudatnak és az ebből származó közszellemnek az a tény, hogy a múlt század végén, és a jelenleginek első három tizedében, a magasabb egyházi helyeket viszonylagos számarányon fölül, volt pazmaniták töltötték be és ugyancsak közülük került egyházi mozgalmainknak és tudományos életünknek legtöbb egyénisége.¹¹ A volt pazzokat számon tartottuk, minden egyes előmenetelnek, kiváló munkásságnak külön-külön örültünk.

Ennek folyományaképpen nem ép helytelen ambíció alakult ki bennünk. Bár soha nem beszélünk róla, de nem egy pazmanita élt a tudatban, hogy reá munkája révén méltóság vár; de egyetlen sem akadt köztünk, aki jövőjét másképp képzelte volna, minthogy az egyházi élet valamely terén, - mai terminust használva „élmunkás” lesz. Nem stréberség, hanem jó értelemben vett feszülő munkavágy volt ez. A tények mutatják, hogy mindez a volt pazzok jelentékeny részében meg is valósult és aránylag kevesen vannak, akik a munkában és érvényesülésben elmaradtak.

Hiányok a pazmanita szellemben

Helytelen strucc-módszer lenne, ha nem konstatálnók¹² az akkori pazmanita-nevelés hiányait is. Annyira komoly hiányok voltak ezek, hogy miattuk gyenge erőkként kerültünk volna ki az egyházi munkába, ha a pazmanita szellem nem lett volna komolyan alakító tényező, amely pótolja a hiányokat.

Már pazz koromban megláttam ezt a bajt. Amikor én is papnevelő voltam és azóta, hogy főpásztor vagyok¹³ és a papnevelés ügye hivatalos kötelességem, sokat töprengtem

¹¹ Az egyházmegyéket irányító hazai főpásztorok esetében ez bebizonyított.

¹² Állapítanánk meg

¹³ Czapi Gyula (1887-1956) 1939-ben veszprémi megyéspüspök, 1943-ban egri érsek volt 1956-ban bekövetkezett haláláig, v. ö.: Beke Pázmáneum 332. o., Viczián János: Czapi Gyula. In MKL II. 306. o.

ezen. Egyrészüket már pazmanita koromban éreztem. Itt azonban úgy írom le őket, ahogyan most látom.

A legjelentősebb hiány az előjárók tevékenységében volt. A mi előjáróink igen jó papok, derék emberek voltak, ámde inkább csak *felügyelők* és *nem vezetők*! A bécsi egyetem, tudományos egyetem volt, európai értelemben. Ott előadták az anyagot, de a megtanítást, pláne (!) nevelést már nem tekintették feladatuknak. Aki magától nem tanult, elmaradt. Az egyetemnek és a szemináriumnak ki kellett volna egészítenie egymást, az utóbbinak rávennie növendékeit a tanulásra, ebben vezetni és segítenie.

A tanulásban, képességeink és viselkedésünk csiszolásában azonban magunkra voltunk hagyatva és egymásra utalva. Azzal senki sem törődött, hogy képességünknek milyen speciális szak felelne meg; nyelvtudásunkat nem fejlesztette senki sem (ami nagy mulasztás volt). Előjáróinktól tanulmányainkban sem, ösztönzést sem útbaigazítást nem kaptunk; tanáraink pedig igen magasan állottak és egyénileg nem törődtek velünk, hisz többségünket nem is ismerték. Előjáróink keveset érintkeztek velünk, közénk nem jöttek. Drexler spirituális ¹⁴ ismert ugyan bennünket, törődött is a lelkünkkel, de tanulmányi irányban meg sem kísérelte, hogy vezessen. Röviden: nem részesültünk előjárói vezetésben és egyéni irányításban.

Adott helyzetben nem is vártunk ilyen előjárói irányítást és segítséget. Részünkről azonban megvolt a pazmanita szellemnek jeles tulajdonsága, hogy képezni akarjuk magunkat és jelesek, nem tucat-papok akarunk lenni. Így aztán jelentős részünk maga tört neki a munkának. Én azonban már akkor öntudatosan éreztem és fájlaltam és helytelenítettem magamban ezt a hiányt.

Az én időmben így volt. Mint hagyomány élt azonban közöttünk, hogy régebben a praefectus¹⁵ u.n. circulus¹⁶ tartott, kikérdezve az elvégzett anyagot és magyarázott. A magam részéről nem örültem, hanem sajnáltam, hogy ez már csak a múlt emléke volt.

A második komoly hiány volt, hogy tanulmányi szempontból mindent az egyetemre hagytak; társadalmi műveltségünk csiszolását pedig a közösség hatására bízták. Csupán a lelki képzésünkkel törődtek.

A bécsi egyetem theologiai facultasa az én időmben világviszonylatban is in floribus¹⁷ volt. Ez tanulásunk szempontjából jobban hátrány volt. Sok előismeretet föltételezett. Ha a Pazzban valamilyen házi-stúdium is lett volna, ahol a hiányzó ismereteket pótolták volna,

¹⁴ Beke Pázmáneum 2002. 317. o., Uő 2008. 162. o.

¹⁵ Tanulmányi felügyelő

¹⁶ Tankörnek nevezték a növendékek kikérdezését

¹⁷ Virágjában

óriási előnyét jelentette volna tanulmányainknak. Ha csak a német nyelvtudást vesszük, hiányzott az otthoni képzés.

Hiányzott a papnak annyira szükséges társadalmi műveltség megadása és csiszolása is. A növendékek jó része egyszerű családból származott és gyermekszoba nélkül a társadalmi szokásokban járatlan volt. Soha nem kaptunk ilyen irányú eligazítást.

E pontban azonban sokat pótolta a Pazz közössége. Minden kurzusban akadt néhány úri fiú és az újoncok hamarosan elsajátítottak egyet-mást a többitől. Ez azonban csak az intézeti élet viszonylataira vonatkozott és sok más irányban faragatlanok maradtunk.

A többi hiány is, mind az előjárók elszigetelt, visszavonultságából származott.

Senki sem ügyelt arra, hogy dolgozunk-e vagy tanulunk-e és milyen mértékben? A nagy többség magától iparkodott: de akadtak, akik kényelmesebben tevékenykedtek. Ezekért kár volt. Igen tehetségesek voltak közöttük, akiket kis buzdítás és rávezetés vagy rászorítás jobban fölkészített volna.

Ugyancsak hiány volt, hogy a nagy világváros és a katolikus centrum életét, intézményeit, pasztorációját nem tanulmányoztuk úgy, mint lehetett volna. Sok minden iránt érdeklődtünk, többfelé eljártunk, de nem volt tapasztalt vezetőnk, értékelőnk. Magunkra voltunk hagyva.

Összefoglalva: A Pazz aszketikus irányban jól kiképzett bennünket; az egyetem a tudományosságban igen jeles volt, de a pap sok-sok szükséges tulajdonsága megszerzésében magunkra hagyódtunk.

Az előjárók

A P(azmaneum)-nak szervezete szerint négy előjárójának kellett volna lennie; ezek: rektor, vicerector, praefectus és spirituális.¹⁸

Hosszú idők óta azonban a vicerektorságot nem töltötték be és az anyagi ügyeket, mint megbízott oeconomus, a praefectus végezte. Az én időm alatt rektorunk is csak kb. jó egy évig volt. Így tulajdonképp csak két előjárónk működött, ami nagy hiba volt.

Az összes előjárók strigoniták¹⁹ voltak mindig. Az Intézet ugyanis a Prímás alá tartozott.

¹⁸ A rektor a kormányzó, a vicerector az alkormányzó, a praefectus a felügyelő, a spirituális a lelkiigazgató magyar elnevezésnek felel meg.

¹⁹ Strigonium az Esztergom latin neve, innen az esztergomi, strigoni elnevezés.

A rektor mindig esztergomi kanonok volt. Ő reprezentálta²⁰ a magyar klérust Bécsben. Ezért kiválasztásánál nem a papnevelés szempontjai döntöttek, hanem más kvalitásokat vettek tekintetbe. A rektor rendesen episcopabilis²¹ volt.

Az előttemi idők két rektora jeles ember volt és püspök is lett. Fischer-Colbrie Ágoston²² volt az egyik és gróf Széchenyi Miklós²³ a másik.

Fischer-Colbrie úgy egyházi, mint udvari körökben igen tekintélyes volt, és mint rektor is jól megállta a helyét. Magasrangú katonacsalládból származott, sok nyelvet beszélt, theologiaiailag is képzett volt. Doktorátusát sub auspiciis caesaris²⁴ szerezte. Kistermetű, kecses emberke volt, aki a császárváros társadalmában szerepet vitt. A növendékek felé inkább tekintély volt, azonban, (nem?) mint közvetlen nevelő.

Széchenyi sem tudomány, sem életszentség tekintetében nem volt tényező. A reneszánsz-főpap típusa volt. Tagadhatatlan azonban, hogy a rektorok közül a P(azmaneum) érdekében kifejtett munkásságával igen kimagaslott. Maga az új Pazmaneum épülete, annak úttörő berendezése, az új szervezés (duktor-rendszer átalakítása stb.) az ő egyéni munkája volt.

Ottlétem közepén másfél évig Lollok Lénárd²⁵ volt a rektor. A Budapest lipótvárosi plébániáról került a Központi Szeminárium élére. A Bazilika belső berendezésénél nagy érdemeket szerzett. A művészetekben képzett u.n. Schöngest²⁶ volt. A pesti előjárókkal nem tudott kijönni és saját kérelmére került a Pazmaneumba. Itt bizonyos ellenszenvvel fogadták. Külső jelét azonban nem láttuk soha, de úgy éreztük, hogy nincs meg közte és a másik két előjáró között az összhang. Lollok iparkodott velünk egyénileg is foglalkozni. Kettesével hivatott bennünket, elbeszélgetett velünk, de nem tudott megnyerni senkit sem. Feminilis²⁷ modora, aprólékoskodásai ellentétben állottak a mi határozottságot és keménységet becsülő ideálunkkal. Eltávozását mi az előjárókkal való differenciák²⁸ címén vettük tudomásul. Később fölmentést kapott a residentia²⁹ kötelessége alól és külföldön élt. Ott is halt meg. Akkoriban különböző hírek szállongtak felőle, de azokról mi kispapok nem hallottunk és visszagondolva sem látom igazolva őket.

²⁰ Jelenítette meg

²¹ Püspöki méltóság várományosa

²² Beke Pázmáneum 2002. 312. o., Beke 2008. 203. o.

²³ Beke Pázmáneum 2002. 312. o., Viczián János: Széchenyi Miklós. In MKL. XII. 648. o.

²⁴ Sub auspiciis caesaris – császári felügyelet mellett

²⁵ Beke Pázmáneum 2002. 312. o., Beke 2008. 439. o.

²⁶ Széplélek

²⁷ Nőies

²⁸ Különbség

²⁹ Helybenlakás

Vicerektor az én időmben nem volt. Ezt a tiszteket 1899 óta, amikor Bergmann³⁰ volt vicerektor pozsonyi kanonok lett, nem töltötték be. A rektor helyettesítését a spirituális végezte; az anyagi ügyeket, pedig mint oconomus³¹, a praefectus látta el.

A praefectusnak disciplináris³² és tanulmányi felügyelőnek kellett volna lennie. E tiszteket egy nagy tudású, szentéletű, magas műveltségű pap: dr. Moessmer József³³ töltötte be, de sajnos csak éppen hogy.

Élete tragikum és tanulságos.

Bécsben született: magasabbrangú vasutas volt atyja, aki a MÁV-hoz ment át. Állomásfőnök volt valahol a Bánátban, aztán Temesvározt és Budapesten. Moessmer esztergomi kispap, pazmanita majd praefectus a Pazzban. Filozófiával foglalkozott és figyelme az akkori modern filozófusokra terelődött. Valami kisebb munkájára fölfigyeltek és gyanúsaknak vélték. Valami más dolgozatának racionalista gyanúja miatt megintették.³⁴ Ez eldöntötte egész életét. Ettől kezdve csak olvasott, tanult, de nem produkált semmit. Úgy tudtuk, hogy ír is, de úgy látszik később ezeket, megsemmisítette.³⁵ Félénk, szinte félszegen félénk ember lett; kerülte a nyilvánosságot. Néha - augustinista³⁶ koromban beszélt velem teológiai kérdésekről; széleskörű ismeretei voltak és igen világosan fejtegetett. Hamarosan elhallgatott azonban, mint aki rossz fát tett a tűzre.

Az egyetemi könyvtárban tiszt volt egy volt pazz; az szerzett neki még külföldi könyvtárakból is könyveket.

Drexler³⁷ hűségesen oltalmazta, fedezte mulasztásait, végezte helyette a házvezetési teendőket. Úgy vélem, hogy Drexler hatása volt, hogy annyi ideig praefectus maradt és később meg már nem tudtak mit csinálni vele.

A filozófián kívül 3 érdeklődési síkja volt: a hegedű, költemény és régiségek.

Volt egy keret-hegedűje, u.n. néma hegedű, amely csak pianissimo³⁸ szólt. Szobájában bezárkózva órákon keresztül húzta a legnehezebb darabokat.

³⁰ Bergmann József v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 315. o., Beke 2008. 70. o.

³¹ Gondnok

³² Fegyelmi

³³ Moessmer /Mössmer József prefektusi ideje 1893-1928 között, v. ö. Beke Pázmáneum 2002. 320. o., Beke 2008. 513. o.

³⁴ Ebben az időben állították fel 1908-ban a Vigilantia bizottságot is.

³⁵ Nem mindent, hiszen a PT közöl verseiből.

³⁶ Czapik Gyula is az Augustineum növendéke volt.

³⁷ Drexler 1905-06 között viselt rektori tisztséget a spirituális tisztsége mellett, amelyet 1894-1915 között töltött be. V. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 315, 317. o., Beke 2008. 162. o.

³⁸ Leghalkabban

Költeményeit életében nem mutatta senkinek. Halála után találtak íróasztalában néhányat. Korompai ³⁹, az akkori spirituális mutatott nékem hármát. Lírikus irányúak voltak, német nyelven. Szép lelket és tehetséget mutattak.

Régiségek közül a brokát textíliák és primitív fa-szobrok érdekelték. Igen sovány fizetése elspórolt (!) filléreiből Kis Múzeumot szerzett össze a lakásába és ezeket boldogan nézegette. Háború után, amikor Bécsben nagy volt az ínség, mariazeili utam közben meglátogattam és szobáját üresnek találtam. Kérdeztem. Elmondotta, hogy kénytelen volt apránként elkótyavetyélni kedvenceit, mert kellett ennivalóra. Azt is elmondotta, hogy Szlovákiából volt növendékei küldenek neki intenciókat.⁴⁰

1915-ben Drexler pozsonyi kanonoknak tették. Valami miatt megnehezítettek rá. Helyébe Csárszky István ⁴¹ került valóságos rektornak, akinek rektorsága igen nagy lelki megrázkódtatás volt Moessmernek. Még a régi Pázzban ugyanis Csárszky Moessmer praefektussága alatt volt növendék. M. valami miatt lecsapta a duktorságról és most Csárszky főléje kerekedett. Egyszer, amikor meglátogattam, igen keserűen panaszkodott: „Nem merek szólni egy kispapnak sem, mert nem tudom, hogy két év múlva nem lesz-e rektorom?” Ezt igen epésen és reszkető hangon mondotta.

Bécsben halt meg hirtelen. Sírját egyszer meglátogattam.⁴²

Elkallódott nagy tehetség volt és jó ember. Ő maga nem tudott magának, képességeinek megfelelő helyet szerezni, előjárói pedig nem törődtek vele. Igen kár érte!

A spirituális Drexler Antal volt.⁴³ Teendői azok voltak, amelyek minden szemináriumban azonosak.

Drexler Handlován született. Német volt, tótul is beszélt, de teljesen magyar érzésű volt. Magyarságából, hazai hűségéből lelkiismereti kérdést csinált. A Pázzban tanult, de doktorátust nem szerzett. Ezt mindenki szépséghibának rótta föl. A tudományokban nem volt jártas. Rövid ideig volt a kúrában⁴⁴ és úgyszólván egész életét mint pázzi spirituális élte. Kiegyensúlyozott lelkű ember volt, akinek alapkaraktera valóságos Johannes-Natur volt, de bámulatosan egyesítette ezt a férfias keménységgel. Megjelenésében dekoratív, mindig tiszta, finom modorú. Kiejtése kissé tótos volt.

A növendékek őszinte szeretetét, nagyrabecsülését és ragaszkodását bírta. Egyetlen sem volt, aki nem szerette volna.

³⁹ Korompai spirituális ideje 1926-1932 között v. ö. Beke Pázmáneum 2002. 317. o., Beke 2008. 382. o.

⁴⁰ Intention, mise mondási szándéka fizettek a növendékei.

⁴¹ Csárszky rektori ideje 1915-1928 között, v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 312. o., Beke 2008. 126. o.

⁴² A grinzingi temetőben helyezték nyugalomra.

⁴³ Spirituális volt 1894-1915 között v. ö. Beke Pázmáneum 317. o., Beke 2008. 162. o.

⁴⁴ cura gondozás, itt a cura animarum, lelkek gondozásáról, vagyis kápláni, plébániai beosztásról van szó.

Meg is érdmelte. Ő volt mindenkinek minden tekintetben az igazán jóakarója és atyja. Bármilyen bajunk volt, hozzá fordultunk és mindig megértést találtunk. Diszkrét⁴⁵ volt.

Mint spirituális nem elegyedett nagyon közénk, de mindig atyai volt és tekintélyt tartott. Kicsinységekért nem lépett föl.

Jól tudott bánni velünk. Példa: másnak cellájába nem volt szabad bemenni. Egyszer benyitott egyikünkhöz, ahol éppen egyik társunk tárgyalta. Megállott az ajtó előtt, behuntya a szemét és komolyan szólt: „Nem nézem meg ki van itt. A szabályszegő azonnal távozzon. Többé ilyen elő ne forduljon!” Ennek az eljárásnak nagy hatása volt nemcsak a két delikvensre⁴⁶, hanem valamennyiünkre.

Napirendje pontos volt. Minden nap reggeli után szivarra gyújtott és álló íróasztalánál előkészítette, szóról szóra leírta az esti puncta meditationist.⁴⁷ Ezeket mindig latinul adta. Formailag, tartalmukban, stílusban elsőrangúak voltak, de nekünk kissé nehezek. Vasárnap délelőtti konferenciabeszédet olvasott föl, rendszeren 45 perceset. Latinul, gyönyörű stílusban, igen tartalmasan. Ezek is nehezek voltak. Negyedóra múlva elfáradtunk. Misézésben, funkciókban maga volt az áhítat, összeszedettség, minden mesterkéeltség nélkül. A jó és jámbor pap példájának tartottuk. Kirándulásoknál víg és kedves volt. Semmiben sem túlzott. Ezt a példaszerűséget soha sem rontotta le.

A növendékek nagy többsége a spirituálishoz járt gyónni. Hetenkint bejárt ugyan egy jezsuita a Kanisius rendházból (P. Mühleithner) aki magyarul is tudott, de csak kevesen vették igénybe. Drexler minden szombaton d. u. 5-től gyóntatott a szobájában, ezen kívül minden este, az esti ima előtt rendelkezésre állott. Jó gyóntató volt. Röviden, határozottan és világosan beszélt. Nem volt skrupulózus.⁴⁸

Minden növendéknek havonként lelki kolloquiumra⁴⁹ kellett mennie a spirituálishoz. Hogy itt milyen volt, nem tudom megítélni, mert lelki dolgainkról nem beszéltünk egymás között. Nekem pedig soha nem voltak problémáim sem hivatásom körül, sem más tekintetben.

1915-ben pozsonyi kanonok lett, ami egyéniségét és szolgálati idejét tekintve méltánytalanság volt. Úgy mondták, hogy a rektorság betöltése körül véleményeltérése volt Csernoch⁵⁰ prímással és az ilyen pontokban kemény ember volt.

⁴⁵ Titoktartó

⁴⁶ Delinquo, delikvens – vétkező

⁴⁷ Elmélkedési pontok

⁴⁸ Skrupulosus, aggályos

⁴⁹ Colloquor, megbeszélés

⁵⁰ Csernoch János prímás, esztergomi érsek, bíboros 1912-27 között töltötte be tisztségét. V. ö. Erdő Péter: Csernoch János. In Eé. 385-389. o., Beke 2008. 131. o.

Pozsonyban utolsó éveit nagy szegénységben élte. Hitoktatással keresett valamit. Példaszerűen viselkedett haláláig. Talpig jó pap, jellemes ember volt és szent! Emlékét minden növendéke áldja!

Drexler utódja dr. Tiefenthaler József⁵¹ lett. Ő nem volt pazmanita és nem ismerte azt a hagyományos szellemes. A nivó, főképp a tanulmányokban, de más pontokban is már előbb leesett. Vele törés állott be. Jót akart ő is. Modernizálni akart. Amit azonban behozott, nem volt egyenértékű a régivel. Sőt! Jelentősen alatta állott. Még rontotta a régi szellemet Korompai-Neumann spirituálissága⁵², aki szentéletű, igen tartalmas ember volt, de a tanulás rovására a cserkészetre építette föl az életet. Sok jó volt ebben bár, de messze maradt a régitől. A tanulásban nem volt már tekintély a pazz és a könnyedség minden téren lejjebb szállította a régi értékességet.

Amint említettem törés állott be a Pazz szellemében. A tények, az egyetemen elért eredmények, a kikerült növendékek egyénisége, szelleme igazolják, hogy a Pazz, abban az időben lecsúszott.

Az utóbbi évekre nem vonatkozik e megállapításom. Azóta nem ismerem úgy az ottani helyzetet. A néhány nap, amit 1948-ban ott töltöttem, jó benyomást tettek reám.

E helyen említem még meg az orvost is és énektanárt.

Orvosunk dr. Pauer, nyug. Katonaorvos, a velünk szemben lévő Iskolatestvérek által vezetett Weisenhaus bennlakó orvosa volt. Idős, igen vallásos, agglegény, öregúr. Szobájában föllapozva állott Alban Stolz: Szentek élete.⁵³ Jó orvosnak tudtuk. A komolyabb eseteket a misericordianusok⁵⁴ kórházába utalta speciális kezelésre. Apró panaszokat is lelkiismeretesen kivizsgálta, de elkergetett vele bennünket.

Hetenkint egy énekórájuk volt az elsőéveseknek, amelyen gregoriánt tanulta. Mesterünk egy bécsi idősebb hitoktató volt, akinek nevére már nem emlékszem. Mi csak Saecula-bácsinak hívtuk, mert a hang elfogást a saecula-saeculorummal⁵⁵ próbálta. A szükséges funkció-énekeket begyakorolta velünk, de többre nem ment. Bennünk volt a hiba, mert nem érdekelt bennünket. Tisztelettel voltunk irányában, de nem vettük komolyan.

⁵¹ Tiefenthaler József spirituális 1915-1926 között v. ö. Beke Pázmáneum 2002. 317. o., mert a rektor Csárszky István lett. Beke 2008. 737. o.

⁵² Korompai spirituális ideje 1926-1932 között v. ö. Beke Pázmáneum 2002. 317. o., Beke 2008. 382. o.

⁵³ Stolz, Alban: Szentek élete. Ford.: Kovács I. I-VI. Veszprém 1938.

⁵⁴ Irgalmasrendiek kórháza, ahol a pazmanitákat is ellátták.

⁵⁵ Szentmisében használatos záróima formula, mindörökkön örökké jelentéssel.

A személyzet

Az Intézet személyzete négy apácából, két szolgálóból, a portásból és négy inasból állott. Kitűnően megszervezett, begyakorolt és hűséges együttes volt Minden nagyszerűen ment és soha semmi zökkenés nem volt.

A személyzet tisztelettudó, illedelmesen tartózkodó volt. Mi is úri modorban érintkeztünk velük. Ez a korrekt reláció⁵⁶ jó nevelő hatással volt reánk.

Az apácák akkor valami ferences bajor kongregáció tagjai voltak. Ők vezették a konyhát, a mosást és ruhák rendben tartását, és gondozták a folyosókat és lépcsőket. Szentmisét a felső oratóriumban⁵⁷ hallgattak. Mi alig láttuk őket. Velünk nem érintkeztek. Ottlétünk második évében új főnöknőt (vulgo⁵⁸: Zopka) kaptak aki Magyarországon is működött és magyarosan főzött. Amikor először kaptunk kolozsvári káposztát, könnybe lábadt a szemünk. Ellátásunk nagyon jó volt és minden nagyon gondosan volt elkészítve. Szombaton ebéd alatt széthordták a tiszta ruhákat; mindenki az ágyán találta kifogástalanul, kijavítva a ruháit. Hiány, vagy átcserélés soha sem volt.

A portás Bogányi bácsi volt. Magyar származású (igen keveset tudott már magyarul) tönkrement bécsi iparosmester. (Úgy emlékszem, hogy valami festék üzlete és piktorsága volt). Jó megjelenésű öregúr, akinek jó modora és szép kiejtésű, választékos német beszéde volt. Szerette az itókát és estefelé már nehezen forgott a nyelve. Ő kezelte a reggeli keltés csengőjét; mindig percnyire pontos volt.

Számfölkött volt egy igen öreg inas: a Julius. Kevés dogot adtak néki, de mindig tett vett. Úgy emlegettük, mint „hivatásos” inast. Vasárnap Ferenc Jóskába⁵⁹ öltözött magas gallérral. Ha valahol kis port látott, a kabátja aljával letörölte. Amikor már nagyon eltehetetlenedett, az Intézet fizetési ápoltnak egy polgári Greisen-Asylba helyezte el. Ez a bánásmód reánk is jó hatással volt, de főképp a többi inasra.

A rektornak külön inasa volt. Az előjáróké gondozta a fürdőszobákat.

Ágyainkat az inasok vetették be és takarították a szobákat. A cellákban minden héten nagytakarítást végeztek, szőnyegeinket kiporolták. Minden ragyogott a tisztaságtól.

Az ebédlőt az inasok gondozták, ők szolgáltak fel az étkezésnél. A mosogatás azonban a konyhában történt. Az ebédlőben is nagy rend, tisztaság és csíny uralkodott.

⁵⁶ Viszony

⁵⁷ Pici kápolna

⁵⁸ Népiesen

⁵⁹ Olyan öltözék, amely Ferenc József császárra emlékeztetett, kék, zsinóros, gombos öltöny

Beszerzéseinket is az inasok látták el, hűségesen, pontosan csekély borralaló mellett.

Az összes inasok meglett emberek voltak, akik biztos, elég jó jövedelmű és megbecsült állásukat értékelték.

Ide számítottuk az intézeti szabót és susztert is.

Szabónk Germán László nagyváradi származású volt. A Schönbrunner Strassen volt zászló és miseruha üzeme. Nem volt jó szabó, mert reverendáink nyakát kétszeri próba után sem tudta jól megcsinálni. Naiv, de készséges ember volt, akivel sokat évődünk.

Cipészünk hetenkint jött be. Nevét senki sem tudta, mert csak „Herr Bittschön”⁶⁰-nek neveztük a szójárásáról. Ez rendes mesterember volt és jó munkát adott jutányos áron.

A „Sárga-könyv”

Amikor egy elsőéves először jelentkezett a praefektusnál, Moessmer kezébe adott egy sárgás kartonfedelű füzetet, e stereotip⁶¹ szavakkal: „Tartsa meg! De ne csak a kezében, hanem a valóságban is!”

Ez a füzet az Intézet házi szabályait tartalmazta.

Alapja még Pázmánytól származik, aki sajátkezűen 32 pontból álló szabálykönyvet írt a Pazz számára⁶². Ehhez az 1860. évi esztergomi zsinat egyet-mást hozzákapcsolt. Az új épület körülményeire pedig 1900-ban alkalmazták.

Nem volt bő, ami azonban benne volt, az alapvetően szükséges volt, világos, szabatos és okosan mérsékelt. Nem évült el belőle semmi, nem kellett elcsavarva interpretálni⁶³ semmit.

Az újoncoknak az első évben négyszer fölolvasta, és interpretálta a múzeum-prefektus. A következő évben mindenkinek kétszer el kellett olvasnia és ennek megtörténtét a füzet végén dátummal fel kellett jegyeznie.

A Sárga-könyv megszentelt fogalom volt.

A Pazz szervezete, ellátása

Pázmány alapítványa az esztergomi főegyházmegye és a törökök által megszállott területek számára szólt. Később királyi intézkedéssel (1813) az alapítvány terhére tartottak 29

⁶⁰ Herr, bitte schön – szépen kérem uram

⁶¹ Visszatérő

⁶² 1964-ben készült el a Leges observandes címen, PáLt N protocollum 5-6. p., kiadva Rimely 293-297. o., Fazekas Pázm. 21. o.

⁶³ Megmagyarázni

növendéket közülük 18 esztergomit és a belőle kiszakított egyházmegyék (Nyitra, Szepes, Besztercebánya) 3-3 növendékét és 2 erdélyit. A többi egyházmegyék csekély (1906-ig 400 Ft volt 1 évre) fizetésért küldöttek növendéket akik díját eleinte a Vallás-alap fizette.

Az új Pazzon 50 férőhely volt. Szükség esetén 55 növendéket lehetett elhelyezni. Közülük 16 esztergomi, 2-2- nyitrai, besztercebányai és szepesi alapítványi volt. A Vallás-alap is adott segélyt. A többiért Ordináriusuk⁶⁴ fizetett. Rendesen akadt 1-2 önköltséges is de Ordináriusuk utalta be őket is.

Az én időmben (1906-1910-ig) így oszlottak meg:

16 esztergomi

2-2 nyitrai, besztercei, szepesi, győri, váci, kassai, rozsnyói, kalocsai, székesfehérvári, veszprémi, pécsi=26

1 egri, 1 csanádi (1907-től 2, 1908-tól 3)

1 csornai praemontrei, jászói praemontrei, 2 bencés és 3 erdélyi, 2 cisztercita = 13.

Összesen 55.

Nem volt akkor szombathelyi és nagyvárad. Az Intézetet a bérházak jövedelméből, a Vallásalap hozzájárulásából és az Ordináriusok által fizetett összegből látták el. Az előjárók igen csekély fizetést kaptak, a rektor semmit. Nagyon gondosan osztották be a jövedelmet, minden fillért megnéztek és jól és kellően láttak el bennünket.

1909-ig az Ordináriusok 400 koronát fizettek egy-egy nem alapítványos növendék után. Akkoriban ez a többi külföldi intézethez viszonyítva olcsó volt.

1909-ben a bérházak kiadásai növekedtek (adó, vízdíj) és a fizetett növendékek díját valamivel fölemelték. A püspökök ezt tudomásul vették, kivéve Csernoch, akkori csanádi püspököt ⁶⁵. Úgy tudtam meg a dolgot, hogy Drexler amikor hazamentem tanév végén vakációra, szólott, hogy holmimat úgy csomagoljam össze, hogyha nem térhetek vissza, elküldhessék. Elmondotta az emelést, és hogy Csernoch azt írta: visszarendeli növendékeit, mert nem fogadja el az emelést. Ez lesújtott. Utolsó évem előtt álltam és már készültem az első szigorlatra. Kértem Drexlert, hogy a különbözetet összeszedem a vakáció folyamán. Azt mondta, hogy ez lehetetlen és sértés lenne a püspökre. Ellenben megteszi, hogy a vakáció folyamán leutazik Temesvárra⁶⁶ és beszélni fog Csernoch püspök úrral. Szomorúan mentem haza és remegtem. Augusztus végén beállított Drexler Szegedre és megnyugtatót, hogy visszamehetek. Kérdeztem a részleteket, de finom kitérő választ adott. Temesvárott nem szóltak semmit és én nem mertem még kérdezni sem. Két év múlva augustinista koromban

⁶⁴ Az egyházmegye és szerzetesrend legfőbb előjárója püspökké szentelve, vagy a nélkül

⁶⁵ Csernoch János 1908-1911 között volt csanádi püspök.

⁶⁶ Akkor a csanádi püspökség székhelye, csak 1923-ban lett hivatalos székhely Szeged

előhoztam Moessmernek a dolgot, ő is kitérő választ adott és az volt a benyomásom, hogy az intézet reám való tekintettel elengedte Csernochnak a különbözetet.

Az Intézetben minden növendék teljes ellátás kapott. Évenként kaptunk egy reverendát⁶⁷, kétévenként cingulust⁶⁸ birétumot⁶⁹ és cilindert. Egész ott tartózkodásunk alatt egy téli kabátot. Ezen kívül a négy év alatt a cipésznél 40 korona erejéig rendelhattunk. Minden év elején kaptunk 50 iv írópapírt, néhány tollat, tintát, tollszárat, ceruzát. Orvost és gyógyszert is kaptunk az intézettől. Ez fizette az egyetemen előírt bélyeg, stb. illetékeket is. A pazzok egyébként tandíjmentesek voltak. Csupán a szigorlati díjakat kellett fizetni nekünk, de ezt mindenki megkapta a saját püspökétől. Tankönyveket sem kaptunk.

Cilindere mindenkinek több volt. A távozó IV. évesek ugyanis az övéket reátestálták⁷⁰ valamelyik fiatalra. A cilinderek igen tartósak voltak. Évenként 1-2-szer felvasaltattuk. Megázás esetén pedig csap alá tartottuk. A cilindert ilyenkor teljesen bevizeztük, kézzel lesimítottuk, és 2 nap alatt megszáritottuk. Azután kefével rendbe hoztuk. Olyan lett, mint az új. Vigyáztunk reá, mint minden ruhánkra, gondosan ügyeltünk. Slamos pazz, ritka volt.

Az új Pazzban nem volt duktor-rendszer.

Első növendék volt az assistentiarum-praefectus⁷¹, aki a főduktor teendőit látta el. Ő rendelte ki az assistentiát⁷² (a városban igen keresettek és tekintélyesek voltak a pazzok mint assistensek). Ő volt a közvetítő az előljárók felől. Az ebédlőben prezideált⁷³, előimádkozott az étkezéseknél és havonként kijelölte az ebédlői ülésrendet, valamint félévenként a sétakorpuszokat.⁷⁴ Cellája a praefectus melletti 17. sz. volt. Az én időm alatt ass(istens)-praef(ectus) volt: 1906-7 Azlen Emil egri; 1907-8: Hász István győri; 1908-9: Horváth Ferenc esztergomi; 1909-10: Tiszó József nyitrai (későbbi szlovák köztársasági elnök, akit a csehek felakasztottak); 1910-11: Pintér Gyula győri.⁷⁵

⁶⁷ Papi öltözet, a pazmaniták esetében kék színű volt

⁶⁸ Papi öv

⁶⁹ Papi sapka

⁷⁰ Ráhagyományozták

⁷¹ Asszisztens-felügyelő

⁷² A szentmise alkalmával végzett szolgálat

⁷³ Elnökölt

⁷⁴ A corpus – test szóból eredően egy corpus= közösség 6-7 növendéket jelentett, közösen mehettek sétálni, de legalább kettesével

⁷⁵ Azlen Emil 1904-07 között tanult v. ö. Fazekas 3779. sz., Hász István győri 1905-08 között v. ö. Fazekas 3798. sz., Horváth Ferenc esztergomi 1906-1909 között v. ö. Fazekas 3814. sz., Tiszó József nyitrai 1907-1910 között v. ö. Fazekas 3839. sz., Pintér Gyula győri 1909-1912 között v. ö. Fazekas 3869. sz.

A másik volt: a muzeum-praefektus.⁷⁶ Ez komoly teendőkkal járt. Olyan novícius-mester⁷⁷ féle volt. Az új növendékeket ő vezette be a pazmanita szellembe. Mindenütt az elsőévesekkel volt. Ő informált az elsőévesekről, de a másodévesekről is. Kurzusából ki volt véve, az ebédlőben állandó helye volt, a kápolnában az utolsó előtti pad szélén, hogy subditusait⁷⁸ állandóan szemmel kísérje. Szép és valamivel nagyobb cellája volt (parkettes) a 21. sz. a két múzeumi között és ezt az elsőévesek múzeumával ajtó kötötte össze. Teendőire elég szabadsága volt; az elsőéveseknek magyarázott, őket csiszolta. A novíciusok számára tulajdonképp ő volt az előjáró, aki pótolta a praefektust is. E munust⁷⁹ betöltötték: 1906-7: Sztollár Tamás esztergomi; 1907-8: Horváth Károly bencés; 1908-9: Privitzky Gyula rozsnyói; 1909-10 Czapik Gyula csanádi; 1910-11: Eggenhofer-Schwartz esztergomi.⁸⁰ Visszaemlékezve őszintén írhatom, hogy e munust nagy kedvvel, nagy ambícióval és lelkiismeretesen töltöttem be. Túl mentem a kötelességen: iparkodtam nevelni alantasaimat. Az előjárók szívesen nézték törekvésemet, és szabadkezet engedte. Munkámat csak az elsőévesekre irányítottam, a többi kurzussal nem törődtem és így nem volt ellenzéke.

A duktorrendszer helyébe a Széchenyi⁸¹ reform a hetes intézményt hozta be. Ez azonban nem vált be és elcsenevészedett. Helyesebben „hónapos” rendszer volt ez. Lényege, hogy minden kurzusban és annak minden korpusában (egy kurzus két korpusból 6-7 növendékből állott) havonként más és más volt a hetes. Eredeti elgondolás szerint ezeknek kellett volna pótolniuk a duktorok felügyelő tevékenységét. A gyakorlatban azonban csak annyi lett belőle, hogy havonként információs blankettát kellett kitölteni a korpusban lévő minden társról. Ezt inkább csak formalitásnak tekintettük.

Munus volt a sacellánusok⁸² - vulgo⁸³: szent szakszervezete. Három szacellánus volt. A főszacellánus negyedéves, egy harmadéves és egy másodéves segéddel. Ezek előrerukkoltak. Sok dolguk volt. Ők kezelték a két kápolnát, sekrestyét, tisztogattak, díszítettek. Az én

⁷⁶ Osztály-prefektus

⁷⁷ Ez a szó inkább a szerzetesrendeknél használatos, amikor beöltözés után novicius, vagy novicia lesz valaki fogadalomtétel előtt. Itt az újoncot jelöli az iskolában.

⁷⁸ Alávetettjeit

⁷⁹ Tisztséget

⁸⁰ Sztollár Tamás esztergomi 1904- 1907 között tanult itt, v. ö.: Fazekas 3878. sz., Horváth Károly bencés 1905-1908. között v. ö.: Fazekas 3799. sz., Privitzky Gyula rozsnyói 1906-1909. között v. ö.: Fazekas 3823. sz., Czapik Gyula csanádi 1907- 1910. között v. ö.: Fazekas 3832. sz., Eggenhofer-Schwartz esztergomi 1909-1912 között v. ö.: Fazekas 3870. sz.

⁸¹ György rektor

⁸² Sekrestyések

⁸³ Népiesen, közönségesen

időmben szacellánusok voltak graduális⁸⁴ évi előlépéssel: Pál Mátyás kalocsai, Nagy Béla erdélyi, Köhler Ferenc esztergomi, Palik Vendel esztergomi, Korner József csanádi.⁸⁵

Infirmárius⁸⁶ kettő volt: egy negyedéves és egy harmadéves. Évenként előléptek egymásután. A főinf(irmárius) fölügyelt a betegszobákra, orvoshoz kísért a betegeket, átvette az orvos rendelését, gondoskodott a gyógyszerekről. A viceinfirmárius⁸⁷ rendelte a teát, (mindenki kaphatott ha kért), rendezte a fürdészek ügyét, beosztotta a fürdőket, segédkezett a főinfirmáriusnak. Az én időmben infirmáriusok voltak graduális⁸⁸ előlépéssel: Tille Gyula esztergomi, Zombori László erdélyi, Pataki Béla szepesi.⁸⁹ A többire nem emlékszem.

Cantus-praefectus⁹⁰ munus nem volt évfolyamhoz kötve; alkalmasság szerint nevezték ki. Ő harmóniumozott a kápolnában, vezette és gyakorolta az énekkart. Az én időmben Kuller Frigyes esztergomi volt két éven át és utóda ugyancsak két évig: Gamauf István esztergomi⁹¹.

A tabellárius⁹² volt az egyetlen munus, amelyet a gyakorlat szerint növendékek választottak. Ez volt ugyanis a „hadügyminiszter”, akit úgy választottak és a gyakorlat összekötötte a tabelláriussággal. A hadügyminiszter intézte a katonai ügyeket, és ő kísért sorozásra a mérce alá kerülőket. Évenként 7-8 volt ilyen. Elment velük a sorozóbizottsághoz és minthogy rendesen mindenki tauglich⁹³ volt, meg kellett várniok az eskütételt, ami úgy d. u. 1-2 óra tájban történt. Az eddig terjedő időt a kispapok egy közeli vendéglőben töltötték, ahol a sorozottak előbb tízórait, majd jó ebédet fizettek az illető liquidumokkal⁹⁴ a hadügynek. Ez volt a beneje.⁹⁵ Egyébként ő volt a pipázó elnöke is, amiért is csak pipás embert választottak erre a munusra. Az én időmben hadügyminiszter tabelláriusok voltak: 1906-7: Ficzek József nyitrai; 1907-8: Jakubek erdélyi, később jezsuita; 1908-9: Csutorás Géza veszprémi (kilépett); és 1909-10: Bräutigam Ferenc esztergomi.⁹⁶

⁸⁴ Fokozatos

⁸⁵ Pál Mátyás kalocsai 1904-1907 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3784. sz., Nagy Béla erdélyi 1905-1908 között v. ö.: Fazekas 3805. sz., Köhler Ferenc esztergomi 1906-1909 között, v. ö.: Fazekas 424. sz., Palik Vendel esztergomi 1907-1910 között, v. ö.: Fazekas 3836. sz., Korner József csanádi 1909-1912 között, v. ö.: Fazekas 3865. sz.

⁸⁶ Betegápoló

⁸⁷ Helyettes betegápoló

⁸⁸ V. ö. 84. jegyzet

⁸⁹ Tille Gyula esztergomi 1904-1907 között itt tanult, v. ö.: Fazekas 3788. sz., Zombori László erdélyi 1907-1910 között v. ö.: Fazekas 3837. sz., Pataki Béla szepesi 1907-1910 között, v. ö.: Fazekas 3837. sz..

⁹⁰ Énekes prefektus

⁹¹ Kuller Frigyes esztergomi 1905-1908 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3803. sz., Gamauf István esztergomi 1908-1910 között v. ö.: Fazekas 3849. sz.

⁹² Betáblázó, katonai prefektus

⁹³ Alkalmas

⁹⁴ Innivalók

⁹⁵ Bene – jó

⁹⁶ Ficzek József nem nyitrai, hanem besztecebányaiként 1905-1907 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3793. sz., itt Ficzelnek írja, Jakubek István erdélyi, 1905-1908 között, v. ö.: Fazekas 3801. sz., Csutorás Géza veszprémi 1906-1909 között, v. ö.: Fazekas 3812. sz., Bräutigam Ferenc esztergomi 1907-1910 között, v. ö.: Fazekas 3831. sz.

A pipázó elnökségét előbb említettem: kívülre választott munus volt még a brinzaelnök⁹⁷ vagyis az olvasószoba felügyelője. Ennek kötelessége volt az újságokat és folyóiratokat rendben tartani. Ügyelni, hogy az olvasóban rend és csend legyen. Ilyen volt Roth János⁹⁸ rozsnyói, II. éves korom végén pedig engem választottak meg és viseltem 2 évig.

A napirend

A Pazz napirendje a mi időnkben szigorú fogalom volt. Változást ritkán ismert és pontosan be kellett tartanunk.

Fölkelés 5 órakor volt. A továbbalvás, az „obdormitio”⁹⁹ nagyon ritka volt. Ha gróf Majláth erdélyi püspök¹⁰⁰ úr jött a Pazzba, ő rendesen kieszközölte. Máskor nem is mertünk reá gondolni. A fölkelésre a jelt a portás adta, akinek szobájából minden emeletre villanycsengő szólt. Három berregést hallatott.

5 perccel 1/2 6 előtt figyelmeztető csengetést adott az elsőéves csengető hetes. Mulasztás alig történt, mert a múzeum praef(ectus) ellenőrizte és pótolta. Ezek az elsőévesek múzeumánál lévő gombnyomással csengettek.

A hivatalos idő a lépcsőház régi órájának ütése volt, amely jól járt és Drexler úr igazgatta.

Pont 1/2 6-kor csengetés és már kezdte is a hebdomadarius¹⁰¹ a reggeli imát. Ez 6-7 percig tartott. Az után a meditáció¹⁰² következett, amelyet ülve végeztünk. Néha bóbiskolva. Pont 6 órakor kezdődött a szentmise. Végeztével, akik nem áldoztak, rövid hálaadás után az ebédlőbe mentek reggelizni.

Végeztével mindenki a múzeumba, illetve a cellájába ment rövid stúdiumra.

1/2 8 csengetés tisztításra. Elsősorban cipót tisztítottunk, amelyre minden emeleten külön helyiség állott rendelkezésre (folyosó végén: a pucoló). A ruhákat a folyosón keféltük ki.

3/4 8 csengetés és gyülekezés az egyetemre a kapu alatt. Ha egy korpus volt együtt, indult az Universitasra¹⁰³, amely kb. 10 percre volt. Déli 12-ig tartottak az előadások.

Hazajövet

⁹⁷ Brinza – sajt, de csúfosan az olvasótermet is annak hívták, az ott lévő kellemetlen, fülledt szag miatt

⁹⁸ Roth János 1904-1907 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3786. sz.

⁹⁹ Kialvás

¹⁰⁰ Mailáth Gusztáv Károly előzőleg pazmanita 1884-1887 között, ekkor már 1897 óta erdélyi püspök v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 330. o.

¹⁰¹ Hetes zsolozsmázó, aki vezette a zsolozsmát

¹⁰² Elmélkedés

¹⁰³ Egyetemre

½ 1 –kor csöngettek Szentíráásra (Új-Szövetség)

¾ 1 – kor rövid adoráció¹⁰⁴ és ebéd.

Ebéd után rekreáció¹⁰⁵ 2 óráig.

2-4-ig az szerint, hogy milyen nap volt: séta, avagy stúdium. Hetenként kétszer volt hosszú séta 2-5. Kis séta után szabad idő 5-ig.

5-7-ig stúdium. 7-kor Szentíráás (Ó-Szövetség). ¼ 8-kor rövid adoráció¹⁰⁶, vacsora, rekreáció¹⁰⁷.

Csütörtök egyetemi szünnap volt. 8-10-ig stúdium. 10-11-ig szabad idő. 11-12-ig elsősöknek ének, IV. éveseknek liturgia, többieknek stúdium. A többi ugyanaz mint hétköznapiokon, csak 2-5-ig hosszú séta.

Vasárnap: 8-10-ig stúdium, 10 prédikáció, végén stúdium, d. u. 2-4-ig séta, szabad idő. 5-től stúdium, vacsora előtt litánia. Többi rendes.

Nyári napirend abban állott, hogy a séta a stúdium után volt; 2-4 –ig stúdium, aztán séta. Májusban séta előtt litánia. Ha esős volt az idő, a séta fakultatív¹⁰⁸ volt, amit az ass(isstens) praef(ectus) hirdetett ki. Aki nem ment sétára, szabad időt tartott.

A rekreáció alatt mindenki köteles volt a rekreációs helyiségekben (pipázó, olvasó, zeneszoba, vagy a kert) tartózkodni. Szabad idő alatt pedig mindenki tetszés szerint válaszotta a helyet a foglalkozásra.

Dohányozni csak a pipázóban, vagy az udvaron volt megengedve.

Vasárnap d. e. még egy félóra volt beiktatva, ezen a IV. évesek a Spiri¹⁰⁹ előtt misepróbát, a többi kurzusok pedig külön-külön asszisztencia-próbát tartottak. Az elsőéveseket a mus(eum) praef(ectus) tanította. Az esztergomi asszisztencia-könyv szerint igazodtunk.

A „Pipázó”

A pipázó a földszint legnagyobb helyisége volt. Ötvenen kényelmesen elfértünk benne. Bejárata a folyosóról volt, ezen kívül két ajtaja közül az egyik az udvaron, másik az olvasószobába nyílt. Két ablaka volt még az udvarra.

¹⁰⁴ Imádság

¹⁰⁵ Felüdülés, pihenés

¹⁰⁶ Imádság a kápolnában

¹⁰⁷ Felüdülés, pihenés

¹⁰⁸ Nem kötelező

¹⁰⁹ Spiritualis, lelkiigazgató

Fölszerelése: két oldalán a fal körül beépített pad, két pipatórium-szekrény, két asztal és több szék.

A pipázó volt a rekreációk és közös társadalmi élet helye. Itt volt a karácsonyfa ünnepély, itt tartottuk a Pirkadat színdarabjait. Dohányozni csak itt volt szabad és a kertben.

A pipázó élén az elnök állott; IV. éves, aki egyben a „hadügyminiszter” és tabellárius volt. Év végén választottuk titkos szavazással és csak dohányos lehetett.

A pipázóban az egyetlen megengedett társasjáték a sakk volt. Kártyát soha sem játszottunk, még eszünkbe sem jutott. Karácsonyi szünetben szabad volt még tombolázni is. Ezeken kívül más társasjátékot nem ismertünk. Pipázó elnökök voltak: 1906-7: Ficzek József nyitrai, Jakubek István erdélyi, Csutorás Géza veszprémi, Bräutigam Ferenc esztergomi.¹¹⁰ Erős pipások voltak: Ficzek József, Pál Mátyás, Grósz József, Brätigam Ferenc, Palik Vendel, Csutorás Géza, Nyirő József, Schwartz-Eggenhofer, Witz Béla, Nagy Péter OSB¹¹¹, Majtényi OPraem¹¹², Hász István, Porubszky Géza, Jakubek erdélyi (később jezsuita).¹¹³

Az „Olvasó szoba” = Brindza

A pipázó mellett volt az olvasó szoba, vulgó: Brindza. E szagos sajtról csúfolták így a pipások, mert kicsiny volt és hamarosan elromlott benne a levegő.

Fölszerelése egy zöld posztóval borított nagy asztal, több szék, néhány pulpitus állvány volt. Itt állott a Szociális Kör könyvtára is. Itt volt elhelyezte az Alkotmány napilap, a folyóiratok. Ezeket kivinni nem volt szabad, de ezt nem tartották be. Stúdium végén azonban rendesen visszavitte az, aki valamit föl vitt.

A Brindzában nem volt szabad hangosan beszélni. A folyóiratokra, rendre, csendre a Brindza-elnök ügyelt föl, akit alkalmasság szerint (kurzusokra való tekintet nélkül) rendesen közfelkiáltással választottak. Olyan került e munusra, aki sokat tartózkodott az olvasóban és nem volt pipás. A választás után az új elnököt vállra vették körülhordozták a pipázóban és

¹¹⁰ Ficzek József helyesebben besztercebányai 1905-0907 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3793. sz., Jakubek István erdélyi 1905-1908 között, v. ö.: Fazekas 3801. sz., Csutorás Géza veszprémi 1906-1909 között, v. ö.: Fazekas 3812. sz., Brätigam Ferenc esztergomi 1907-1910 között, v. ö.: Fazekas 425. 3831. sz.

¹¹¹ Ordo Sancti Benedicti – bencés rendi

¹¹² Ordo Praemonstratensium, premontrai rendi

¹¹³ Ficzek József v. ö.: Fazekas 3793. sz., Jakubek István v. ö.: Fazekas 3801. sz., Palik Vendel Fazekas v. ö. 3836. sz., Csutorás Géza v. ö.: Fazekas 3812. sz., Schwartz-Eggenhofer Artúr v. ö.: Fazekas 3870. sz., Witz Béla v. ö.: Fazekas 3873. sz., Nagy Péter v. ö.: Fazekas 3819. sz., Majtényi Dezső v. ö.: Fazekas 3818. sz., Hász István v. ö.: Fazekas 3798. sz., Porubszky Géza v. ö.: Fazekas 3838. sz.

beiktatták. Ez abból állott, hogy fölültették a pipatórium tetejébe, körülállották a pipások és az egész esti rekreáció alatt „incenzálták”¹¹⁴. Az elnök hivatalba lépésekor két darabontot nevezett ki, akiknek föladata volt, hogy a hangoskodót, vagy a rendetlenkedőt az elnök utasítására kidobják. Ilyenkor kinyitották a pipázóba nyíló ajtót és a delikvenst nagy lendülettel beröpítették.

Ottlétem alatt az első elnök volt: Roth János nevű rozsnyói¹¹⁵ gyomorbajos; szentelése után engem választottak meg, habár csak másodéves voltam. Viseltem e munust végig. Darabontom: Tiszó József¹¹⁶ volt, aki tömzsi igen erős ember volt és nem sokat teketóriázott a kidobással.

A Brindzának törzslátogatói¹¹⁷ voltak: Tormássy Artur, Tille Gyula, Róth János, Gonczlik Kálmán, Privitzky Gyula, Köhler Ferenc, Zombori László, Korner József, Pobojsnyi Róbert, Hamvas Endre, Várkonyi Fidél OCist¹¹⁸.

A „Zene-szoba”

A földszinten a harmadik szoba a zeneszoba volt. Itt volt egy elég jó zongora, egy harmónium, egy nagybőgő és egy kottaszekrény; egy- két kottaállvány egészítette ki a leltárt.

Itt tartották az énekesek próbáikat, és zongorázhatott, harmóniumozhatott, hegedülhetett, aki akart. Nem volt beosztás, aki érte, használta.

Gondozója a Cantus-praefectus volt. Énekarunk nem volt képzett. Minden hangból került 4-6 és alkalom szerint begyakoroltuk, ami kellett. Házi használatra a kápolnában szántuk produkcióinkat, ezen kívül a Sacre Coeur-be¹¹⁹ is hívtak.

Zenekarunk nem volt szervezve. A pipázóban játszottak, akik hegedültek. Komolyabb produkcióink ottlétem alatt soha sem volt.

Jó énekesek voltak: Bányász József esztergomi, Somoskeőy rozsnyói (gyönyörű tenorhangja volt), mint teológus halt meg tüdőbajban, Hász István, Jakubek (később jezsuita),

¹¹⁴ „Tömjénezés” az istentiszteleten tömjénfüsttel való meghintés

¹¹⁵ Roth János 1904-1907 között járt ide v. ö.: Fazekas 3786. sz.

¹¹⁶ Tiszó József 1907-1910 között járt ide v. ö.: Fazekas 3839. sz.

¹¹⁷ Tormássy Artúr győri 1906-1908 között járt itt, v. ö.: Fazekas 3825. sz., Tille Gyula esztergomi 1904-1907, v. ö.: Fazekas 3788. sz., Róth János 1904-1907 között, v. ö.: Fazekas 3786. sz., Gonczlik Kálmán kalocsai 1906-1909 között v. ö.: Fazekas 3813. sz., Privitzky Gyula rozsnyói 1906-1909 között, v. ö.: Fazekas 3823. sz., Köhler Ferenc esztergomi 1906-1909, v. ö.: Fazekas 3817. sz., Zombori László erdélyi 1905-1909 között. V. ö.: Fazekas 3810. sz., Korner József csanádi 1909-1912 között v. ö.: Fazekas 3865. sz., Pobojsnyi Róbert rozsnyói 1910-1913 között, v. ö.: Fazekas 3887. sz., Hamvas Endre esztergomi 1910-1903 között, v. ö.: Fazekas 3879. sz., Várkonyi Fidél 1908-1909 között, v. ö.: Fazekas 3859. sz.

¹¹⁸ Ordo Cisterciensium, ciszterci rendi

¹¹⁹ Szent Szív kongregáció

Pataky Béla szepesi, Németh István esztergomi, Bräutigam Ferenc esztergomi (tenor II) igen jó hallású és iskolázott énekes volt), Boga Lajos erdélyi (Bassus II.)¹²⁰

Muzsikusok¹²¹: Köhler Ferenc esztergomi, zongora, Gamauf István esztergomi zongora, Bányász József esztergomi hegedű, Farkas László székesfehérvári (V. évre jött) hegedű, Jakubek István erdélyi (jezsuita lett) hegedű, Varga X(aver) OPraem. (aposztata¹²²) nagybőgő. Jó emléke maradt mint hegedűsnek Kolb Cyprián OCist-nek.

Kuglizó

Az udvar jobb oldalát masszívan épített, fedett kuglipálya foglalta el. Tágas kidobó csarnoka volt. Az egész pálya aszfaltozva. Gumigolyókkal, hangfelfogó vánkossal. Szabadidőben igen sokan használták.

Évenként egyszer május havában kugliverseny volt. E délután mindenki egy üveg sört kapott az intézettől. A versenyt 3 ágyúlövés vezette be (rendezte a Pirkadat). Három régi használatból kiment cilindert színültig megtöltöttek vízzel és az elsőévesek dormitóriumának¹²³ ablakából leengedték a pipázó előtti terasz márványlapjára. A cylinder teljesen apró darabokra szétment és nagyot szólt, mint egy ágyú.

A verseny első fordulójában mindenki dobott. A legjobb játékosok a bajnoki címért mérköztek a második részben; a harmadik részben pedig a leggyengébb játékosok küzdöttek a szégyendíjért.

A bajnok díja a vándorzászló volt. Egy kis fölplántlikázott nemzeti színű zászló; az első szégyendíj egy suvikszos¹²⁴ kefe és egy doboz suviksz, a második és harmadik egy-egy darab medve-cukor.

Csak két bajnokra emlékszem. Gonczlik Kálmán kalocsaira és Tiszó József nyitraira.¹²⁵ A szégyendíjra én is pályáztam egyszer, de Köhler Ferenc¹²⁶ nyerte el előlem. A kuglizás télen is folyt.

¹²⁰ Bányász József esztergomi 1905-1908 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3795. sz., Somoskeőy József rozsnyói 1908-1909 között, v. ö.: Fazekas 3858. sz., Hász István győri 1905-1908 között, v. ö.: Fazekas 3798. sz., Jakubek István esztergomi 1905-1908 között v. ö.: Fazekas 3801. sz., Pataky Béla szepesi 1907-1910 között, v. ö.: Fazekas 3837. sz., Németh István esztergomi 1906-1909 között, v. ö.: Fazekas 3821. sz., Bräutigam Ferenc esztergomi 1907-1910 között, v. ö.: Fazekas 3831. sz., Boga Alajos helyesebben, erdélyi 1907-1910 között, v. ö.: Fazekas 3830. sz.

¹²¹ Köhler Ferenc esztergomi 1906-1909. között járt itt, v. ö.: Fazekas 3817. sz., Gamauf István esztergomi 1908-1910 között, v. ö.: Fazekas 3849. sz., Bányász József esztergomi 1905-1908. v. ö.: Fazekas 3795. sz., Farkas László székesfehérvári 1907. év, v. ö.: Fazekas 3829. sz., Jakubek István erdélyi 1905-1908 között v. ö.: Fazekas 3801. sz., Varga Aurél X(aver) OPraem. 1904-1907 között, v. ö.: Fazekas 3790. sz., Kolb Cyprián OCist. 1902-1905 között v. ö.: Fazekas 3756. sz.

¹²² Kilépett a papság kötelékéből

¹²³ Hálószoza

¹²⁴ Cipőboxos

A könyvtár

A könyvtár a II. emeleten, a kápolna mellett, annak előteréből nyílt. Elég nagy terem volt. Fődísze Pázmány Péter hatalmas festménye volt. Köröskörül könyvvállványok, melyeknek alsó része kiugrott és padnak volt használható. Középen vörös posztóval leborított nagy asztal és székek.

Ez volt a dísztermünk is. Itt tartotta gyűlését a Magyar Iskola, Sz(ociális) Kör. A padkákon mind elfértünk.

A könyvtár nem volt megfelelő. Több inkunábulum¹²⁷ és egy Kempis¹²⁸ gyűjtemény volt az értéke. Az utóbbi igen szép bibliofil példányokat tartalmazott (kb. 68 db. volt). Standard¹²⁹ mű és újabb könyv kevés volt benne. Nem volt rendezve, abban az időben könyvtáros sem volt. Pataky Béla¹³⁰ szepesi rendezgette úgy-ahogy sua sponte¹³¹. Én sokat böngészttem.

Hiányossága nem volt baj, mert az egyetemen minden könyvet megkaptunk. Csak föl kellett írni egy cédulára és a Pedell¹³² egy kor(só) borralaló ellenében elhozta. Ritkább könyveket is beszerezték, így a Burg-könyvtárból.¹³³

Azóta a könyvtárt fölvitték a III. emeletre és ez a terem csak „díszterem”.

I. Ferenc József amikor 1900-ban meglátogatta az Új Pazmaneumot, ebben a teremben fogadta a pazzokat és mondotta:

- Örülök önöket látni!

Itt tartotta a Spiri a IV. évesek liturgikus óráit és szentmisepróbaát.

Az „Infirmárium”

Az infirmárium a III. emeleten volt, a lépcsőtől balra. Bemenet tágas előszoba volt, amelytől egy kis szoba és két szép nagy világos szoba nyílt.

¹²⁵ Gonczlik Kálmán kalocsai 1906-1909 között járt itt, v. ö.: Fazekas 3813. sz., Tiszó József nyitrai 1907-1910. v. ö.: Fazekas 3839. sz.

¹²⁶ Köhler Ferenc esztergomi 1906-1909. között járt itt, v. ö.: Fazekas 3817. sz.

¹²⁷ Ösnyomtatvány

¹²⁸ Kempis Tamás 1379-1471 között élt írónak; Krisztus követése c. könyve többszöri kiadást ért meg.

¹²⁹ Alapvető

¹³⁰ Pataky Béla szepesi 1907-1910 között tartózkodott az intézetben v. ö.: Fazekas 3837. sz.

¹³¹ Önként, saját akaratából

¹³² Pedellus

¹³³ Császári könyvtár

A kis szobát eredetileg a viceinfirmárius szobájának szánták, de csak Zombori és Pataky lakott benne. Egy ideiglenes Lichthofra¹³⁴ szülő sötét szoba volt és lakásra alkalmatlan.

A betegszoba nem volt jól berendezve, hiszen komoly beteg nem volt. Ha ilyen akadt, akkor a miserikordianusokhoz¹³⁵ vitték.

Drexler kúrálta bennünket. Az első volt, hogy a kosztot lefogta: egy kotla főtt rizs és egy kotla főzött aszalt szilva volt az eledel. Aki igazán beteg volt, nem kívánt ételt, a szimuláns kedve pedig ilyen kosztot elment.

Én bizony elég gyakran voltam lakója. Főképp praeparáció¹³⁶ idején. Onnét nem kellett sétálni menni és este is tanulhattam. Így 3-5 órával megtoldottam a szorgalmi időt.

Meghűlés esetén Drexler kneipoltatott¹³⁷ bennünket. Ez abban állott, hogy behozatott az ágy mellé egy sajtár hideg vizet. Ebbe kellett térdig beleállnunk, majd kiugorni és törülés nélkül befeküdni az ágyba, jól betakarózva. Negyed óra múlva csak úgy tüzeltünk. Két óra teltével meg kellett ismételni. Határozottan segített és a náthánk egy-két nap alatt elmúlt.

Négyévi otlétem alatt igazán komoly beteg nem volt. A legsúlyosabb volt Ulviczky¹³⁸, aki erős rheumát kapott és mozdulni sem bírt.

Gyógyszert szintén az Intézettől kaptunk orvossal együtt.

A kápolna

A Pazmaneum központja a kápolna volt, a II. emeleten. Oltárfalát kétemelet magas, kétharmad magasan vízszintesen két mezőre osztott freskó díszítette, középen Jézus Szíve képével és angyalokkal körül. A felső mezőnyben a Patrona Hungariae¹³⁹ volt magyar szentekkel. Oldalt egy oszlop mögött Szent Alajos állott, a másikon Szent Margit.

A képet Széchenyi gróf rektor festette Angyalffy Erzsébet akkor neves festőnővel. Az egyes alakokban a Széchenyi család tagjait örökítették meg. Így a Patrona Hungariae Szűz, anyját, Szent Alajos pedig magát Széchényit ábrázolta. Ma már nem zavaró az a körülmény, de mi még ismertük Széchenyi Miklóst és megbotránkoztatott bennünket, hogy pont ő festette le magát Szent Alajosnak.

¹³⁴ Világítóudvar

¹³⁵ Ordo Hospitalarius S. Joannis de Deo, az irgalmas atyák kórháza

¹³⁶ Vizsgára való felkészülés ideje

¹³⁷ Kneipp, Sebastian (1821-1897) híres pap, orvos, aki, a természetes gyógymódot ajánlotta

¹³⁸ Ulviczky Ferenc egri 1910-1913 között itt tanult, v. ö.: Fazekas 3891. sz.

¹³⁹ Magyarország Nagyasszonya

A kápolna mindig ragyogó tiszta és rendben volt. Ez különben az egész intézetre állott.

A lépcsőkön, folyosókon papírszeletet, vagy bármi szemét elképzelhetetlen volt. Drexler azonnal fölemelte és reászoktatott bennünket is.

A kápolna be volt kapcsolva a központi fűtésbe. Novemberben festették az ablakok elé a védőfüggönyöket. Hideg csak kora reggel volt, de akkor sem maradt a 8-10 fok alatt.

A kápolnába csak a betegek mehettek kabátban és nekik hátul a Spiri¹⁴⁰ padjába kellett ülniök. Mindenki reverendában jelent meg, amely alatt szvettert viseltünk. Kabátjainkat az előcsarnokban és folyosón hagytuk ablakkilincsekre akasztva.

A szentmise mindig 6 órakor volt. Spiri igen szépen misézett. Az áldozással együtt 40 percig tartott. Aki áldozni akart, a kápolnában superpellicumban¹⁴¹ jelent meg. A szacellánus meditáció végén összeolvasta számunkat és annyi partikulát¹⁴² tett a paténára.

A ministráns az előimádkozó hebdomadarius¹⁴³ volt. IV. éves, névsor szerint.

Mise kezdettől úrfelmutatásig énekeltünk, aztán csendben voltunk postcommunioig¹⁴⁴. Kimenetre szintén énekeltünk. Szombaton a Pázmány féle „O speciosa”-t énekeltük¹⁴⁵.

A litániákat szintén énekeltük. Októberben naponta elmondottuk a rózsafűzért, májusban a lorettói litániát. Szombat este vacsora előtt egyik héten az Officium B(eatae) M(ariae) V(irginis) vesperását¹⁴⁶, a következőn pedig a rózsafűzért mondtuk.

Az áhítatgyakorlatokat okos mértéklettel osztották be, úgyhogy nem untuk meg őket.

Spiri az ünnepek rangját külsőségekben is kidomborította. Ennek két módja volt: az ő cingulusa és a csillárégők.

Közönséges napokon vörös teveszőr cingulust viselt, vasárnapon és kisebb ünnepeken ripsz selymet, nagy ünnepeken moárét és kamarási vörösgombos reverendát.

Az oltárvilágítás háromféle volt. A csilláron volt egy intenzív reflektor (100 gyetyás) amely az oltárképet megvilágította. A második volt az oltárkép tetején égő lámpasorozat, amely a magyar szenteket világította meg. A harmadik pedig a nagy csillár. A mise előtt Spiri az assz(isztens) praef(ektus) – nak ujját mutatta, hogy 1-2-3 kapcsolót állítson be.

Ebből a kettőből tudtuk azt is, hogy milyen az ebéd. A három kapcsoló duplikát¹⁴⁷ jelentett (és moáré cingulus).

¹⁴⁰ Spiritualis becézett alakja

¹⁴¹ Karing

¹⁴² Szentelendő ostya

¹⁴³ Hetes

¹⁴⁴ Áldozás utáni könyörgés

¹⁴⁵ Ó dicsőséges, ó ékességes kezdetű Mária ének

¹⁴⁶ Szűz Mária zsolozsmájának az esti imádsága

¹⁴⁷ Dupla adag bor az ebédhez

A kápolnát szabad időben is fölkerestük rövid privát adorációra. Ritka volt hogy ez időben teljesen üres lett volna a kápolna.

Esti ima és puncta meditationis után a kápolnából távoztunk. A kivonulás nem történt egyszerre, mert néhány percig még ájtatoskodtunk. Ez egyéni volt, egyesek 2-3 percig maradtak, mások tovább; de 10-12 perc múlva üres volt a kápolna.

Elmenet mondott mindenki még 1-2 Avét¹⁴⁸ térden állva, a kápolna előtti előcsarnok falán álló Mária szobor előtt. Ezt a szobrot a régi Pazzból hozták át. Eredetije a soproni Szent Mihály templomból származik, ahonnét a reformáció idején kidobták és lomtárba került. Onnét mentette valaki a Pazzba. 1865 körül a győri püspök¹⁴⁹ visszakövetelte és Scitovszky hercegprímás¹⁵⁰ visszaadását elrendelte, de helyébe elkészítette a réginek ezt a mását.

A kápolna kielégítően volt felszerelve, de értékes miseruhái és kelyhei nem voltak. Régiségei sem. A rendes napi használatra egy garnitúra Flemischnich¹⁵¹ szövésű és készítésű boromei miseruha szolgált; ezenkívül minden színből volt még 1-2 jóminőségű más garnitúra. Ciboriumunk¹⁵² és monstranciánk¹⁵³ is egy volt. A monstrancia hostiája¹⁵⁴ szabályszerűen parva custodiaban¹⁵⁵ állott a tabernákulumban¹⁵⁶. Általában minden szabályszerű volt és a liturgikus előírások mintaszerűen betartattak.

Drexler spiri mindig jelen volt a szigorlatokra visszatérő régi növendékeinek miséjén. Megfigyelte őket és figyelmeztette hibáikra. Ha valamelyik erősebb kifogás alá esett, úgy osztotta be miséjük idejét, hogy a növendékek nem lehettek jelen. Így tett pél. Uhrík Mihály esztergomi pappal.

A kápolna fölött kóruszerűen, színes üvegfallal elválasztva volt az oratorium. Ez volt az apácák kápolnája és itt misézett mindennap 6 órakor Moessmer prefektus úr.

Ennek oltára a régi Pazmaneum kápolnájának oltára volt és az 1700-as évek vége felé készítette a Pazmaneum akkori háziiorvosa. Képe is a régi: bizánci Mária kép karján a kis Jézussal. U. n. Csillagos Mária ábrázolás.

Moessmer elég gyorsan misézett.

¹⁴⁸ Ave Maria, Üdvöz légy Mária

¹⁴⁹ Ekkor Simor János volt a győri püspök, v. ö.: Adriányi Gábor: Simor János. In Eé 376-379. o.

¹⁵⁰ Scitovszky János 1849-66 között volt esztergomi érsek, v. ö.: Cséfalvay Pál: Scitovszky János. In Eé 370-376. o.

¹⁵¹ Flamand

¹⁵² Ostyatartó

¹⁵³ Oltáriszentség mutató

¹⁵⁴ Az oltáriszentség tartója

¹⁵⁵ Kisebb őrzőhely

¹⁵⁶ Oltáriszentség-háza

A karácsonyi officiumot karácsony napján kora reggel, valamint a nagyheti officiumot, az Universitate Kircheben¹⁵⁷ (jezsuiták) mi mondtuk, a funkciókat pedig a Spiri végezte. Ez szerzett kötelesség volt, még abból az időből, amikor a régi Pazz ott volt a szomszédban és jezsik¹⁵⁸ vezették. Ezeket az officiumokat napokig gyakoroltuk Drexler vezetésével a könyvtárban.

Lelkigyakorlat a közösség részére évente kétszer volt és még a szentelendőké. Nov. 1-2 napjain érintve az előző nap estéjét és a követő reggelét, a Spiri tartott rövidített lelkigyakorlatot. Ez jól beállított bennünket az iskolaévbe. Virágvasárnaptól nagycsütörtökig pedig magyar jezsuita tartott lelkigyakorlatot. Az én időmben ezek jöttek: Drebitka, Bányik, az öregebb Alekker, Komarik. A lelkigyakorlatokat mindig nagyon komolyan és lelkiismeretesen végeztük.

A szentelések: A tonzúrát¹⁵⁹ az első lelkigyakorlat után fölkapták az elsőévesek. Rendesen a Burg plebános adta föl, aki fölszentelt püspök volt. A kisebb rendeket a II. évben kaptuk valamely magyar püspöktől. Olyant hívtunk, aki a Pazzal valamelyest viszonyban volt. Az én időmben a kisebb rendeket gróf Széchenyi, a nagyobbakat Fischer-Colbrie adta föl. Az utóbbi igen szépen ordinált.¹⁶⁰

A nagyobb rendek a praeparatioba¹⁶¹ estek, így csak kis időre nézhettünk be. Csak a két előjáró asszisztált. Az énekkar a püspök bevonulásakor a II. emelet folyosóján az Ecce Sacerdot¹⁶² énekelte.

A presbyterátus¹⁶³ után a neomisták¹⁶⁴ az előjárói asztalnál étkeztek, míg csak el nem utaztak.

Az ebédlő és étkezés

Az ebédlő a mezzaninon¹⁶⁵ volt. A lépcső melletti bejáratról, amely előszobába nyílt. Ebben szekrény volt az otthonról kapott élelmiszerek számára, kellő számú fogas, felszolgáló asztal és lift a konyhából. Az ebédlőbe két ajtó nyílt innét.

¹⁵⁷ Egyetemi templom

¹⁵⁸ Jezsuiták becéző neve

¹⁵⁹ Hajkorona

¹⁶⁰ Szolgáltatta ki a papi szentséget

¹⁶¹ Vizsgai felkészülés ideje

¹⁶² Íme a főpap, amelyet püspöki mise előtt énekelnek

¹⁶³ Az áldozópapi rend felvétele

¹⁶⁴ Újmisések

¹⁶⁵ Félemelet

Az ebédlő szép tágas az utcára szülő világos helyiség L alakban benyílóval. Mennyezetén szép vászonra festett olajkép volt stukkóval körülvéve, amely a régi Pazz ebédlőjéből került át. (Tanúja voltam, amikor megújult Szent Ágoston epizódja. Egy duplika alkalmával Kukura János szepesi,¹⁶⁶ a pohár fenekére nézett, elképedve letette poharát és fölkiáltott: „Nini itt egy kép van!” Harmadéves volt, de csak most vette észre.)

Az ebédlőben négy asztal volt (egyik a benyílóban) összesen 60 személynek, jó masszív, keményfa székekkel. A sarokban fa szószerék. Ez mind a régi Pazzból származott.

A tanév első és utolsó hónapjában (tehát októberben és júniusban) a kurzusok együtt ültek egy-egy asztalnál. A benyílóban az I. évesek, a szószerék mellett a IV. következőknél a III. és II. évesek. Az év többi részében havonként cserélték a helyeket, és pedig nem tetszés, hanem az ass(istens) praef(ectus) kijelölése szerint. Három hely volt csak állandó: az ass(istens) praef(ectus)é, a múzeum praef(ectus)é és a tabelláriusé. A kijelölésnél az ass(istens) praef(ectus) igen lelkiismeretesen ügyelt, hogy a társaságok állandóan változzanak és így asztali klikkek nem alakulhattak ki. Ez változatosságot is hozott az életbe.

Az ebédlő felszerelése igen jó volt. Masszív porcelán tányéraink, findzsaink voltak és jókarban lévő alpacca¹⁶⁷ evőeszközeink. A tálak és leveses tálak szintén alpaccából voltak és ragyogtak a tisztaságtól. Az abroszokat és szalvétákat hetenként váltották.

Az étkezéseknél inasok szolgáltak fel. Minden asztalhoz két tálát vittek, amelyeket a növendékek továbbadtak. Csak a hús- és édes tészták voltak kiporciózva; másból mindenki annyit vehetett, amennyit akart.

Kosztunk igen jó volt és jól elkészítették.

Kenyeret nem kaptunk, hanem: reggelire külön készült császár zsemlyét, amely kétszer akkora volt, mint a rendes pék nagyság. Délben a híres Pazmaniten Brotot¹⁶⁸ kaptunk. Ez félig búzalisztból, félig rozslisztból sült keménymagos vekni volt, amelyet mi bucinak hívtunk. Elég nagy volt. Este ugyancsak egy-egy veknit kaptunk, de ez hófehér lisztből készült és manapság kalács számba menne.

Reggelire jó nagy csésze tejeskávét kaptunk. Igen jó volt.

Ebédre az átlag-menü két típusú volt: húsleves, jó minőségű (u.n. prima¹⁶⁹) marhahús főve, kiadós garníringgal¹⁷⁰ (pl. makaróni, burgonyapüré, tarhonya stb.) és mártással. Harmadik tál: sült tészta. A másik típus: hamis leves, pecsenye főzelékkel és főtt tészta.

¹⁶⁶ Kukura János szepesi 1905-1907 között járt ide v. ö.: Fazekas 3802. sz.

¹⁶⁷ Kínai ezüst

¹⁶⁸ Pazmanita kenyér

¹⁶⁹ Elsőosztályu

¹⁷⁰ Köret

Péteken: leves, erős főzelék (bab, lencse) tojásos feltéttel és olyan tészta, amelyhez édes gyümölcsle (málna) vagy lekvár ízlétt(smarni¹⁷¹ stb.) Nagybüjtben az akkori fegyelem szerint szerdán, pénteken és szombaton nem kaptunk húst; ez időben azonban hétfőn, kedden és csütörtökön ebédhez két húst kaptunk és tésztát nem. Ünnepeken u. n. duplika volt, ami arra vonatkozott, hogy levesen és édes tésztán kívül két húst kaptunk és 3 deci jó bort. A bor erős volt és nem ittuk meg egyszerre; poharunkat az üvegre borítottunk, ami annak a jele volt, hogy otthagyni. Vacsoránk mindig levessel kezdődött és utána sült hús volt bőséges körítéssel. Ünnepeken csokoládé levest kaptunk.

Ha valamely étel igen tetszett, eredeti módon jeleztük: balkezünkbe, tenyerünkbe vettük a bucit és a kés pengéjével megvertük. Olyankor elmaradt tovább az olvasás is. Hagyományos volt ez a szafaládé vacsora alkalmával. Két darab jókora extra¹⁷² nagyságra készült szafaládét kaptunk melegen és hozzá rengeteg hagymás ecetes krumplisalátát. Bécsben a virsli (lővirsli hazájában) ez nem volt rendkívüli kitűnőség, de a kispap hagyomány ilyenné avatta. Ünnepeken hideg vacsorát kaptunk, amely egy tányér vegyes felvágottból állott. Mindenki külön tányérral ízlésesen szervírozva föl-vágottat kapott. Bécsben a hentesipar különösen híres volt és igen jó dolgokat kaptunk. Volt közte egy szelet sonka is. A föl-vágott legalább 8-10 fele volt (amelyet mi villára tűztünk e szavakkal:” Quoad substantiam:¹⁷³ sonka!”

Uzsonnát nem kaptunk. Délelőtt az egyetemen vehetett mindenki 4 krajcárért jókora darab rozskenyeret liptóival, 5 krajcárért pedig körítettel borítva, 6 krajcárért vajaskenyeret. Délután rendesen otthonit ettünk, ha épp megéhezünk. Ezen kívül kaphattunk a konyháról 7 krajcárért 4 deci jó tejet a liften keresztül.

Azokban az időkben még általában nagyobb igényűek voltak étkezés tekintetében az emberek. A szegények is jobban éltek, mint ma a polgáriak. Kosztunkkal meg voltunk elégedve és meg is lehetett elégednünk. Csak néhány u. n. debacháló¹⁷⁴ volt, akiknek hol ez, hoz az volt „csorvaz”. Nem keltettek azonban hangulatot, sőt csendes helyteleintést váltottak ki. Ezek a szomszédházban lévő (azóta megszűnt) fűszerestől sonkát, szalámit hozattak. Néha találkozott az inas az előljáróval, de ezek nem szóltak miatta, pedig jobban tették volna. Az elégedetlenek rendesen ugyanazok voltak és olyanok, akik otthon biztosan nem ettek különben. A világi kispapok közül ilyen volt Csutorás Géza veszprémi

¹⁷¹ Császármorzsa

¹⁷² Különleges

¹⁷³ Ami a lényegét illeti

¹⁷⁴ Debacchor lekicsinylő

(kántortanító fia), Jakubek István erdélyi (ma Erdélyi néven jezsuita) stb.¹⁷⁵. Ezen kívül majdnem kivétel nélkül a szerzetesek. Ezek mindenben igényesebbek voltak, mint mi; bőven volt pénzük, mert havonként számba jövő zsebpénzt kaptak rendjüktől. Viselkedésük bizony nem öregbítette bennünk a szerzetesek iránti tiszteletet (az egyetlen komolyabb dorgálást ezzel kapcsolatban ezek miatt kaptam. Hász Ipoly csornai premontrei¹⁷⁶ osztálytársam előtt helytelenítettem e viselkedést és a szegénységi fogadalommal nem véltem összeegyeztethetőnek. Szóvitában „selyembarát”-nak neveztem őt, ami miatt panaszra ment Drexlerhez. Spiri hivatott és határozottan megdorgált.)

Séták, majális, stb.

Az egyetemre menés, kis kertünk elég alkalmat nyújtott a minimális mozgásra.

Hetenként négyszer volt sétánk, közülük kettő 3 órás nagy séta.

Sétára mindenkinek el kellett menni korpuszban (I. évfolyam – 2 korpusz), de nem volt baj, ha már 1 óra múlva hazajöttünk. Ilyenkor a séta hátralévő ideje szabadidőnek számított. Minden korpusz szabadon választott célt, sétacélt.

Sétahely tekintetében nem voltunk megkötve. Szabad volt villanyost is igénybe vennünk, vagy a Tief-Bahnt¹⁷⁷, hogy hamarabb kijussunk a városból.

Rövid séták helyei voltak: Türkenschanz-Park, Wertheimstein-Park, Augarten-Park, Stadt-Park, Belvedere stb.¹⁷⁸

Hosszabb séták: Wiener-Wald, Prater, Klosterneuburg, Döbling, Grinzing, Kahlenberg, stb.¹⁷⁹

A sétákra egyformán öltözve, mindig cylinderben kellett mennünk. Ha valakinek cylinderje csak egy volt és ezzel valami baj volt, otthon maradt. Tavasszal kihirdették, hogy mikortól kezdve mehettünk felöltőben és nyár elején pedig, hogy felöltő nélkül reverendában. Így egyöntetűen elég jól festettünk.

Majális minden évben az Intézet költségén rendezett távolabbi kirándulás volt. Kora reggeltől kora estig tartott. Az én időmben egyszer voltunk Gutensteinben, másszor Heiligenkreutzban, másszor Laxenburgban.

¹⁷⁵ Csutorás Géza veszprémi, 1906-0909 között járt ide v. ö.: Fazekas 3812. sz., Jakubek István erdélyi 1905-1908 között, v. ö.: Fazekas 3801. sz.

¹⁷⁶ Hász Ipoly 1908-1909 között járt itt, v. ö.: Fazekas 3851. sz.

¹⁷⁷ Földalatti vonat

¹⁷⁸ Bécs város parkjai

¹⁷⁹ Bécs környéki helyek

A negyedévesek pünkösdkor ugyancsak az Intézet költségére elzarándokoltak a Spiri vezetésével Maria Zellbe. Ezt Széchenyi gróf vezette be.

A próbaprédikációk

Előírás szerint minden növendéknek évenként egy próbaprédikációt kellett tartania. Az ebéd előtt az ebédlőben történt (akkor elmaradt a Szentírás) az összes növendékek és előljárók jelenlétében a szószékről.

Az I. évesek panegyrist, a II. évesek dogmatikus, a III. évesek morális, a IV. évesek tetszésszerinti témáról beszéltek. Írásban el kellett készíteni; időtartam maximum negyedóra.

E próbaprédikációnak nem sok értelmük volt. Komoly előtanulmány nem előzte meg: senki sem tanított bennünket sem a beszéd elméletére, sem gyakorlatára. Homiletika csak kis része volt a pasztorálisnak és theologiai tanulmányaink utolsó szemeszterébe esett. Komoly kritika sem követte, sem az előljárók, sem a növendéktársak részéről.

Mégsem tekintettük egyszerű formalitásnak, amelyen túl kellett esnünk. Iparkodtunk, mert önmagunk előtt szégyeltük volna, ha kudarcot vallunk. Ez is egy része volt a pazmanita öntudatnak.

Az egész arra volt jó, hogy az előljárók, de maga a szónok is észrevették az esetleges természetes szónoki készséget. Képzést nem szolgált.

A Magyar Iskola

A Pazznak is megvolt ez az intézménye. Minden növendék automatikusan tagja lett. Üléseit kéthetenként, vasárnap d. u. tartotta a könyvtárban.

Működése épp csak, hogy elérte a középezt. Időnként a tanulmányaink és a szigorlatokon való felkészülés foglalták el. Másra sem időnk, sem energiánk nem jutott. Tisztelettel és hálás tapssal honoráltuk azt a néhányat, akik szerepeltek és dolgoztak, de minden versengés nélkül.

Az iskolába némi életet hozott a Belopotoczky-alapítvány.¹⁸⁰ Belopotoczky tábori püspök volt és mint ilyen szokás szerint nagyváradi irodalmi kanonok, ami az ország egyik legjobb beneficiuma¹⁸¹ volt abban az időben. Fölért egy kis püspökséggel kötelezettségek nélkül. Belopotoczky jó barátságban volt gróf Széchenyivel és a Pazzba járt kuglizni, amit szenvedélyesen kedvelt. Így került relációba¹⁸² az Intézettel és valószínűleg Széchenyi ajánlatára tette ezt az alapítvány, amelynek évi hozama kb. 150 korona volt.

Ebből havonta egy-egy pályázatot írtak ki, egyik hónapban valamely meghatározott témáról készítendő szentbeszéd (nem kellett elmondani), a másikban pedig ex abrupto¹⁸³ mondandó. Ötperces allocutio¹⁸⁴ volt, melynek témáját a helyszínen húzta ki a jelentkező és 5 perces készület után kellett elmondania. Két díj volt: egy 10 koronás és egy 5 koronás.

Az elsőre (szentbeszéd írásban) nem volt sok pályázó. Rendesen Hász István győri¹⁸⁵ pályázott és vitte el. Ő igen szegény (atyja béres) fiú volt és ez képezte egyik zsebpénz jövedelmét. Az, ex abrupto allocutio¹⁸⁶ azonban kedvelt volt és rendesen 6-10 jelentkező is akadt. Olyan témák voltak, amelyek a káplán életben akkoriban aktuálisak voltak, pl. alakítsunk olvasókört, népszövetséget; a szövetkezet ajánlása, sajtó, allocutio stb. Ezekben jól szerepelt Gonczlik Kálmán kalocsai.¹⁸⁷

1906-10 között téma voltak a modern irodalom és stílus. Főképp Nagy Péter bencésen és Gamauf István esztergomi keresztül¹⁸⁸. Erre mindannyian felfigyeltünk. Meggondolásra késztetett azonban bennünket Nagy Péter teljes eltávolodása a theológiától (IV. év végén kilépett) és Gamauf túlzásai. A portált¹⁸⁹ modern írók olvasása sok időt elvett anélkül, hogy aránylagosan hasznat hozott volna. Irodalmárok nem lettünk ilyen értelemben, de energiánkból pazaroltunk.

Más hasonló iskolák mintájára nem foglalkoztunk fordítások és kiadványok tervével. Ilyenhez nem volt időnk.

¹⁸⁰ Belopotoczky Kálmán tábori püspök (1845-1914) 1882-től Augustineum tanulmányi igazgatója volt, 1890 óta tábori helynök, majd püspök v. ö.: Takács Emma: Belopotoczky Kálmán. In MKL I. 720. o.

¹⁸¹ Javadalommal ellátott

¹⁸² Kapcsolat

¹⁸³ Abruptus, hirtelen, itt rögtönzött előadásról van szó

¹⁸⁴ Allocutio, hozzászólás

¹⁸⁵ Hász István győri 1904-1909 között járt itt, v. ö.: Fazekas 3798. sz.

¹⁸⁶ Rögtönzött hozzászólás

¹⁸⁷ Gonczlik Kálmán 1905-1910 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3813. sz.

¹⁸⁸ Nagy Péter 1905-1910 között járt itt, v. ö.: Fazekas 3819. sz., és Gamauf István 1907-1911 között v. ö.: Fazekas 3849. sz.

¹⁸⁹ Porto, hozni

Az iskolában említésre méltó munkát végeztek¹⁹⁰: Luttor Ferenc veszprémi, aki igen könnyen irt és sokoldalú volt, de nem mély. Nagy Péter bencés, Porubszky Géza esztergomi, Gamauf István esztergomi (Amerikában aposztatált). Nyirő József erdélyi, aki később híres novelláit már az iskolában felolvasta. Hamvas Endre esztergomi.

A Szociális Kör

Alapítója Zombory László erdélyi¹⁹¹ volt, aki Mihályfy Ákos pesti egyetemi pasztorális tanárt¹⁹² hozta föl és a kört ennek neves égisze és tekintélye alatt indította meg. Főtámaszai voltak: Köhler Ferenc esztergomi¹⁹³ és még néhányan.

Zombory személye sokat ártott a Körnek. Néki ugyanis semmi tekintélye nem volt, nem tanult ugyanis, de stréberséggel, hízalgő modorával felszínen tartotta magát és keresztülevickélt a vizsgákon. Szigorlatra nem készült (kevés volt ilyen). Köhlert azonban mindenki szerette, kis tehetségű ember volt, és nem is akart tudományosnak látszani; iparkodással elérte tanulmányaiban a középfokot.

A kör tulajdonképp tanulmányi körnek készült, mert az egyetemen nem voltak szociológiai előadások és ezt a hiányt akarta pótolni. Nem volt mindenki automata¹⁹⁴ tagja, mint a Magyar Iskolának, hanem be kellett lépni. Elején 20 egynéhányan voltunk és később sem voltunk sokkal többen.

Tulajdonképp vak vezetett ott világtalant. Senki sem volt közöttünk, aki az alapvető kérdéseket uralta. Általánosságban mozogtunk. Már az elején (I. éves voltam) nekem pl. az agrárkérdésről kellett értekezni. Általánosságban mozogtam; én sem sokat tanultam a kidolgozás közben, az sem, aki hallgatta.

Az a lelkesedés mozgató bennünket, hogy olyan tudásról van szó, amelyet egy „modern” papnak ismernie kell.

Már akkor átláttam, hogy olyan szisztematikus tudás kellene, mint amilyent a theologia többi ágában kaptunk. Józan érzéssel kerestem is alapvető munkát, Biederlack könyvén kívül mást nem találtam; ez pedig már akkor is meghaladott volt. Akkorában

¹⁹⁰ Luttor Ferenc, 1904-1909 között, v. ö.: Fazekas 3804. sz., Nagy Péter 1905-1910 között járt itt, v. ö.: Fazekas 3819. sz., és Gamauf István 1907-1911 között v. ö.: Fazekas 3849. sz., Porubszky Géza 1906-1911 között, v. ö.: Fazekas 3838. sz., Nyirő József 1911-1912-ben volt itt, v. ö.: Fazekas 3908. sz., Hamvas Endre 1909-1914 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3879. sz.

¹⁹¹ Zombori László 1904-1909 közötti pazmanita v. ö.: Fazekas 3810. sz.

¹⁹² Mihályfy Ákos ciszter, egyetemi tanár (1862-1937) v. ö.: Viczián János: Mihályfy Ákos István. In MKL IX. 127-128. o.

¹⁹³ Köhler Ferenc 1905-1910 között volt itt, v. ö.: Fazekas 3817. sz.

¹⁹⁴ Önkéntelenül

jelent meg: Csepella¹⁹⁵: Szociális kérdése, mely szintén gyenge volt ahhoz, hogy alapot adjon.

A Szociális Körnek értéke volt a kis könyvtára, amelyet Zombory serény levelezéssel úgy kunyerált össze. Nem csupán szociológiai munkák voltak benne, hanem a német Volksvereine kiadványai, brossurái, amelyek pasztorális szempontból tanulságosak voltak. Megvolt még az akkor új Herder féle Staatslexikon is, szintén értékes. Könyvtáros Köhler Franci¹⁹⁶ volt, aki esti szabad idő alatt nyitva tartotta a Brindzában elhelyezett könyvtárt és én szorgalmasan böngészttem. (ebben társam volt Pataky Béla¹⁹⁷ is.)

A Pirkadat

Az Intézetnek régen volt egy Virradat című kéziratot folyóirata, amely az én időmben már nem volt meg. Ebben dolgozatok és költemények jelentek meg. Semmi kapcsolata sem volt a Pirkadattal.

A Pirkadat elindítója Makay esztergomi¹⁹⁸ volt, az 1905-6. évben múzeum praefektus.

Főadata a közösség mulattatása volt. Működése két alkalomra szorítkozott: Mikulásra és Farsang három napjára. Később Szilveszterkor is. Máskor nem működött.

Munkája kettőből állott: jelzett napokon sokszorosított vicc-lapot adott ki és este a pipázóban primitív bohózatot rendezett.

Az év első felében – Mikuláskor és Szilveszterkor a II. évesek rendezték és csak ők szerepeltek. Farsangkor pedig átvették az I. évesek.

A vicc-lap: Pirkadat csak intézeti dolgokkal és a társakkal foglalkozott. Szellemes csipkelődések voltak benne, de mindig a szeretet és jóizlés határain belül. Egy példányt beadunk az előjáróknak is, akik velünk együtt derültek. Az én időmben jó karikatúrák élénkítették a lapot, amelyet Luttor Ferenc veszprémi¹⁹⁹ és Lacza János kassai²⁰⁰ rajzoltak, tehetségesek voltak.

A színdarabra eleinte nem pazaroltunk sem időt, sem anyagot. Az előadás előtt a pirkadisták nem mentek sétálni, hanem megbeszélték az anyagot. Ez abból állott, hogy egy részletesen elmondotta a darab meséjét kétszer, háromszor; felosztottuk a szerepeket, de a szöveget ott a helyszínen rögtönöztük. A dolog mindig ment simán és felsülés nélkül.

¹⁹⁵ Csepela Lajos plébános Szociális káté 1908. c. művéről lehet szó

¹⁹⁶ Köhler Ferenc 1905-1910 között volt itt, v. ö.: Fazekas 3817. sz.

¹⁹⁷ Pataky Béla 1906-1911 közötti pazmanita v. ö.: Fazekas 3837. sz.

¹⁹⁸ Makay Lajos esztergomi 1903-1906 között volt itt, v. ö.: Fazekas 3769. sz.

¹⁹⁹ Luttor Ferenc 1904-1909 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3804. sz.

²⁰⁰ Lacza János kassai 1907-1910 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3835. sz.

Kulisszáink nem voltak, a ruhákat is meglévőkből szedtük össze. (Jó iskola volt a jövő egyesületi káplánnak, a primitív körülmények közti rendezésre.)

Amikor elsőéves voltam, az akkori II. évesek²⁰¹ adták elő Göre Marcsa lakodalmát. Göre volt: Németh István esztergomi Durbints: Nagy Vince esztergomi, Kátsa: Csutorás Géza veszprémi, Göre Marcsa: Oltoványi József esztergomi. A többire nem emlékszem.

Farsangkor mi kerültünk sorra.²⁰² Lumpáczius Vagabundust adtuk elő emlékezetből. A három főszerepet Palik Vendel esztergomi, Mihalik Antal esztergomi és én adtuk (Én Cérna szabólegény voltam). Mikuláskor ismét Göre darab került színre (nem tudom már melyik) Szerepeltek: Göre: Lacza János kassai, Durbints: Palik Vendel esztergomi, Kátsa: én, Czapik Gyula.

A reánk következő kurzus megtörte az addigi irányzatot. A lappal nem sokat törődtek; színdarabot azonban elsőrangút adtak. Jól előkészülve, betanulva és kitűnő játékosokkal. Molnár /Ferenc/ darabjait adták elő purifikálva.²⁰³ Főszereplőjük Witz Béla esztergomi²⁰⁴ volt, akinek alakításai bármely színésznek becsületére váltak volna. A reájuk következő megkísérelték a nyomukban járni, de siker nélkül. Produkcióik nem illettek be igénytelen primitív bohóckodásnak (mint a mieink voltak), de színjátszásnak is gyengének illettek.

Az egyetem

A bécsi egyetem teológiai fakultása egy évszázad óta igen tekintélyes volt; 1890-1915 között pedig egyenesen világhírű. Tanárai²⁰⁵ közt volt, Zschocke, Plözl, Ehrhard, Müller, Scheerer, Swoboda, Schindler, Neumann, Schlögl, Reinhold, Commer stb. Különösen a biblikum volt abban az időben erős.

²⁰¹ Németh István 195-1910 között volt itt, v. ö.: Fazekas 3821. sz., Nagy Vince esztergomi 1906-1909 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3820. sz., Csutorás Géza veszprémi, 1905-1910 között volt itt, v. ö.: Fazekas 3812. sz. Oltoványi József esztergomi 1906-1909-ben v. ö.: Fazekas 3822. sz.

²⁰² Palik Vendel esztergomi 1906-01911 között volt itt, v. ö.: Fazekas 3836. sz., Mihalik Antal esztergomi 1908-1910 között, v. ö.: Fazekas 3865. sz. Lacza János kassai 196-1911 között volt itt, v. ö.: Fazekas 3835. sz., Czapik Gyula csanádi 1907-1910 között, v. ö.: Fazekas 425. o.

²⁰³ Megtisztítva, leegyszerűsítve

²⁰⁴ Witz Béla v. ö.: Fazekas 3873. sz. 1908-1913 között volt pazmanita

²⁰⁵ Zschocke Hermann Őszövetség v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 334. o., Franz Xaver Plözl Ujszövetség, v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 335. o., Albert Ehrhard egyháztörténelem v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 340. o., Ernest Maria Müller morális v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 338. o., Rudolf von Scheerer egyházjog, v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 341. o., Heinrich Swoboda pasztorális v. ö.: Beke Pázmáneum 339. o., Franz Martin Schindler morális, v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 338. o., Wilhelm Anton Neumann keleti nyelvek és felsőbb exegezis v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 335. o., Nivard Schlögl keleti nyelvek és felsőbb exegezis v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 335. o., Georg Reinhold fundamentális, v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 334. o., Ernst Commer dogmatika v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 338. o.

A pazmanisták az egyetemen igen nagy becsületnek örvendtek. Válogatott emberek, a közepesnél tehetségesebbek voltak és tanultak, iparkodtak is. Ennek a tekintélynek megtartását minden pazz nobile officiumnak ²⁰⁶tekintette.

A tantermekben a pazzoknak hagyományok helyük volt: az evangéliumi oldal 1-4 padja. Megtartásáról a németek gondoskodtak. Ha valaki odaült, ők figyelmeztették és kérték, menjen más padba.

Az előadások minden évben okt. 10-én kezdődtek. (9-én Veni Sancte²⁰⁷ volt). Az első szemeszter január végéig tartott, a második július 14-ig. 1909-ig úgy a téli, mint a nyári szemeszter végén vizsgáztunk, a másodikban vizsgáztunk az egész év anyagából. Jogilag ez a vizsga tulajdonképp kolloquium volt. Az eredményt beírták az indexbe. Érdemjegyek voltak: eminenter²⁰⁸, bene²⁰⁹, sufficienter²¹⁰. A bukást nem írták be, hanem aláírás nélkül visszaadták az indexet. A rigorozumok²¹¹ klasszifikációja²¹² volt: cum applausu, ha mind a négy vizsgáztató eminens-t adott; cum laudibus, ha 1-4 kettese volt, per vota unanimia, ha 1 vagy több hármasa volt, per vota majora, ha egy elégtelen szavazatot kapott. A doktorátusnál csak két fok volt: első: examinibus rigorosis cum laudibus superatis²¹³: ha minden, vagy a négy szigorlat közül legalább 2 applausu volt, más esetben csak rigorosis superatis²¹⁴ volt a diplomában.

Az akkor 4 évfolyam 8 szemeszterére beosztott tananyag így csoportosult:

I. év: Ószövetségi introdukció²¹⁵

„ exegesis²¹⁶ latin szöveg alapján

„ magas exegesis, csak a II. szemeszterben, zsidó szöveg alapján

Zsidó nyelv

Filozófia

Theologia fundamentális²¹⁷

Hermeneutica²¹⁸

II. év: Újszövetségi introductio

²⁰⁶ Nemesi kötelességnek

²⁰⁷ Jöjj Szentlélek Úristen kezdetű ének, amelyet minden év elején énekeltek, a Szentlélek segítségül hívására

²⁰⁸ Kitűnő

²⁰⁹ Jó

²¹⁰ Elégséges

²¹¹ Szigorlat

²¹² Osztályozása cum applausu – megtapsolva, eminens- kitűnő, cum laudibus – dicsérettel, per vota unanimia – egyetértő, per vota majora – nagyobb szavazattal

²¹³ Cum laudibus superatis – dicséreten felüli

²¹⁴ Rigorosis superatis – szigorlaton felüli

²¹⁵ Bevezetés

²¹⁶ Magyarázat

²¹⁷ Alapvető teológia

²¹⁸ Értelmezéstan

„ exegesis latin szöveg
 „ magas exegesis görög szöveg
 „ szír, káld és arab nyelvek.

Dogmatica specialis²¹⁹ tomista, külön disputationes²²⁰ dogmatika.

III. év: Theol(ogia) moralis²²¹

Dogmatica (de gratia et sacramentis újra)²²², molinista alapon

Historia ecclesiastica²²³

Theologia patristica²²⁴

IV. év: Pastoralis²²⁵ (ebben venne volt a liturgia²²⁶, hodegetika²²⁷, rhetorika²²⁸ és katechetika²²⁹)

Ius ecclesiasticum²³⁰

Corpus juris²³¹ (akkor még nem volt Codex²³², a Corpus Jurist tanultuk)

Paedagogia²³³

Artes christianae²³⁴

Voltak még magántanárok speciális előadásokkal (pl. Dorfmann: A Szentatyák homiletikája²³⁵ stb.) és minden rendes tanár hetenkint egyszer d. u. szemináriumot tartott, valamely tárgyköréből vett speciális kérdésekről. E szemináriumokban dolgozatokat is készítettünk, amelyeket siker esetén jutalmaztak (30-50 korona).

A vizsgákra hármassával mentünk be, jelen volt a praefektus is. Mindenki átlag 10 percre felelt. A legtöbb tanár komolyan vizsgáztatott. Reinhold²³⁶ azonban elnéző volt, ha

²¹⁹ Részletes dogmatika

²²⁰ Vitatkozástan

²²¹ Erkölcssteológia

²²² Dogmatika a kegyelemről és szentségekről

²²³ Egyháztörténelem

²²⁴ Patrisztikus teológia, szentatyákkal foglalkozik

²²⁵ Lelkipásztorkodástan

²²⁶ Szent cselekményekkel foglalkozik.

²²⁷ Hodegetika, bevezetés, utmutatás

²²⁸ Szónoklattan

²²⁹ Hitoktatástan

²³⁰ Egyházjog

²³¹ Jogtörténet

²³² Codex, utalás az 1917-esre, amely még ekkor, Czapik pazmanita idejében nem volt meg

²³³ Neveléstan

²³⁴ Keresztény művészet

²³⁵ Egyházi szónoklattan

²³⁶ Georg Reinhold fundamentális, v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 334. o.

gyengeséget vett észre. Ilyenkor kibeszélte az időt, de sufficientert²³⁷ adott. Egyetlen komolytalan vizsga Neumanné²³⁸ volt, aki süket volt és súgással összesegítettünk.

A szigorlatok azonban igen komolyan, szigorúan mentek. Az akkori szigorlati rendszer szerint 4 rigorosum volt, közülük egy írásbeli és ebből nem kellett szóbelit tenni. A pazmanitáknak évszázados privilégiuma volt, hogy a negyedéven a biblikumból szigorlatozhatnak. Ezzel a joggal éltünk is. Aki nem szigorlatozott, arról tudtuk, hogy soha sem lesz doktor.

A szigorlatot a IV. év első szemeszterében tettük le, hogy a többi évfolyamos tárgyat is átvehessük a II. szemeszterben. E szigorlatra ősi szisztéma szerint készültünk. A II. évben kipraeparáltuk²³⁹ a zsidó excessust²⁴⁰, mert az Ószövetségből 20 zsidó kaputot²⁴¹ kellett fölvenni: 10 történetit és 10 mást rendesen... A III. éven gyűjtöttük a disszertációnk anyagát. A III. év utáni vakáció már az introductio²⁴² tanulása volt, úgy hogy tanév kezdetéig legalább egyszer átvettük az anyagot. A IV. év második szemeszterében durván összeállítottuk és kiegészítettük a disszertációt. A mi kurzusunkból²⁴³ csak Pataky nem szigorlatozott, közülünk 3 applausus²⁴⁴ volt: Brautigam, Czapik, Tiszó: a többi laudas²⁴⁵.

4 év alatt a szigorlatokon csak egyetlen bukás volt: Bányász József esztergomi²⁴⁶.

Minden szigorlat két teljes óráig tartott, külön erre szentelt teremben. Négyen vizsgáztattak, mindenki félórát. A váltó vizsgáztató már ott ült. Két szaktanár és 2 censor vizsgáztatott, de a cenzorok is szakemberek voltak, pl. biblikumból Zschocke, morálisból Müller, stb. Az utolsó csengetés után néhány percre a dékán kihirdette az eredményt.

A szigorlat díját (kb. 70 korona) mindenki az Ordináriusától kapta meg.

A szigorlat előtt minden vizsgáztatóhoz el kellett menni a deliquensnek és ilyenkor kikérdezték, milyen könyvekből készült és miket olvasott. (Zschocke mindig megkérdezte, hogy tankönyvén kívül melyik könyvét olvasta még?) Plötzlnél öreg, magas kiaszott nővére fogadta és engedte be a jelentkezőket; szigorlat után kedvesen megkérdezte: „War er strang?”²⁴⁷

²³⁷ Elégséges

²³⁸ Wilhelm Anton Neumann keleti nyelvek és felsőbb exegézis v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 335. o.,

²³⁹ Szószedeteket készítettek

²⁴⁰ Kivonulását

²⁴¹ Fejezet

²⁴² Bevezetés

²⁴³ Pataky Béla v. ö.: Fazekas 3837. sz. 1906-1911 között volt pazmanita, Brautigam Ferenc v. ö.: Fazekas 3831. sz. 1906-1911 között járt itt, Czapik Gyula v. ö.: Fazekas 3832. sz. 1906-1911 között járt ide, Tiszó József v. ö.: Fazekas 3839. sz. 1906-1911 között járt itt. Ezek egy évfolyamon jártak együtt

²⁴⁴ Applausu - tapssal

²⁴⁵ Lauda - dicséretes

²⁴⁶ Bányász

²⁴⁷ Szigorú volt?

A fakultásnak volt egy öreg takarítónője, akin meglátszott, hogy valamikor jobb világot élt. „Máminak” neveztük. Ez a szigorlat előtt odaállott az ajtóba és 2 rózsafűzért imádkozott. A végén 5 koronát kapott.

A dékanatus, az egész fakultás igazgatója tulajdonképp a „Pedell” volt. Alacsony, kövér, igen intelligens egyenruhás altiszt volt. Ha jól emlékszem Lehman volt a neve, de az bizonytalan. Kisujjában volt az egész adminisztráció. Mindenki hozzá fordult, még a dékán is. Rendszeresen ezt felelte: Gut! Wir werden es schon machen!²⁴⁸ Kissé praepotens²⁴⁹ volt; ha valamelyik tanár olvasott, vagy beszélgetett, holott ...már elmúlt, reászólt: Herr Professor! Vorlesung!²⁵⁰ Minden növendéket néven ismert.

A lelépő rektorok megkapták a „Hoffrat”²⁵¹ címet; ezeket így címeztük: A lelépő dékánok pedig az „Erzbischöflicher Rat”²⁵² címet kapták meg és őket per „Herr Rat”²⁵³ címeztük.

Amikor Neumann²⁵⁴ volt a rektor, botrány történt. Az olasz irredenták túlzottan tüntettek, amire a németek erősen reagáltak. A botrány az udvarig ment és Ferenc József elégedetlen volt. Erre Neumannt lemondatták és helyébe Plötzl lett a rektor²⁵⁵. Mindenki félt, mert P(lötzl) tipikus szórakozott német tudós volt. Plötzl radikálisan rendet teremtett. Május volt, a rektorátus ablakai nyitva. P(lötzl) magához hívatta a tüntetések 4 fővezetőjét indexükkel együtt; elvette, indexüket összetépte és kidobta az ablakon. Ezzel, mint rektor megsemmisítette az eddigi szemesztereiket. Neumann előzőleg le akarta csillapítani az ifjúságot. Összehívta őket az aulában és szép beszédben szólt a lelkükhöz. Csend volt. Végén egy hang megszólalt: „Amen”. Nagy röhej és verekedés következett. Erre mondatták le Neumannt. Plötzl föllépése után egyszerre rend lett.

Tanáraink a szó szoros értelmében praelegáltak.²⁵⁶ Schrift²⁵⁷ volt előttük, olvasták és szabadon explikálták.²⁵⁸ Az egy Wolfsgrubert²⁵⁹ kivéve, aki bencés volt, valamennyien papi civilben tartották előadásukat. Otthon, a lakásukon azonban reverendában láttuk őket. Még a doktori promóciókon is civilben jelentek meg; még Zshocke²⁶⁰ is, aki mint „Cancellar

²⁴⁸ Jó, már megcsináltuk.

²⁴⁹ Praepotens, igen hatalmas

²⁵⁰ Professzor Úr! Előadás!

²⁵¹ Udvari tanácsos

²⁵² Érseki tanácsos

²⁵³ Tanácsos úr

²⁵⁴ Wilhelm Anton Neumann keleti nyelvek és felsőbb exegézis v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 335. o.

²⁵⁵ Franz Xaver Plötzl Ujszövetség, v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 335. o.,

²⁵⁶ Felolvastak

²⁵⁷ Írás

²⁵⁸ Fejtették ki a hallottakat

²⁵⁹ Wolfsgruber Cölestin v. ö. Beke Pázmáneum 350. o., Suttner 429. o.

²⁶⁰ Zshocke Hermann v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 334. o., Suttner 430. o.

facultatio”²⁶¹ fungált.²⁶² Fölszentelt püspök volt, pektorálját²⁶³ a kabátja fölött viselte és vörös kesztyűben állott.

Tanáraink

1. *Zschocke Hermann* világhírű biblikus.²⁶⁴ Csehországi német, de bécsi pap. Mint ilyen a jeruzsálemi zarándokház rektora volt és a keleti nyelveket tanulmányozta. 1870 körül bécsi biblikus tanár lett és augustineumi direktor. Volt rector magnificus²⁶⁵ is. Egyben 1888-tól a kath(olikus) ügyosztályt is vezette az osztrák kultuszminisztériumban. Később bécsi segédpüspök lett. Az én időmben, mint censor vizsgáztatott; igen szigorú volt és sokat követelt. A szigorlatra ő hozott zsidó Szentírást, amelynek még a lapszámozása és caput²⁶⁶ jelölése is zsidó volt. Csúnya nagy ember volt, Mefisztó arccal, nagy fülekkel és szájjal.
2. *Döller Johann* st.pölteni pap, az Ószövetség tanára.²⁶⁷ Nagyon szorgalmas, sokat követelő tanár volt. Kötelességtudásra jellemző, hogy amikor meghalt édesanyja, akit nagyon szeretett, óráját mégis megtartotta. Előadása monoton volt, rengeteg anyagot adott, de nem érdekesen.
3. *Neumann Wilhelm* OCist heiligenkreuzi ciszter a keleti nyelvek tanára.²⁶⁸ Racionalista hírében állott. Szerette Zschocke munkáit csipkedni a katedrán. Egyidőben arra gondolt, hogy Pestre meghivatja magát, kezdett is magyarul tanulni, de elzárkóztak előle. Az én időmben már féli süket volt, ami lehetővé tette, hogy úgy az órákon, mint főképp a vizsgán sűgással kisegítsük egymást. A szirt és arabot így csak azok tanulták komolyan, akik biblikumra készültek (mint szakra). A többi ezekre hagyatkozott. Tárgyából nem sok hasznunk volt, de kitérései igen érdekesek voltak. Kis zsidó kinézésű emberke volt és mindig piszkos. Hazafelé Pölzsel ment és az úton mindig vitatkoztak. Komikus látvány volt a hatalmas cilinderes Pölzl és mellette a kis gesztikuláló Neumann. 1908-ban nyugalomba vonult, mert elérte a 70. évét. Mödlingbe költözött és pasztorált.²⁶⁹ Amikor bejött Bécsbe, elmesélte kázusait:²⁷⁰ apró, egyszerű dolgok voltak, de gyermekmódra örült nekik. Ekkor láttuk, hogy gyermekdeden hívő ember és nem az a veszedelmes racionalista, akinek festették. 1919-ben halt meg.

²⁶¹ Helyesebben facultationis, kari kancellár

²⁶² Működött

²⁶³ Mellkeresztjét

²⁶⁴ Zschocke Hermann v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 334. o., Suttner 430. o.

²⁶⁵ Az egyetem rektora

²⁶⁶ Fejezet

²⁶⁷ Döller Johann v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 334. o., Suttner 378. o.

²⁶⁸ Neumann Wilhelm Anton v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 335. o., Suttner 411. o.

²⁶⁹ Lelkipásztori munkát végzett

²⁷⁰ Eseteit

4. *Schlögl Nivard* heiligenkreuzi cisztercita, Neumann utódja.²⁷¹ Ő már reászorította növendékeit a tanulásra. A szövegkritika volt a szakja és a zsoltárok versmértékét törekedett megállapítani. Szövegkritikája merész volt. Szentírás fordítása indexre került. Ettől kezdve visszavonult és csak nyelvészeti kérdésekkel foglalkozott. Hivő és engedelmes pap volt, de a nyelvészet egyoldalúvá tette.

5. *Pölzl Franz* grazi pap és ott egyetemi tanár; onnét került Bécsbe az Újszövetség tanszékére.²⁷² A Paulológiában máig világteknő. Típusa volt a karikatúra-szerű német professzornak. Nagy behemót ember nagy fejjel, drót szemüveggel, überzieher –szerű kabátban, vasalatlan csónadrágban, nagy zugos cipőben és cilinderre. Tubákolt. Előadásai alatt a tubákos szelencéje baloldalt, nagy vörös zsebkendője jobb oldalon volt. Ezekkel gesztikulált. Mikor valamely traktátust²⁷³ bevégeztetett áltanánosságban, szokása volt, hogy kézbe vette tubákos pikszisét, reáütött és így szólott: So viel in Allgemein!²⁷⁴ – aztán kinyitotta, vett belőle, folytatta: Nun autem speziell!²⁷⁵ és fölszívta. Kevert nyelven németül, latinul beszélt, amit hamar megszoktunk és már észre sem vettünk. Pl. Petrus hat sich colefaciebat so.²⁷⁶ – Mint afféle kövér ember hajlandó volt az érzékenyülésre. Az evangélium valamely szép helyének exegetizálása közben többször megesett, hogy elcsuklott a hangja és könnyesek lettek a szemei. Nagy tudású, jámbor, jó ember volt. Vizsgán megkövetelte az anyagot.

6. *Reinhold Georg* csak német volt, de bécsi pap.²⁷⁷ A racionalista és modernista irányzattal azonban európai hírnévre tett szert. Különösen Strausst²⁷⁸ cáfolta. Latin praelektikáját²⁷⁹ németül explikálta²⁸⁰. Orrból, mogorván, nem tisztán beszélt. Előadásai nehéz volt megérteni. Hadaró német nyelve miatt, de igen világos koponya volt. Vizsgálán nem sokat követelt, inkább ő beszélt. Igen szerettük. 1948-ban Seydltől²⁸¹ hallottam, hogy egészen infantitio²⁸² lett.

²⁷¹ Schlögl, Nivard v. ö.: Beke Pázmáneum 335. o., Suttner 420. o.

²⁷² Pölzl Franz v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 335. o., Suttner 413. o.

²⁷³ Előadási szöveg

²⁷⁴ Ilyen sok általában, németül

²⁷⁵ Most pedig részletesen, latinul

²⁷⁶ Petrus – latinul, hat sich – németül, colefaciebat – latinul, so – németül, a collabefio lehet ebben a szóban pontatlanul írva, meginog, megbuktat, akkor így hangzik a mondat: Péter így ingott meg...

²⁷⁷ Reinhold Georg v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 334, 337. o., Suttner 417. o.

²⁷⁸ Valószínűleg David Friedrich Strauss, protestáns filozófusról (1808-1873) van szó

²⁷⁹ Felolvasását

²⁸⁰ Magyarázta

²⁸¹ Ernst Seydl v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 336. o., Suttner 423. o.

²⁸² Gyerekes

7. *Schindler Franz* leitmeritzi pap volt, német, cseh és közismerten cseh érzelmű.²⁸³ Tagja volt az Urak-házának és a delegációnak is. Latinul praelegált²⁸⁴ és németül explikálta²⁸⁵. Előadásairól a németek igen jó Schriftet²⁸⁶ készítettek és ennek alapján készültünk. Nem ment túlságosan a részletekbe, de a lényegét pontosan adta elő, világosan. Az anyagot komolyan megkövetelte úgy a vizsgán, mint a szigorlaton. Egyik legszigorúbb tanárunknak tartottuk.

8. *Swoboda Heinrich* bécsi pap volt, pasztorális tanár.²⁸⁷ Nagyszabású ész, kitűnő előadó, jó megjelenésű, szellemes és a pasztoráció teoriájában úttörő. Ő hangoztatta a XIX. Században először és erősen, hogy a pasztorációnak és egyházi életnek a Pfarr-Gemeinde²⁸⁸-re kell felépülnie. Részleteket, rubricisztikát nem tanított, de nagy távlatú alapgondolatokat adott. Abban az időben új volt az őskeresztény élet és formák újítása. Sw. Ebben is nagy volt. Sokat tett az őskeresztény miseruhák felújítása érdekében. Babákon mutatta be, hogyan lett a római prenulából a kazula és hogyan deformálódott. Hangoztatta a miseruhák ruha jellegét (Messkleid meine Herren und nicht Messdeckl!)²⁸⁹ A Flemich cégnek is ő volt az inspirátora.²⁹⁰ Növendégeit minden évben kivitte Steinholzra a tébolydába és előadásokat tartott a pathologikus²⁹¹ jelenségekről. Diktafont szerzett be és két-három perces predikáció részleteket vett föl egyik-másik hallgatójától; egy hét múlva leforgatta újra és az illető saját hangját, hallhatta. Sw. Pedig figyelmessé tette hibáira. Szellemes szójátékai, mondásai örökre megmaradtak bennünk. Így pl. a rossz predikációkról szólva felsóhajtott: Ja! Meine Herren, es gibt auch jetzt, sehr viele Kirchenlehrer, aber nicht mit e und h, sondern mit zwei e (Kirchenleerer=templomüresítő)²⁹². A vizsgákon is ilyen elvi dolgokat kérdezett. Szigorlatomon pl. azt kérdezte: milyen összefoglaló pasztorális könyveket ismerek és hasonlítsam össze őket. De mindig volt kérdése a szoros anyagból is. (Pl. tőlem a müncheni katechetikus módszert és a kántorbőjtök kifejlődését is kérdezte.) Tragikum, hogy ez a zseniális, sziporkázó ember paralízisben halt meg.+1923.

9. *Commer Ernst* az akkori idők világhírű tomistája.²⁹³ Berlinben született gazdag úri családból. Úgy tudtuk, hogy in titulum patrimonii volt szentelve. Vagyonából élt nővérével együtt és végig tanította Európát. Először a liverpooli szemináriumban tanított, majd münsteri

²⁸³ Franz Martin Schindler v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 338. o., Suttner 419. o.

²⁸⁴ Praelegált, felolvasott

²⁸⁵ Explikált, kifejtette

²⁸⁶ Írás

²⁸⁷ Swoboda Henrik v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 339. o., Suttner 424. o.

²⁸⁸ Plébániai közösség

²⁸⁹ Miseruha uraim, és nem misetakaró

²⁹⁰ Ösztönzője

²⁹¹ Beteges

²⁹² Igen, Uraim, ma is van nagyon sok egyháztanító, de nem e-vel, és h-val, hanem két e-vel (tehát nem egyháztanító, hanem egyházüresítő)

²⁹³ Beke Pázmáneum 2002. 338. o.

innét a breslaui egyetemre, végül Bécsbe hívták meg ordináriusnak. Kicsiny gnómszerű mosolygós arcú emberke volt, állandóan Ferenc Jóskában és cylinderben járt, igen tisztán. Fején fekete kapucinumot²⁹⁴ viselt, amelyet az Isten és a „Divus Thomas”²⁹⁵ említésekor megemelt. Mindég latinul beszélt; velünk még a magánérinkezésben is. Előtte csak egy tekintély volt: Divus Thomas. Előadásai legtöbbünk lelkét megzavarták. A praedestinationot²⁹⁶ ugyanis nem a gratia-nál²⁹⁷, hanem a thomista módszer szerint a scientia Dei-nél²⁹⁸ tractálta. Így ez kemény volt. Még nekem is több nehéz napot okozott, pedig nekem nem voltak problémáim; hívően fogadtam a tanítást. Nem tudott bennünket megnyerni a thomizmusnak. (Hajós Gyurit²⁹⁹ kivéve). Épp az ellenkezőt érte el kemény és az ellenkező nézeteket kíméletlenül ostromozó előadásával. Tiszteltünk nagy spekulatív képességeit, de nem lelkesedtünk érte. Commer súlyt helyezett a disputára; minden tractátus után lehetett obiciálni; ezen kívül hetenként két óra disputa volt. Commer fölkarolta azokat a magyarokat, akikben spekulatív képességeket látott. Hajós Györgynek segített, hogy kijuthasson egy évre Rómába; Hász István sub auspiciis-énél³⁰⁰ segített.

10. *Lehner Josef* bécsi pap, Burg-Vikar volt.³⁰¹ Mint magántanár előadta évenként a III. évnek, a dogmatikának „De gratia et Sacramentis” részét molinista irányzattal. Rendes, jól kidolgozott előadásokat tartott, de a közepes nívót nem haladta meg. Mint Burg-Vikar főnt lakott a Burg személyzeti részében és sok lépcsőn kellett hozzá felmenni, amiért is Herr Stiege Rat³⁰²- címen neveztük. Nem sokat vonzott.

11. *Werdenich Endre* győri pap, Augustineumi direktor és udvari káplán néhány évig, mint meghívott lektor előadta a dogmatika ugyanezen részét a III. éven.³⁰³ Ez az ember elkallódott lángész volt; nagy spekulatív tehetség, kitűnő előadó, pompás latinságú. Igen nagy volt a tekintélye a hallgatók előtt. 1919-ben megszűnt az udvar és vissza kellett mennie Győrbe, ahol, mint szemináriumi rektor hirtelen halt meg. Közelről ismertem, szerintem korának legműveltebb spekulatív magyar koponyája volt. (Wusser-Orvat volt= 3 nyelvű).

12. *Seydl Ernst* csehországi német tisztviselő családból származott bécsi pap volt; biblikusnak készült és szükségből filozófia tanár lett.³⁰⁴ Mint ilyen gyenge volt, egyénisége pedig nem volt

²⁹⁴ Kapucni

²⁹⁵ Szent Tamás

²⁹⁶ Eleve elrendelés

²⁹⁷ Kegyelemnél

²⁹⁸ Istenről szóló tudomány

²⁹⁹ Hajós György pécsi 1908-1910 között volt pazmanita v. ö.: Fazekas 3844. sz.

³⁰⁰ Sub auspiciis – császári felügyelet alatt

³⁰¹ Lehner Josef v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 338. o., udvari helynök volt., Suttner 404. o.

³⁰² Lépcső- tanácsos úr

³⁰³ Werdenich Endre győri pap, teológiai tanár (1871-1933), az Augustineum spirituális. KL 1933. IV. 491.

³⁰⁴ Seydl, Ernst v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 336. o., Suttner 423. o.

szimpatikus hallgatói előtt. Amint említettem szükségből lett filozófus, mert ebbe a katedrába ültették. Gredt könyvét adta elő, igen becsületesen kidolgozva praetectioit. Ezekkel azonban nem tudta megfogni hallgatóit; tehetséget és lelkesedést sem mutatott, amit csak észrevettek. Egyénisége nőies, piperkőcnek látszó volt. Feje búbjától térdéig kínosan tiszta és kikészített. Mindene finom, aktatáskáján és piros szattyánbőr noteszán keresztül. Térdétől lefelé azonban nem, vasalatlan csónadrágot és ormótlanul nagy kitaposott zugos cipőket visel. Beszéde igen finom, valamint mozdulatai femininek³⁰⁵ voltak. A vizsgát komolyan vettek, de nem kellemetlenkedett. Mint augustinista két évig éltem közelében; ő volt a Discipliner-Direktorunk³⁰⁶, később utolsó hónapomban igazgatónk. Ekkor ismertem meg igazán. Először is tudását tekintve. Ott biblikus előadásokat tartott. Kevéssel előbb tettem le biblikus szigorlatomat alapos készület után. Otthon voltam ez ágban és mondhatom, Seydl előadásai igazán elsőrangúak voltak. Jól ismerte a segédtudományokat, foglalkozott témája dogmatikus, morális, stb. vonatkozásaival is. Kár, hogy nem lehetett biblikus, nagy szakember veszett el benne. Ami pedig az életét illeti, ez az ember csak látszatra volt feminin³⁰⁷ és piperkőc. Komoly, aszketikus életet élő pap és férfias volt. Mint előljáró mindig finom és úri modorú volt. Mint Burgpfarrer³⁰⁸ fölszentelt püspök lett és elkísérte a királyi családot a száműzetésbe. Amikor ezek kegyelemkenyérre jutottak, visszatért Bécsbe, és mint kanonok éldegélt. 1948-ban meglátogattam; szellemileg teljesen friss volt és arcban is alig öregedett.

13. *Seipel Ignaz* bécsi hittanár volt és Schindler magántanára a morálisból.³⁰⁹ Nem volt úttörő, sem önálló. Schindler Schriftjéhez tartotta magát. Alapos volt, világos és jó előadású. Komolyan vettük. A vizsgákon elég szigorú volt. Egy szemeszteren keresztül helyettesítette Schindlert, amíg az a Delegációval Pesten volt. Aztán Salzburgba került tanárnak, innén vissza Schindler utódjának. Ekkor került a politikába, de ott mindig pap maradt. Erkölcsi intaktsága³¹⁰ mindenkor tiszta szándéka és megfontoltsága nagy tekintélyt adott neki.

14. *Ritter von Scherer Rudolf* – seckauai pap volt, a grazi egyetemi tanszékről került Bécsbe jogtanárnak.³¹¹ Kirchenrecht-jének³¹² házasságjogi része világhírűvé tette nevét. A Rota³¹³ is citálta ítéleteiben, mint auktoritativ szerzőt. Bécsben romlani kezdett a látása és félig megvakult. Ez azonban nem gátolta; két jogászt vett maga mellé, kiknek ellátást adott és ezek

³⁰⁵ Nőiesek

³⁰⁶ Tanulmányi igazgató

³⁰⁷ Nőies

³⁰⁸ Udvari plébános

³⁰⁹ Seipel, Ignaz v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 338. o., Suttner 422. o.

³¹⁰ Érinthetetlenség

³¹¹ Ritter von Scherer Rudolf v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 341. o., Suttner 419. o.

³¹² Egyházi jog c. mű

³¹³ Rota Romana – az egyházi bíraskodásban a legfőbb bíróság

előolvastak neki. Schriftje volt, előadásai igen világosak gyakorlatiak voltak. Racionalista hírében állott, amit azonban ép nem vettünk észre rajta. Sokszor érzékenyülve buzdított bennünket az egyházhűsége. Az igaz, hogy gyakran hangsúlyozta a morális és jog közti különbséget: „Hic non agitur de peccato, sed de deliciis (vagy delicibus)!”³¹⁴ – szokta volt mondani. 1912-ben az antimodernista eskü miatt nehézségei támadtak és lemondott. 1918-ban az akkori élelmezési nehézségek között legyengült és meghalt. Mondhatjuk: éhenhalt. Nézeteit megvallotta, de nem volt türelmetlen; tudomásul vette a másféle nézetet is. Nem volt fanatikus.

15. *Wolfsgruber Coelestin* bécsi bencés volt, a történelem és patológia tanára.³¹⁵ Áldottlelkű jámbor ember volt, de nem volt történész a szó modern értelmében, hanem szorgalmas adatgyűjtő és epizódgyűjtő. Kritikai érzéke is gyenge volt. Rengeteget olvasott, minden adatot cédulára írt, ezeket rendezte és összefoglalta. Nem volt kiértékelő képessége, sem összefogó készsége és igen kevés szellemtörténeti szempontja. Vizsgákon adatokat követelt, a disszertációknál elsősorban a terjedelmet nézte meg. Tőlem a vizsgán ezt kérdezte: Die Paepste mit Namen: Johannes? ³¹⁶ És végigvette valamennyit komolyan nézett, amikor egynek uralkodási évének kezdetét két évvel elhibáztam. Amikor elvitettem hozzá a Dissertatiomat, megnézte: Hány oldal: Látva, hogy 300-on felül van, „Das ist schon etwas”-³¹⁷ mondotta. Mint szerzetes rendjétől teljes ellátást kapott; egyetemi tanári fizetést és udvari szónoki fizetés nagy részét növendékeire fordította. Minden hallgatója megkapta tőle: Marx-Kirchengeschichte³¹⁸-jét és Poltz: Auszug aus der Weltgeschichte és Schmid Patrologiáját³¹⁹. Mint udvari szónok szorgalmasan kidolgozta beszédeit, azonban nagyon kenetteljes volt; kellemetlen rikácsoló hangon, izoton³²⁰ előadással és izoton gesztusokkal beszélt. Szelíd lelkű ember volt.

16. *Dorfmann Franz* trentói német pap volt, a pasztorális magántanára és a Szentatyák retorikájáról praelegált³²¹. Egyetlen munkája, a habilitációs könyve volt arról, hogyan fejlődött ki a bécsi egyetemen a pasztorális tantárggyá? Az Augustineumban volt az u. n. spiri, ami alatt heti 3-4 igen gyenge meditációs pont adását kell érteni és aztán semmi mást. Nagy szál jólelkű, darabos tiroli német volt, aki nem tudott mit csinálni a kezeivel. Tudománya gyenge volt. Tekintélye: semmi. Mint ker(esztény) szoc(iális) képviselő került Bécsbe (valamikor,

³¹⁴ Itt nem a bűnről van szó, hanem az élvezetről

³¹⁵ Wolfsgruber Coelestin v. ö.: Beke Pázmáneum 340. o., Suttner 429. o.

³¹⁶ János nevű pápák

³¹⁷ Ez már valami

³¹⁸ Josef Marx: Kirchengeschichte. Trier 1910. c. könyvéről van szó

³¹⁹ Bernhard Schmied: Grundlinien der Patrologie. Freiburg 1904. c. könyve

³²⁰ Izoton- egyforma hangon

³²¹ Dorfmann Franz v. ö.: Beke Pázmáneum 2002.341. o.

mint augustinista doktorált); a rossz nyelvek azzal heccelték, hogy az egész ciklus alatt két eredményes beszédet mondott: Az egyik: Meine Herren! Schtissen wir schon diese Debatte!³²², a másik pedig. Es zieht! Bitte die Fenster zumachen!³²³ Amikor másodszor nem választották meg, nem tudtak vele mit csinálni: megtették direktornak az Augustineumba.

17. Innitzer³²⁴ és Tomek³²⁵ akkor voltak magántanárok; mindketten praefektusok a bécsi Alumnokban³²⁶. Nem vettük őket komolyan, főleg Innitzert nem. Tomek csendes német volt, közepes tehetséggel. Innitzer azonban mitugrál-sz-féle. Nem láttunk benne sem jövődó tudóst, sem kardinálist. Őt a politikai helyzet vitte előre, de ebben sem volt valami nagy ember. Seipl³²⁷ közelébe sem léphetett.

A Pazz-induló.

Volt egy énekünk: a Pazz induló. Mikor keletkezett nem tudom. Mi már, mint régi hagyományt kaptuk és fújtuk. Sokszor ezzel fejeztük be az esti rekreációt. A szövege: 1. Hej de jó volt hajdanában / A fokosnak fénykorában/ Víg volt életünk!/ Míg a könyvek nem valának/ Napjaink vígan folynak/ Régi szép idők!

2. Hej az óta más az élet, /Az itze is decivé lett,/ Három decivé./ Óh dicső kor jöjj el újra,/ Hogy nótáját vígan fújja/ Minden Pazz-lakó.

Keletkezésének idejére némi támpontot ad a tartalom. A 90-es évek elején ugyanis Prohászka Ottokár³²⁸, Pethő álnév alatt az esztergomi levéltár adatai alapján a Magyar Sionban cikksorozatot közölt a Pazz régi életéről. Ebben szó volt, hogy a Pazzok fokossal jártak, sőt a birtokos Udvaráról engedélyt kaptak, hogy az Au (Prater mellett) területén fokosokkal vadászhatnak nyulakra. Ezen kívül közli a jezsuita rektornak egy jelentését, hogy milyen tüntető ellenállást tanúsítottak a növendékek, amikor az itzét megszüntették. E cikkeket kispap koromban olvastam és már akkor úgy véltem, hogy a Pazz-induló ennek hatása alatt készült.

Néhány növendéktársamról

³²² Uraim, ütköztessük már ezt a nézetet

³²³ Huzat van! Kérem az ablakot becsukni.

³²⁴ Theodor Innitzer (1885-1953) az Ujszövetség tanára, később rektor, bécsi érsek lett. V. ö.: Beke Pázmáneum 335. o., Glatz Lexikon. 192. o., Suttner 393. o.

³²⁵ Tomek, Ernst az egyháztörténelem tanára és rektor, illetve dékán is volt v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 340. o., Suttner 425. o.

³²⁶ Papnevelő intézetek

³²⁷ Seipl, Ignazról van szó, a morális tanáráról.

³²⁸ Prohászka Ottokár (1858-1927) nem volt pazmanita, de 1906-tól székesfehérvári püspök, aki előzőleg a teológián tanított Esztergomban, majd Pesten.

Csak haláluk után publikálható: (az ordin(atio)³²⁹ évszámai az öregeknél nem biztosak)

1. *Azlen Emil* egri³³⁰; 1906-7-ben assist(ens) praef(ectus). Boszniában nevelkedett jobb vasutas családból Bécsben született. Igen jól beszélt németül. Tehetséges, kifogástalan modorú növendék volt, de szigorlatra nem készült. Nem is volt szándékában. „Kis ember” volt a bece neve és mindenki szerette, bár visszahúzódó volt. Jó hitoktató hírében állott. Később Hajdúságban Szoboszlón volt plébános és h(elyettes) esperes, de rokonai (nővérei?) megszállták a plébániát és nagy adósságokba verték. Lemondani kényszerült és hitoktató lett Jászárokszállásban. Egri érsekké lévén, itt találtam. Gyöngyössolymosra tettem adminisztrátorrá, amit igen hálásan fogadott. 1945-ben olyan információt kaptam, hogy iszik. Nem hivatalosan, hanem sajátkezűen és szeretettel írtam neki. Nem válaszolt, mert rövidesen meghalt. Jó pap volt és finom lélek, csak magabazárkózó. (Szentelték. 1907-ben, Egerben).
2. *Sztollár Tamás* esztergomi³³¹ 1906-7-ben múzeum praef(ectus) volt. Szentelték 1907-ben. Igen szorgalmas, középtehetségű tót-gyerek. Nem volt hatással reánk. Szigorlatait hamar letette és kisebb helyen tót plébános lett. Most úgy tudom, hogy valami Ábrahám nevű faluban plébános és pápai kamarás. Közepes, jólelkű átlagember volt. Dr. teol.
3. *Tille Gyula*³³² Magas, sovány, naiv ember volt, esztergomi. Szorgalmas, különösebb kvalitások nélkül. Infirmárius volt. Sokáig volt pesti káplán, hitoktató, végül tabáni plébános lett. Egy a sok közül. Ord(inálták): 1907-ben. Dr. teol.
4. *Uhrik Mihály* esztergomi, kissé akaratos, de eszes tót.³³³ Csípős megjegyzései voltak. Olyan hebehurgyán misézett, hogy Drexler eltiltotta a növendékek előtti celebrálását. Hamarosan katonalelkész lett és pedig a tengerészetnél. Igen fiatalon halt meg, mint katonalelkész. Szentelték 1907-ben. Dr. teol.
5. *Pál Mátyás* kalocsai, szintén 1907-ben szentelték.³³⁴ Parasztos megjelenésű, de igen kiegyensúlyozott kispap volt, aki a komolyságot a derűvel helyes mértékben egyesítette. Főscellánus volt. Erős pipás. Hamarosan a kalocsai iskolanővérekhez került spirituálisnak, ahol igen jól megállotta a helyét. Ott is halt meg. A pogány missziók apostolkodásával országos tevékenységet fejtett ki. Dr. teol.

³²⁹ Papszentelés

³³⁰ Azlen Emil 1904-1907 között járt itt. V. ö.: Fazekas 423. sz.

³³¹ Sztollár Tamás 1904-1907 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3787. sz.,

³³² Tille Gyula esztergomi 1904-1907 között járt itt. V. ö.: Fazekas 3788. sz.

³³³ Uhrik Mihály esztergomi 1904-1907 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3789. sz.

³³⁴ Pál Mátyás kalocsai 1904-1907 között járt itt, v. ö.: Fazekas 3784. sz.

6. *Ficzel József* szepesi, 1907-ben szentelték.³³⁵ Német volt és rossz kiejtéssel beszélt magyarul. Szorgalmas, kifogástalan, víg kedélyű volt. Erős pipás. Hadügyminiszter. Szigorlatait megkezdte, de nem doktorált. A kurában³³⁶ működött, és mint plébános halt meg.

7. *Scheffer János* esztergomi.³³⁷ Beteg ember, tbc-s. egyszer kiújult az exsudotumos mellhártyagyulladás. Természettől vigkedélyű lett volna, de tudatában volt betegsége súlyosságának és ez mindenben lenyomta. Tehetséges volt. Igen fiatalon hal meg. Ord(inálták): 1907-ben.

8. *Varga X* (szerzetesi nevére nem emlékszem) jászói premontrei.³³⁸ 1907-ben végzett, de fiatal kora miatt később ordinálták. Magas, sudár, megnyerő külsejű fiatalember volt. Igen tehetséges, de nem iparkodott túlságosan. Kissé visszahúzódott a közösségtől, mintha lenézett volna bennünket. A fiatalabbakkal keveset érintkezett. Nem volt azonban romboló hatása. Hittanár lett és később aposztatált.

9. *Grajczár József* esztergomi.³³⁹ Hatalmas termetű nagyfejű ember. Gyomorbajosnak szerepelt, ami jót étvágya és torkos kinézése mellett komikum volt mindenki előtt. Rendesen viselkedett és közepesen tanult. A III. végén kilépett. Későbbi sorsáról nem tudok.

10. *Róth János* rozsnyói.³⁴⁰ Igen derék, szorgalmas és kifogástalan kispap volt. Komolyan gyomorbajos, ami meglátszott külsején is; nem vézna, hanem lesoványodott, betegszerű és fájdalmas arcvonású volt. Állandóan diétázott és főképp tejen él. Tudtuk, hogy nem szimulál. Sajnáltuk és rövid életet jósoltunk neki. Kint megjavult állapota. Jó lelkipásztori híre volt. Plébániát kapott, majd esperes és p(ápai) kamarás lett. Plébániája: Felednice (Cseho.) Ord(inálták): 1907.

11. *Luttor Ferenc* veszprémi.³⁴¹ Minden tekintetben igen kiváló képességekkel megáldott és nagy jövőt ígérő növendék. Székesfehérvári gazdag lakatosmesternek a fia, de úri külsővel és allűrökkel. Sokoldalú volt. Szépen festett. Amikor Chrysostomusnak³⁴² jubileuma volt, a bécsi fakultás megbízásából ő festette meg képét, amelyet a III. év auditóriumában helyeztek el. Nagyon könnyen tanult, de vizsgáin nem volt szerencsés; első szigorlatát egyszerűen tette le, ami néki s nekünk is csalódás volt. Püspöke: Báró Hornig³⁴³ bíboros pártfogolta és az

³³⁵ Ficzel József besztercebányai 1905-1907 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3793. sz.

³³⁶ Cura animarum, lelkipásztorkodás

³³⁷ Scheffer János esztergomi nem található a pazmaniták között

³³⁸ Varga Aurelius 1904-1907 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3790. sz.

³³⁹ Grajczár József 1905-1906-ban járt itt, de a III. év végén visszatért a világba, vagyis kilépett. V. ö.: Fazekas 3782. sz.

³⁴⁰ Róth János rozsnyói 1904-1907 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3786. sz.

³⁴¹ Luttor Ferenc veszprémi 1907-1908 között járt ide, tehát nem egy évfolyamon jártak Czapikkal, v. ö.: Fazekas 3804. sz.

³⁴² Valószínűleg Szent Krizosztomusznak az ünnepe

³⁴³ Hornig Károly (1840-1917), 1888-tól veszprémi megyéspüspök, 1912 óta bíboros. V. ö.: Takács Emma: Hornig Károly. In V. MKL 32. o.

Augustineumba küldte. Itt lett Horthy szárnysegéd gyermekeinek első tanítója. A családdal erősen tartotta a nexust és ez lett életének, illetve pályájának gátja. Protekciójuk kihasználásában erőszakos volt, ami ártalmára volt. Doktorátus után Hornig bíboros pártfogolta és az akkor vérmérgezésben elhunyt dr. Karácson ³⁴⁴ helyébe, Konstantinápolyba küldte ki a kultuskormány, a török levéltárak magyar anyagának kutatására. Ez erőszakolt volt, hiszen ő nem tudott törökül, mint elődje. Visszajött és Balatonfürednek lett első plébánosa: a plebánia szervezője, a templom és plébánia építője. Itt rengeteg adósságot csinált, amelynek számottevő részét Rott püspök³⁴⁵ fizette, de még én is jelentős számú ezrest fizettem veszprémi püspök koromban. Serédi helyébe, Rómába került a vatikáni követséghez kánonjogi tanácsosnak és a magyar kollégium papi szakosztálya direktorának. Ez a hely *gradus ad Parnassum*³⁴⁶ lehetett volna számára, ha okosan viselkedik. Dolgát azonban nagyon elhibázta. Autót vett és a Vatikánba ezen járt egy pincsi kutyát víve az autón. Főúri módon viselkedett. Tulajdonképp egy koldus országnak volt *exponense*³⁴⁷ és ez a viselkedés érthetően ellenszenves volt az ottani bizony szegény monsignorok³⁴⁸ szemében. Jómodorú volt és vele is mindenki udvarias volt, amit ő arra magyarázott, hogy kedvelt személy. Ha püspöki szék került üresedésbe, a magyar kormány elsősorban őt jelölte, ami – ismerve a római mentalitást – nem volt jó. Tetejébe mindig megmozgatta Horthyékat is, úgy hogy egy alkalommal Horthy magánlevelet írt a Pápának, de udvarias kitérés lett a válasz. Serédi otthonos volt Rómában, ismerte és nem volt mellette. A Szent Imre évben Sincero bíboros kísérte Pestre is, később őt is sokat mozgatta, de sikertelenül. Ugyanaz történt 1938-ban az Euch(arisztikus) Világkongresszuson, amikor tagja lett a pápai Delegációnak és személyes *nexus*³⁴⁹ba került Pacelli³⁵⁰ bíborossal. Ha szerényebben viselkedett volna is, nem viszi erőszakos túlzásba a protekciót, könnyen püspök lett volna és pedig nagyszabású egyházfejedelem. Amikor veszprémi püspök lettem, már belátta, hogy számára nincs kilátás. Szó volt, hogy visszajön kanonoknak Veszprémbe. Ehhez nem volt kedve és magas sem kívántam, mert a papság a balatonfüredi adósságok miatt igen ellene volt. Én proponáltam akkor a nagyváradi irodalmi stallumokra, amit meg is kapott és Rómában maradt. A nyilasok uralomra jutásával ismét elhibázta a dolgát: nem követte báró Aport, a követet, hanem hivatalban maradt, és mint S Szálasi uralom követségi tagja bevonult a Vatikánba. A nyilas uralom elején Pestről kérdést

³⁴⁴ Karácson Imre (1863-1911) orientalista és 1907-től engedélye volt török levéltári kutatásokra, de 1911-ben elhunyt. V. ö.: Viczián János: Karácson Imre. in MKL VI. 177. o.

³⁴⁵ Roth Nándor maga is pazmanita volt, 1929-1933 között V. ö.: Fazekas 4122. sz., majd veszprémi püspök lett.

³⁴⁶ Lépcső a Parnassushoz, az istenek lakóhelyéhez

³⁴⁷ Kihelyezett személyiség

³⁴⁸ Urak

³⁴⁹ Kapcsolat

³⁵⁰ Pacelli, Eugenio államtitkár, a későbbi XII. Pius pápa v. ö.: Battista Mondin 682-710. o.

intézték a Prímáshoz egy Rómából Luttortól kapott sürgöny alapján, amely jelenti, hogy az amerikaiak egy magyar papot fognak ledobni repülőőről Magyarországra. Serédi a ténynek megfelelően válaszolt, hogy nincs tudomása a dologról. Több nap múlva Serédinél az így jelzett megjelent Magyary Gyula³⁵¹ Rómából. A Prímás nem tudom felvilágosította-e, de javasolta, hogy tűnjön el, amit Magyary meg is tett. A „felszabadulás után” a kormány birtokába jutott iratok között megtalálták e Luttort által küldött es emiatt, valamint a Szálasi uralom³⁵² szolgálása miatt háborús bűnösnek tekintették Luttort. Egy ideig még a Vatikánban maradt, ahol tudtára adták, hogy távozzék. Délamerikába ment. Luttort irodalmi téren is jól indult. A Biblia Pauperumról³⁵³ írott munkája az időben úttörő volt e tárgyból. Őszintén sajnálom e nagytehetségű embert. Ord(inálták): 1908. Dr. teol.

13. *Jakubek István* előbb esztergomi, majd erdélyi növendék.³⁵⁴ Szász fiú. Nagyon tehetséges, de kissé pökhendi modorú volt, aki kevesellek barátkozott és már-már a klikk határán volt. Erdélyben szép karrier előtt állott. Váratlan volt, hogy belépett jezsuitának. Egy ideig Jassyban³⁵⁵ működött és Kolozsvárott is. Nevét Erdélyre magyarosította és átjött. Működésének nincs hangja, pedig tehetséges és jó pap. Ord(inatio): 1908. Dr. teol.

14. *Majthényi Dezső* jászói praemontrei.³⁵⁶ Nevét Muficsból magyarosította, horvát származású volt. Szorgalmas és tehetséges növendék és a szerzetesek közül benne láttunk a legtöbb szerzetesi szellemet. Csúfneve: „Wasser Pista”³⁵⁷ volt. Szerette az alvást; egyszer egy este Nagy Péter bencés bevarrta nadrágja alját, amikor már horkolt. Reggel aztán – utolsó percben kelt – nem tudta fölhúzni. Különböző rendi alkalmazásban működött és mindig jól. Or(dinatio): 1908. Dr. teol.

15. *Nagy Péter* bencés, pécsi úri fiú.³⁵⁸ Igen tehetséges modorú. Hiba volt, hogy teológiára küldték, mert irodalommal szeretett foglalkozni. Theológiát csak annyit tanult, hogy ép keresztül menjen. Tudomásul vettük, irodalmi irányzatát és nem volt reánk rossz hatással, bár láttuk, hogy a buzgóság hiányzik belőle. Negyedév végén, amikor már kész volt és haza kellett volna menni az ünnepélyes fogadalomra, kilépett. Nem lepett meg bennünket. Valamelyik pesti irodalmi vállalatnál akart lektor, vagy korrektor minőségben elhelyezkedni,

³⁵¹ Beke Pázmáneum 2002. 320-321. o.

³⁵² Szálasi Ferenc 1944. okt. 16-tól jutott kormányra.

³⁵³ E mű egy példánya megtalálható az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtárban, amelyet a Szegények Bibliájaként említenek, mivel Szentírási jeleneteket tartalmaz, amelyet az írástudatlanok is megértenek.

³⁵⁴ Jakubek István v. ö. Fazekas 3801. sz. 1904-1909 között járt ide

³⁵⁵ Jászvásárban, ma Románia területe

³⁵⁶ Majthényi Dezső v. ö. Fazekas 3818. sz. 1905-1909 között járt itt

³⁵⁷ A Wasser, vizet jelent

³⁵⁸ Nagy Péter v. ö. Fazekas 3819. sz. 1905-1910 között járt itt

és az egyetemre beiratkozni. Csak rövid időre sikerült. Aztán P. Bangha³⁵⁹ alkalmazta a Magyar Kultúránál, de elbocsátotta. Péternek ugyanis külön egyéni stílusa volt, amit P. Bangha nem vett be. Jött a háború, mint bölcsész bevonult és orosz fogságba került. A Wrangel hadsereghez csatlakozott és később hazakerült. Anyja meghalt, diploma nélkül, állást nem kapott és nyomorgott. Hozzám fordult, próbáltam segíteni rajta: tárcákat írtam vele, de keveset tudtam használni, olyan egyéni és nehéz volt a stílusa. Magam zsebéből honoráltam. Serédi³⁶⁰ – kinek valamikor társa volt, - szintén segített rajta, de valami okból beszüntette. Én sokáig istápoltam alamizsnával és ezek végösszege bizony tekintélyes volt. Sohasem volt tolakodó és mindig úri módon viselkedett. Többször kórházba vitte az éhség. A zsidók elleni intézkedések idején, valamelyik ipari vállalathoz került Strohmanna. Ezt jelezte és többé nem kért tőlem. Ettől kezdve nem tudom mi lett vele.

16. Zombory László erdélyi növendék úri fiú, kitűnő modorral és ügyesen stréber tulajdonságokkal.³⁶¹ A teológiai tanulmányokban épen, hogy a minimumot elvégezte. Idejét és képességeit már akkor másra fordította. Megalapította a Szociális Kört, szociális tudás nélkül. Ennek kapcsán Mihályffy³⁶²val került nexusba³⁶³ – amit előnyösen kihasználta. Gróf Majláthnak³⁶⁴ is tetszett tagadhatatlanul akkor úttörő kezdeményezése. Fölszentelése után (ha jól tudom) Brassóban vagy Nagyszebenben működött, ahol az új lapnak helyi mellékletet csinált. Kánonjogi doktorátust szerzett. A háborúban valami gondozó (hadigondozó) mozgalmat szervezett, amelyhez Zita királyné³⁶⁵ akció támogatását is megszerezte és akkoriban igen szerepelt. Trianon után Bukarestbe költözött és teljesen behódolt az oláhoknak. Az erdélyi papság megvetette, és mint renegátot kezelték. Úgy tudom, hogy átlépett a bukaresti egyházmegyébe (de ez nem biztos) valami állami állást vállalt és prelátus lett. Ekkor meg a román királyi család közelébe férkőzött. Eleinte igen jóban volt Čisar³⁶⁶ bukaresti érsekkel, de előttem ismeretlen okból erős ellentétbe kerültek. Zombory menekülés-szerűen kiment Amerikába, az Unióba. Azt emlegették, hogy többek között a homosexualitás vádját is emelték ellene. Őszintén írom: ennek semmi jelét sem tapasztaltuk

³⁵⁹ Bangha Béla (1880-1940) jezsuita 1912-ben alapította meg a Magyar Kultúra c. folyóiratot. V. ö.: Hajdók János: Bangha Béla. In MKL I. 589-590. o.

³⁶⁰ Serédi Jusztinián ugyani bencés szerzetes volt 1927-es esztergomi érseksége előtt.

³⁶¹ Zombori László v. ö. Fazekas 3810. sz. 194-1909 között járt ide

³⁶² Mihályffy Ákos István (1862-1937) egyetemi tanár ciszter. V. ö.: Viczián János: Mihályfi Ákos István. In MKL IX. 127-128. o.

³⁶³ Kapcsolat

³⁶⁴ Mailáth püspök v. ö.: Beke Pázmáneum 330. o.

³⁶⁵ Zita (1892-1989) császárné és magyar királyné Habsburg Károly király felesége, v. ö.: Habsburg lexikon. Szerk.: Brigitte Hamann. H. é. n. 389-391. o.

³⁶⁶ Csiszar Sándor 1920-ban jassi püspök, majd bukaresti érsek.

viselkedésében és nem is volt ilyen híre. Mi van vele, nem tudom. Nyoma veszett és nem szerepelt, ami egyéniségét ismerve, érthetetlen. Ord(inatio): 1908. Dr. Juris Can.³⁶⁷

17. *Hász István* győri növendék.³⁶⁸ Testi, szellemi és lelki képességekkel igen nagymértékben megáldott, kitűnő növendék volt. Később kiütözö fogatkozásai és hibái a helyére való alkalmatlanságából fejlődött ki. Uradalmi béres volt az apja, úgy hogy a vakációkra haza sem mehetett. Drexlernek minden évben gondja volt, hogy vakációra helyet szerezzen neki. Jószerű mágna családok látták vendégül szünidőkre. Kitűnő megjelenése, kedves modora, igen éles esze volt. Nyelveket is tanult és csiszolta társadalmi föllépését, úgy hogy alacsony származását nem lehetett észre venni. Társaihoz kedves volt, mindenki szerette. Lusta volt alapjában, amint azonban megszorítva, kitűnő észbeli tehetségével könnyen pótolta. Kedvelte őt Commer professzor és püspöke: gróf Széchenyi is, akiknek párfogásával sikerült a császárgyűrűt megszereznie. Rövid aulistaság³⁶⁹ után teológiai tanár lett és az Evangélium c. predikációs havilap³⁷⁰ szerkesztője. Ez időben igen jó neve volt. Amikor Serédi prímás lett, megfogta a vele való laza kapcsolatát. Serédi ugyanis mint bencés kispap vele együtt érettségizett. Hász győri hírek szerint, bíborosi kreációja két teljes blankettás latin sürgönnyel gratulált Rómába. Serédi egész előző életét Rómában töltötte, a magyar papok közt kevés személyes barátja volt. Szívesen vette Hász közeledését, és jóságába fogadta (később említette nekem, hogy nagyon megbánta). Révész István³⁷¹ halálakor a tábori püspökségre a közhangulat szerint a legesélyesebb jelölt Subik Károly egri kanonok³⁷² volt. Klebelsberg³⁷³ a kívánságot nem vette komolyan (amint most is vehető volt ilyennek) és úgy vette, könnyen el tudja intézni. Megindította a hivatalos actiót Subik kineveztetésére, amikor a honvédminiszter megtette a propositiót, hogy Hász Istvánt óhajtja kineveztetni. A háttérben ugyanis az történt: a tábori püspökséget papír szerint a kultusztárcába osztották be, a tábori lelkészekkel, hadapródiskolai tanárokkal együtt. Ez azonban csak formaság volt, mert a trianoni béke rendelkezése szerint a hadügyi költségvetés kicsiny volt, és amit lehetett, más címen kezeltek. Így a tábori püspökség fölött a honvédminiszter akart tárgyalni és tárcája belügyének minősítette a dolgot, amint pl. a tábori lelkészek kinevezését is ő proponálta a kultusz bevonása nélkül. Ez időben katonai téren valamelyik Csáky³⁷⁴ gróf volt nagyhatalom. (Nem emlékszem már, hogy vezérkari főnök volt, vagy épp honvédminiszter). Ez a Csáky 1914

³⁶⁷ Kánonjog

³⁶⁸ Beke Pázmáneum 2002. 331. o.

³⁶⁹ Püspöki udvar

³⁷⁰ 1922-1950 között megjelent havilap

³⁷¹ Révész István 1929-ig volt tábori püspök

³⁷² Subik Károly egri kanonok

³⁷³ Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter (1922-1931)

³⁷⁴ Csáky Károly dandártábornok lehetett (+1945)

előtt, mint tábornok nyugdíjban volt, és a háborúban reaktiválták. Ez sokat időzött annál a mágnás családnál, ahol Hász szünidejét töltötte és kártyapartner volt. Megszerette. Most aztán föllépett érdekében. A propositio³⁷⁵ kezdeményezésére jogát nem lehetett elvitatni a honvédmisztértől, habár a kultuszának is volt hozzászólása. Utóbbinak nehézséget okozott Szemerecsányi kívánsága, amely a minisztertanács előtt komolytalannak tűnt fel. Eldöntötte az ügyet Serédi állásfoglalása Hász mellett. Így lett tábori püspök. Kinevezése a szokásos megkötéssel történt, hogy más beneficiumra tábornoki fizetésén kívül nem számíthat. Hász ügye csak rövid ideig ment jól. Erre az állására való alkalmatlansága hamar kiütközött. Erős fokba naivvá változott, ami viselkedésében, beszélgetéseiben észrevehető volt. Predikációi ugyanazt mutatták. Nem tudta elsajátítani a katonatiszti modort. Mindenki csak a „Kis Bajtársnak” nevezte gúnyból, utánozva szójárását. Még hivatalos átiratait is bombasztikus stílusban szerkesztette, úgy hogy lenézve megmosolyogták. Szalasiékat szónoklataival szolgálta, ami lehetetlenné tette hazajövetelét. Ismervén gondolkodását, amely alapjában lelkiismeretes volt, biztosra veszem, hogy állásabeli kötelességének tartotta, hogy kiálljon mellettük. Pszichológiai rejtély előttem e nagy tehetségű ember szomorú leszereplése. Még nyugaton is éretlenkedett; egész fiatal és a kurában³⁷⁶ nem jó hírű tartalékos katonapapoknak püspöki tanácsosi címet adott, cum jure portandi cingulum rubrum.³⁷⁷ Ehhez nem sok joga volt. Két főegyházmegyei igen fiatal papommal is megcselekedte ezt, hogy kénytelen voltam intézkedését dezavualni³⁷⁸. Sikertelenül kimenekülnie Svájcba, ahol egy apácázárdában kapott menedéket. Ord(inatio): 1908. Dr. teol.

18. *Nagy Vince* esztergomi.³⁷⁹ Togó volt a beceneve, bár a közepesnél magasabb olt; az arca Togó japán admirálishoz hasonlított. Igen nagy tehetségű, jóviseletű, de kissé különc növendék volt. Csendes. Az orvosi fakultáson is kb. 5 szemesztert hallgatott, de titokban. Sorsa tragikus volt. Néhány éves káplán korában szerencsétlenség érte. A sekrestyében, egy üvegben szublimátoldatot tartott, amellyel betegellátás után kezeit fertőtlenítette. Karácsonykor, az éjféli misére a sekrestyés bor helyett ebből az elég tömény szublimátoldatból öntött az ampolnába³⁸⁰. Togó nem vette észre és megitta. Kórházba szállították, valahogy talpra állították. Kénytelen volt betegen nyugalomba mennie. Találkoztam vele Pesten. Nyugodtan mondta, hogy már nincs sok ideje hátra. Az orvostudománnyal foglalkozott. Rövidesen meghalt. Ord(inatio): 1909 +1903 körül.

³⁷⁵ Előterjesztés

³⁷⁶ Cura animarum - lelkipásztorkodás

³⁷⁷ Lila öv viselésének jogával

³⁷⁸ Desaveu, dezavouál megtagad, meghazudtol

³⁷⁹ Nagy Vince esztergomi 1906-1909 között járt itt, v. ö.: Fazekas 3820. sz.

³⁸⁰ A szentmisében két kis kancsó, az egyik a bor, a másik a víz számára készült.

19. *Nagy Béla* erdélyi.³⁸¹ Szülei Bukarestbe kivándorolt székelyek voltak. Szacellánus. Közepes tehetségű, kötelességteljesítő, társadalmi formákban kissé járatlan volt. Nem tudom, mi okból átlépett az egri főegyházmegyébe. Itt ónodi esperes plebános minőségben találtam. Jó neve volt és becsülték. 1945-ös harcokban Ónodot oláhok szállták meg. Nagy az oláh ezredessel beszélgetett a plebánia udvarán, amikor német akna robban közelükben és Nagyot széttépte. Ord(inatio): 1908. +1945.

20. *Jellmann Gyula* erdélyi.³⁸² Nem annyira tehetséges, mint igen szorgalmas, kifogástalan szellemű növendék volt. Nem doktorált. Előbb a kurában működött, majd központi szolgálatot teljesített Gyulafehérvárott. Tudomásom szerint utóbb az Alapítványi Pénztár igazgatója volt. Címzetes kanonok. Ord(inatio): 1908.

21. *Verdon Lajos* váci.³⁸³ Igen szorgalmas, közepes tehetségű, csendes, visszahúzódó. Szellemében és viselkedésében korrekt növendék volt. Egy ideig teol(ógiai) tanár és spiri volt Vácott, majd szegvári plebános, főesperes, később váci kanonok lett. Ord(inatio): 1908. Dr. teol.

22. *Gebauer Miklós* pécsi.³⁸⁴ Finom, úri megjelenésű és kitűnő modorú. Tehetséges és szorgalmas, de tartotta magát és leereszkedésnek vette, ha másokkal érintkezett. Csak néhány jó barátja volt. Aulista lett Pécsen, majd irodaigazgató és kanonok. Differenciái³⁸⁵ voltak a püspökkel és visszavonult. Otthonról gazdag volt és szerette mindenben az eleganciát. Egyébként kifogástalan pap és tehetséges volt. Ord(inatio): 1907. Dr. teol.

23. *Bencze László* pécsi.³⁸⁶ Közepesnél jobb tehetségű, szorgalmas, jósszellemű. Kissé faragatlan modorú. Plébániáról került vissza Pécsre, ahol tanfelügyelő, tb. kanonok lett. Már rendes kanonokság előtt állott, amikor agyvérzést kapott, nyugdíjba ment és testvére szigetvári plebános vette magához. Érelmeszesedése előrehaladt és dimentió³⁸⁷ tüneteket okozott. 1950. május végén az egri irgalmasokhoz szállították zárt intézetbe. +1950. okt.

24. *Tormássy Artúr* győri.³⁸⁸ Egy igazgató tanítónak volt a fia és Károly³⁸⁹ akkor presumtiv³⁹⁰ trónörökös mellé került magyar nyelvmesternek. Vele együtt szolgált le Bécsben önkéntes katonaévet. Ennek végeztével kijelentette, hogy pap akar lenni, habár minden pálya előtte állott. Ottó főherceg, Károly atyja vállalta pázmáneumi költségeit. Ekkor már 30 évhez közel

³⁸¹ Nagy Béla erdélyi 1905-1908 között tanult itt, v. ö.: Fazekas 3805. sz.

³⁸² Jellmann Gyula erdélyi 1905-1908 között volt pazmanita v. ö.: Fazekas 3801. sz.

³⁸³ Verdon Lajos váci 1905-1908 között tanult a Pázmáneumban v. ö.: Fazekas 3807. sz.

³⁸⁴ Gebauer Miklós pécsi 1905-1907 közötti növendék v. ö.: Fazekas 3794. sz.

³⁸⁵ Nézeteltérések

³⁸⁶ Bencze László pécsi 1905-1908 között volt itt, v. ö.: Fazekas 3796. sz.

³⁸⁷ Dimentios, valószínűleg a de menti - esze ment

³⁸⁸ Tormássy Artúr győri 1906-1908 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3825. sz.

³⁸⁹ Károly főherceg 1916-ban lett császár és magyar király.

³⁹⁰ Várományos

volt. Kissé asztmás. „Öreg kor”-nak becéztük és igen kedvesen beleillett a közösségbe. Finom úri lelkületű volt. Tanulmányiban nem mutatott sokat, ép hogy kifogástalanul végzett. Jó ideig Sopronban volt, kathekéta, de nem használta ki összeköttetéseit. Inkább a kényelmes, nyugodt élet után vágyott. Egyházaskeszőn lett plébános, később esperesi címet kapott. Mi akkor fényes jövőt jósoltunk neki. Ord(inatio): 1908.

25. *Bányász József* esztergomi.³⁹¹ Elég tehetséges volt, de nem szeretett tanulni. Az első szigorlatán megbukott. Csizmi volt a beceneve. Jó zenész, kitűnő énekes volt, szép tenorhanggal. Az egyházi zene érdekelte. Kissé szenvedélyes volt és már kispap korában is szerette az italt. Pesti hitoktató lett és a Baross utcai klinikák lelkészi teendőit is ellátta. Ő volt Pesten úttörője az egyházközségi nyaraltatásoknak. Ekkor azonban valami női ügye akadt (úgy hallottam) és más iskolába helyezték. Villamos szerencsétlenség következtében halt meg. Ord(inatio): 1908.+1944.

26. *Horváth Ferenc* esztergomi.³⁹² Nagybátyja esztergomi kanonok volt és ennek beceneve után a „Kis Brecsó”-nak neveztük. Hatalmas termetű, nagyfejű, esetlenül mozgó kispap volt. Eszes ember volt, szorgalmasan tanult, de mellette jókora naivság volt benne. Ennek illusztrálására ismeretes lett egyik esete. Esztergomban, a kis szemináriumban Szent Alajos ünnepséget tartottak. Alkalmi oltáron gyertyák égtek. A rektor tartotta a beszédet, ilyen ex adjunctis³⁹³ bevezetéssel: „Miért égnek a gyertyák?” Horváth, aki szacellánus volt, ijedten elfújta őket. Ass(istens) praef(ectus) volt 1908-9-ben. A mellette lévő szobában laktam, hallottam praeparációkor³⁹⁴, hogy minden reggel már 4 órakor fölkel, hogy tanulhasson. A kurában³⁹⁵ működött, csak esperes és pápai kamarás is lett. Ord(inatio): 1909. Dr. teol.

27. *Priviczky Gyula* rozsnyói.³⁹⁶ Külsejére sokat adó jómodorú, közepes tehetségű, de igen szorgalmas és buzgó növendék volt. Már kispap korában sem volt egészen kifogástalan a hallása. Muzeum praef(ectus) 1908-9-ben. Kint a legtöbb idejét rozsnyói központi szolgálatban töltötte. Sokáig volt ott kanonok, plebános. Prelátus. Tótul és németül is jól beszélt. Magyar érzelmű volt. Ord(inatio): 1909. Dr. teol.

28. *Köhler Ferenc* esztergomi.³⁹⁷ Igen szimpatikus, jó megjelenésű, igen buzgó kispap volt. Alig közepes tehetségű és tudományokra nem alkalmas, buzgósága és szívjósága azonban mindenki előtt kedvessé tették. Egy évig augustinista is volt, de maga érezte, hogy a

³⁹¹ Bányász József esztergomi 1905-1908 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3795. sz.

³⁹² Horváth Ferenc 1906-1909 között volt pazmanita v. ö.: Fazekas 3814. sz.

³⁹³ Összekapcsolással

³⁹⁴ Vizsgai előkészület

³⁹⁵ Lelkipásztorkodás

³⁹⁶ Priviczky Gyula rozsnyói 1906-1909 között itt tanult v. ö.: Fazekas 3823. sz.

³⁹⁷ Köhler Ferenc esztergomi 1906-1909 között itt járt, v. ö.: Fazekas 3817. sz.

tudományos képzésre nem alkalmas, és hazament. A Szent Imre kollégiumban volt praefektus, honnét a lazaristákhoz lépett át. Itt főképp a karitatív munkák szervezésével (hibája: sok statisztika) foglalkozott. Párizsba került és kint is maradt. Szacellánus volt. A szociális növ. könyvtárát kezelte. Ő volt az általános tonzúravágó: négy fillért kellett fizetni a missiók javára egy tonzúra vágásért. Ord(inatio): 1909. Tulajdonsága: sok sürgés-forgás és kevés fogható eredmény. Lelkülete azonban jóságos és a balsikerek buzgóságát sohasem csökkentették. Igen jó pap.

29. *Gonczi Kálmán* kalocsai.³⁹⁸ Nagy szál ember, jó tehetség, nagy szorgalom. Néha dadogott, egyes betűket nem tudott kimondani. Ez azonban ideges alapon volt nála, mert ha megszorult, pl. prédikáció közben kifogástalanul beszélt. Jó rögtönző szónok volt. Ambíciót lehetett rajta észrevenni, ami később is kiütközött rajta. Jó ideig alulista és teológiai tanár volt Kalocsán, majd bajai plebános lett. Kanonokságra vágyott, ami sikerült is neki. Prelátus, előbb apát. Nagy agilitás³⁹⁹ volt benne. Ord(inatio): 1909. Dr. teol.

30. *Csutorás Géza* veszprémi.⁴⁰⁰ Egy kántortanító fia. Igen tehetséges, de nem szorgalmas, éles nyelvű, debacháló. Nem volt jó hatással társaira, különösen, mert kedves és vidám modoráért szerették. Kilépett III. év előtt és úgy tudom, tanár lett.

31. *Zipser Sándor* szepesi.⁴⁰¹ Jó tehetségű, csendes, nem nagyon szorgalmas kispap volt. Nem lehetett rajta észrevenni, a hivatás hiányát. II. év után kilépett és leánygimnáziumi tanár lett (igazgató?). Fia: Szepesi⁴⁰² néven esztergomi pap és egy ideig prímási aulista is volt.

32. *Czeizel János* besztecebányai⁴⁰³. Egy évet otthon végzett és első évről a harmadikra ugrott. Jó tehetségű és igen szorgalmas növendék volt, kissé csendes, és nem barátkozó. Lelkileg kiegyensúlyozott. Szépen beszélt németül. Volt teológiai tanár is, majd esperes plebános. Úgy tudom, hogy most kanonok. Ord(inatio): 1909. Dr. teol.

33. *Oltványi József* esztergomi.⁴⁰⁴ Közepes tehetségű, inkább ügyeskedő. „Jó fiú” volt nagyobb kvalitások nélkül. Már kispap korában szerette a mellékutakat. Átlépett a váci egyházmegyébe. Mindenhol nyugtalan volt. Ord(inatio): 1909. (Orth-ból magyarosította a nevét)

³⁹⁸ Gonczi Kálmán kalocsai 1906-1909 között volt pazmanita, v. ö.: Fazekas 3813. sz.

³⁹⁹ Cselekvés

⁴⁰⁰ Csutorás Géza veszprémi 1906-1909 között járt ide, de IV. év után visszatért a világba, v. ö.: Fazekas 3812. sz.

⁴⁰¹ Zipser Sándor besztecebányai 1906-1907-ben járt ide, de a második év után kilépett, v. ö.: Fazekas 3826. sz., Családot alapított és két fia, Szepesdi Sándor és Szepesdi Ervin pap lett.

⁴⁰² Szepesi Sándor volt aulista

⁴⁰³ Czeizel János besztecebányai 1907-1909 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3833. sz.

⁴⁰⁴ Oltványi József esztergomi 1906-1909 között járt itt, v. ö.: Fazekas 3822. sz.

34. *Boga Alajos* erdélyi.⁴⁰⁵ Székely fiú. Közepes tehetségű, de szorgalmas és csavargós székely észjárású. Társadalmilag kissé faragatlan, de bátor. Vizsgáin keveset mutatott, mint tudott, aminek nyelvtudásának hiánya és vontatott előadása volt az oka. Jól tudott azonban az emberekkel bánni és nagy volt az önbizalma, úgy hogy nekivágott olyan dolgoknak, amire más nem, mert volna vállalkozni. Hazamenet civil középiskolai diplomát szerzett és az Erdélyi Státus iskolánál helyezkedett el. Hamarosan intézeti igazgató, majd főgimnáziumi igazgató lett Kézdivásárhelyen. Később Status⁴⁰⁶ referens és Trianon után értékes munkát fejtett ki. Említett székely csaváros észjárásával ügyesen és eredményesen vitte az ügyeket. Praelátus kanonok. A románok által letartóztatott erdélyi püspöknek (Áron)⁴⁰⁷ helynöke volt és 1950. júniusáig végén Bogát is elfogták. Szerettük valamennyien. Ord(inatio): 1910. Dr. fil. +1952. börtönben.

35. *Brautigam Ferenc* esztergomi.⁴⁰⁸ Eredetileg a pécsi énekiskolának volt növendéke, honnét valami ügy miatt eljött. Esztergomban végzett. Igen tehetséges, szorgalmas, kitűnő modorú, intelligens megjelenésű növendék volt. Lelkiekben sem volt hiány nála. Szépen és választékosan beszélt németül. Rövid működés után visszament a pécsi egyházmegyébe, aminek oka csak a hazavágyás volt. Szerette a társadalmi életet és nagyon ügyesen meggyőzően forgolódott az emberek között. Kitűnő lelkipásztori képességei voltak. 1938-ban feljött Pestre, hogy megvizsgáltassa magát. Ekkor esperes plébános volt vagy Högyészen, vagy Rakadátan (ez a hely nem biztos). Vendégem volt napokig myodegeneratio cordis-t⁴⁰⁹ állapítottak meg. Talán egy év múlva meghalt. Ord(inatio): 1910. Dr. teol.

36. *Czapik Gyula* csanádi⁴¹⁰. Nem ildomos, hogy magamról információt írjak. Dr. teol.

37. *Hornyik Sándor* váci.⁴¹¹ Igen tehetséges, nagyon szorgalmas, de különc volt. Társaival nem érintkezett, szóval volt, magában sétált. Jó dogmatikus volt. Már akkor szerette az alkoholt, duplikák után kipirult arccal sétált magában. Pap korában baj volt vele iszákosság miatt. Pap korában baj volt vele iszákosság miatt. Átment a veszprémi egyházmegyébe, ahol ismét baj volt ivásával. A delírium⁴¹² küszöbén állott; suspendálták⁴¹³. Visszatér Vácra és egy kisebb lelkésziséget kapott, de újra visszaesett és apostatált. Elvette az ottani postamesternőt és

⁴⁰⁵ Boga Alajos 1907-1910 között volt pazmanita v. ö.: Fazekas 3830. sz., Viczián János: Boga Alajos. In MKL I. 883. o. 1954-ben halt meg.

⁴⁰⁶ Az Erdélyi Státusról van szó

⁴⁰⁷ Márton Áron (1896-1980) erdélyi püspök 1939-től. V. ö.: Balogh Margit – Viczián János: Márton Áron. In MKL 765-768. o.

⁴⁰⁸ Brautigam Ferenc 1907-1910 között volt pazmanita .v. ö.: Fazekas 3831. sz.

⁴⁰⁹ Szívizom elfajulás

⁴¹⁰ Czapik Gyula v. ö.: Beke Pázmáneum 2002. 332. o.

⁴¹¹ Hornyik Sándor váci 1908-1910 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3852. sz.

⁴¹² Lázálom, eszelősség

⁴¹³ Felfüggesztették papi teendőitől

református lelkész lett. Alig 3 hónap múlva megjelent Pruzsinszkinál ⁴¹⁴ a pesti kálvinista teológia dogmatika tanáránál, aki maga is apostata piarista volt. Hornyik (akkor már megmagyarosította nevét, úgy emlékszem Horányira?) előadta neki dogmatikus kételyeit a kálvinista tan ellen. Pr. Kérdezte:”Öcsém, mióta van kint a reverendából?” Három hónapja. „Akkor csak menjen vissza, ha magának már dogmatikus ellenvetései vannak”. H. otthagya valóban a ref. lelkézséget és valami kis állást kapott a postán a „felesége” mellett. Néhány év múlva visszatért az Egyházba, saecularizálták ⁴¹⁵ és kis állásából éldegél.

38. *Hajós György* pécsi.⁴¹⁶ Finánc fia, igen tehetséges, szorgalmas, finomlelkű, minden tekintetben kitűnő növendék. Komoly spekulatív képesség. Fiatal kora miatt csak egy év múlva szentelték. 1911. Rómába küldték, ahol filozófiai doktorátust szerzett. Hazajövet püspöke jogakadémiai tanárnak szánta és civil jogra kellett beiratkoznia. Miközben pécsi káplán lett. Hajós engedelmeskedett, de jogra nem volt kedve, ő filozófus volt. A záróban lett hittanár és a pécsi nők lelkipásztora. Mint ilyen, sokat tett és nagy tekintély volt a városban. Végül bejutott a teológiára, ahol jó idő múlva rektor, majd kanonok lett. Állandóan és komolyan foglalkozik a filozófiával, de e téren inaktív: semmi irodalmi tevékenysége nincs. Kár, mert igen világosfejű, jó előadó és jó stílusza is. Ha püspöke animálta ⁴¹⁷ volna, európai hírű bölcész lenne. Kitűnő észbeli tehetségéhez tiszta papi élet és igen kedve modor járul. Dr. philos.

39. *Mihalik Antal* esztergomi.⁴¹⁸ A kissemináriumot Nagyszombatban végezte. Tehetséges volt, jól is tanult, kifogástalan viselkedésű jólelkű, de nem volt benne magasabb ambíció. Ő pesti hittanár akart lenni és az is lett. Leányiskolai hittanár volt egész életén ált. Elsőrangú ifjúsági lelkipásztor. Pápai kamarás. Kiszolgálva éveit nyugdíjba ment és Kecskemét egyik tanyáján (Bugacmonostoron) vállalt lelkipásztorságot. Bécsben csak diakónus lett: kora miatt csak ősszel szentelték 1910((ben. Dr. teol.

40. *Palik Vendel* esztergomi.⁴¹⁹ Atyja prímási intéző volt Perbetén. Igen tehetséges, jámbor, jómodorú, a társadalmi életre hajlamos volt. Kissé lusta; szeretett aludni és a tanulást is akkor szorította meg, amikor már sürgette az idő. Két éves pap korában tragikusan halt meg. Szaléziánusok jöttek letelepedési szándékkal Esztergomba. Ő épp bent volt. Ezeket kellett volna elkalauzolnia valahova (úgy emlékszem, az apjához kellett volna vinni őket). Az

⁴¹⁴ Pruzsinszky Pál (1862-1926) ref. Lelkész, egyháztörténész, aki piarista volt, majd pappá szentelték, azonban kilépett és református lelkész lett. V. ö.: UMÉL V. 485-486. o.

⁴¹⁵ Papi kötelekei alól felmentették

⁴¹⁶ Hajós György pécsi 1908-1910 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3844. sz.

⁴¹⁷ Lelkesítette

⁴¹⁸ Mihalik Antal esztergomi 1908-1910 között volt növendék, v. ö.: Fazekas 3856. sz.

⁴¹⁹ Palik Vendel esztergomi 1907-1910 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3836. sz.

udvardi állomáson várták a vonatot viharban. Villám ütött közéjük és Palik szörnyet halt. Ord(inatio): 1910.

41. *Lacza János* kassai.⁴²⁰ Jó tehetségű, de nem túl szorgalmas, kifogástalan lelkiületű. Ügyesen rajzolt, szellemes társalgó és társadalmi életre vágyó volt. Kassára került káplánnak és ő, aki közülünk legrosszabbul beszélt németül, német káplán volt hosszú ideig. Elérte vágyai netovábbját: Göncön lett esperes plebános, majd tb. kanonok. Helyzetével azonban nem volt megelégedve. Komoly pomológussá képezte ki magát, szép gyümölcsöst létesített. Kuriózuma volt egy vadászspecsenye-sütő, amelyet szabadalmaztatott. Egyidőben kisebb mérvű iszákosság hírébe került. Szívbjai következtében halt meg. 1947 körül. Ord(inatio): 1910.

42. *Pataki Béla* szepesi.⁴²¹ Kistermetű, nagyfejű, jótehetségű, de nagyobb ambíció nélküli, jámbor, igen csendes kispap volt. Cipszer volt, félig tót, félig német. Tanulmányait közepesen végezte, de sokat olvasgatott, inkább népies vallásos munkákat. Káplánkodás után a lengyel határon egy igen kis község lelkesze (német) Zakovec lett. 1935-ben beszéltem vele. Elmondotta, hogy nagyon boldog: szép emeletes plebániája, filianélküli kb. 600 híve volt. Elmondotta, hogy plebániája olyan, mint egy jó internátus, melyben ő az igazgató. Hívei jók, szeretik, és nem vágyik máshova. 1947-ban 48-ban vakbélgyulladást kapott, később operálták és a vasúton halt meg. Or(inatio): 1910. A kiszemináriumoz Egerben végezte.

43. *Porubszky Géza* esztergomi.⁴²² Átlagon felüli tehetségű, szorgalmas. Jó irodalmi képességei voltak és szorgalmasan irogatott. Trianon után politikai tevékenysége fejtett kis és a szlovákiai Magyar Pártnak lett képviselője Prágában. Ekkor már Kéménd-i plebános volt. A visszacsatolás után a magyar képviselőház tagja lett, de nem játszott nagy szerepet. Amikor még odaát volt, valami női viszonyt emlegettek, de ezt nem hiszem. Annyi biztos, hogy régi kispaptársaitól elhúzódott. Nem igen érintkezett velünk. A „felszabadulás” után magyar részen volt plébános, de mint volt képviselő, nem akart ott maradni. Mindszentyvel is ellenkezésbe került. Hozzám fordult és fölvéve egyházmegyémbé, Karcagra neveztem ki plébánosnak, és hogy vörös övét megtarthassa, érseki tanácsossá tettem. Nehéz és tönkrement helyen működik, korához mérten agilisan. Káplánjai azonban állandóan panaszkodnak reá, és főképp házanépére. Most is igen jó szónok: kár, hogy torokhangon beszél, ami már kispap korában is megvolt. Ugyancsak kár, hogy irodalmi munkásságát akkor nem folytatta, amikor ez még lehetséges volt. Ügyes író veszett el benne. Ord(inatio): 1910. Dr. teol.

⁴²⁰ Lacza János kassai 1907-1910 között volt pazmanita, v. ö.: Fazekas 3835. sz.

⁴²¹ Pataki Béla szepesi 1907-1910 között volt növendék, v. ö.: Fazekas 3837. sz.

⁴²² Porubszky Géza esztergomi 1907-1910 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3838. sz.

44. *Tiszó József* nyitrai⁴²³. Igen tehetséges és nagyon szorgalmas volt. Csendesen viselkedett, tót nemzetiségű dolgokról soha nem nyilatkozott. Jámbornak ismertük. Reám azonban alamuszi benyomását tette. Ass(istens) Praef(ectus) volt. Nyitrára került teológusnak, illetve tanárnak és 1918-ban belevetette magát a szlovák politikába, mint Hlinka párti képviselő. Így távoznia kellett a teológiáról és Banovcen lett esperes plebános. Exponált tagja volt a cseh parlamentnek és Hlinka⁴²⁴ halála után vezetője lett a szlovák néppártnak. Egyideig népjóléti miniszter is volt Prágában. Régi osztálytársaival nem tartott összeköttetést. Az Euch(arisztikus) Világkongresszuson, Pesten járt. A lipótvárosi Bazilikában a papok gyűlése előtt egyik rendezővel a kapuhoz hivatott engem. Papi civilben volt. Arra kért, hogy vezessem végig a Bazilikán és észrevétlenül vezessem ki valamelyik hátsó ajtón, mert észrevétlenül megbeszélése van valamelyik miniszterrel. Teljesítettem kérését. A komáromi tárgyalásokon ő volt a cseh kormány egyik delegátusa. Úgy beszéltek, hogy Kánya magyar külügyminiszter igen lekepezte és ott csak per „Tisztelendő úr „ címezte. Amikor veszprémi püspök voltam és Kánya⁴²⁵ nyugalomban a balatonalmádi hitközség elnöke, egyszer megkérdeztem Kányát, a komáromi tárgyalások és speciel Tiszó felől. Kánya azt mondta, hogy akkor is és azóta is katasztrofális hibának tartja a Felvidék visszacsatolását. Ő nemigen iparkodott Komáromban épp említett álláspontja miatt. Tiszót hitvány embernek mondta, aki jelentős pénzeket kapott a magyar kormánytól és nem szolgálta meg. Én ezt csak, mint Kányától hallott dolgot említtem föl. Később Szlovákia államelnöke lett. Úgy beszéltek, hogy ez idő alatt sok pénzt szedett volna össze és rokonait nagyon portálta⁴²⁶. Megtartotta plebániáját és mint elnök is szombaton odament és vasárnap rendesen fungált⁴²⁷. Papi élete ellen is kifogásolt vádakhoz hoztak föl, de úgy vélem, hogy ezek csak pletykák voltak, mert ha igazak lettek volna, ellenségei jobban szellőztették volna. Az összeomlás után nem menekült és fogságba került. Hosszú tárgyalás után, mint háborús bűnöst halálra ítélték. Az volt a közvélemény, hogy nem fogják kivégezni, de egy napon hirtelen fölakasztották Pozsonyban. Holttestét eltüntették. Hír szerint a siralomházban csak magyarul beszél. Azóta a tót nép vértanújának és szabadsághősének tiszteli - titokban. Népszerűsége akkora volt, hogy a cseh kormány könyvet akart annak lerontására íratni. 1948-ban egy pozsonyi ügyész jelentkezett nálam kihallgatásra. Nevére már nem emlékszem, de talán mintha Sulyok lett volna a neve. Törve beszélt

⁴²³ Beke Pázmáneum 2002. 331-332. o.

⁴²⁴ Hlinka András (1864-1938) szlovák politikus, aki ruszofil szlovák nemzetiség érdekében tevékenykedett. V. ö.: Gulyás XIII. 730-731. o.

⁴²⁵ Kánya Kálmán (1869-1945) külügyi államtitkár 1920-1925, 1915-1933 között berlini követ, 1933-1938 között külügyminiszter. V. ö.: UMÉL III. 722. o.

⁴²⁶ Porto, hordozni, itt előtérbe helyezni jelent

⁴²⁷ Papi tevékenységet végzett

magyarul és ő volt Tiszó egyik vádlója. Valahogyan megtudta, hogy Tiszó osztálytársam volt és adatokat kért tőlem életrajzához. Emberileg érthető, hogy egy elhalt emberről, politikai ellensége előtt rezerváltan ⁴²⁸ nyilatkoztam: amit mondtam, az általános volt, mint igaz, de ő nem igen használhatta. Írásban is véleményt kért tőlem Tiszóról, amit azonban kereken megtagadtam. Hogy valamit mondjak, megkérdeztem, hogy ott volt-e Tiszó kivégzésénél? Azt felelte, hogy nem volt de Tiszóval beszélt kivégzése előtt. Amikor kihirdették előtte, hogy a halálos ítéletet másnap végrehajtják, utána ő maga elé vezettette Tiszót és arra kérte, hogy a szintén fogoly pap unokaöccse ügyében tegyen vallomást. Tiszó csak megtagadta. Ekkor ő azt mondotta Tiszónak, hogy ne váljanak el haraggal, és kezét nyújtotta neki. Tiszó remegett a dühtől és lilaszerű volt az arca. Nem fogadta el kezét, hanem reákiáltott: "Fizessen meg nektek az Isten!" – és elment a siralomházba. Ord(inatio): 1910. Dr. teol. Kivégezték 1947-ben vagy 48 elején. ⁴²⁹

45. *Vadász István* székesfehérvári. ⁴³⁰ Egy Riegler gyári munkásnak volt a fia, igen szegény gyerek. A Tavaszmezői gimnáziumban végzett Pesten, és érettségi után ment kispapnak. Jó tehetségű volt, szorgalmas, szegény származása ellenére kitűnő modorú és társadalmi szempontból is ügyesen viselkedett. Irogatott éspedig tehetséggel. Szentelése után az Augustineumba került, és én, aki évközben kerültem ugyanoda, ott találtam. 1911 év végén Wimffen gróf nevelőt keresett a fiai mellé. Ez akkor a Monarchia egyik leggazdagabb mágna volt. Birtokai voltak Arad megyében (Máslak), Fejér megyében, Alsó-Ausztriában és Bécsben több nagy háza. Valaki engem ajánlott, de én nem szándékoztam az Augustineumot otthagyni. Megudta ezt Vadász és kapva kapott rajta. Magam helyett tehát őt ajánlottam és ott nevelősködött Bécsben néhány évig. Megüresedett az ercsi plebánia, amely igen jó beneficium ⁴³¹ volt és a Wimffen grófok patronátusa. Vadász folyamodott és megkapta. Úgy gyanítom, hogy egészsége már akkor megrezdült, másrészt szülei szegénysége is erre indították. Ercsiből 1-2 levelet váltottunk. Azt írta, hogy csendben él és íróasztala számára irogat. Én ugyanis akkor már szerkesztő voltam és szerettem volna Vadász tollának teret adni. (Ezt megtettem Tiszóval is eleinte, ami előtt politizált.) Kitérő válasza után nemsokára meghalt tüdőtuberkulózisban. Ord(inatio): 1910. őszén.

46. *Kováts Gyula* esztergomi. ⁴³² A rátóti bírónak volt a fia és Széll Kálmán akkori miniszterelnök ottani földesúr protegáltja. Nagyon tehetséges, de ideges, hanyag volt. Amikor megszorult, éjjel-nappal tanult és páratlan tehetségével mindent bepótol. Keveset tanult, azt

⁴²⁸ Visszafogottan

⁴²⁹ 1947. április 18-án végezték ki.

⁴³⁰ Vadász István székesfehérvári 1907-1910 között volt pazmanita v. ö.: Fazekas 3840. sz.

⁴³¹ Javadalom

⁴³² Kováts Gyula esztergomi 1907-1910 között járt ide v. ö.: Fazekas 3834. sz.

is a végén, de mindig kitűnően vizsgázott. Bohém, szinte cinikus karakter volt. Becenevén „Tipinek” hívtuk, és valamennyien szerettük. Fölszentelése után az Augustineumba került és első ottani évemben társam volt. Rossz társaságba került egy Jakubcsák nevű kassai személyében és inni kezdett. Nem tanult, a disszertációját kellett volna elkészíteni, de egy év alatt ez a zseniális ember olyant irt össze, amelyet csak per vota majora fogadtak el. Minden pénze evés-ivásra ment. Lerongyolódott. Egy alkalommal valami mágnás családhoz kellett volna teára mennie, de nem tudott, mert nem volt egyetlen rendes reverendája sem. Többször beszéltem a lelkére, de hiába. Két év múlva szigorlatozás nélkül távozott. 5 évig káplánkodott, 1917-ben Pestre került hitoktatónak. Nem volt részeges, de italkedvelő hírében állott. Mint hitoktatónak azonban igen jó neve volt. Nemsokára külön háztartást tartott valami földije, félig-meddig rokona akaszkodott a nyakára többedmagával. Egyszerre megemberelte magát és egymás után tette le a szigorlatokat. Szív baja keletkezett, mire egészen elhagyta az italt. Igen tekintélyes hittanár volt, kedves társ. Érseki tanácsos lett. Igen nagy tehetsége nem bontakozott ki. Ord(inatio): 1910. Dr. teol.

Az előző kurzusokból kimaradtak

47. *Gróf Pongrácz Frigyes* esztergomi.⁴³³ Előbb Innsbruckban volt kispap. Harmadévre jött a Pazzba, hogy a magyar nyelvben gyakorolja magát, mert elég hibásan beszélt. A mi kurzusunkba került. Idősebb volt, mint mi. Jó eszű volt, de nem nagyon iparkodott. Néhány barátja⁴³⁴ volt, Csutorás, Eggenhofer- Schwartz, Witz, Brautigam, a többieket kissé lenézte. Nem sokra taksáltuk. Fölszentelés után nemsokára aulista lett Esztergomban; miután nagybátyja a vágújhelyi javadalmas prépost meghalt, megkapta ezt a beneficiumot,⁴³⁵ amely családi patronátus⁴³⁶ volt. Néhány év múlva csonttuberkulózisban meghalt. Igen férfias, jó kinézésű ember volt. Ord(inatio): 1909.

48. *Kuller Frigyes* esztergomi.⁴³⁷ Műegyetemi hallgató volt (gépészmérnök), majd a tengerészeknél szolgált, ahol kadett lett. Atyja igen gazdag pesti orvosi műszergyáros volt, de tönkrement. Kuller ekkor, nem messze a 30. évtől, kispapnak jött. Eszes ember volt; több nyelvet beszélt, jó zenész (cantus prafectus is volt), de különnc. Sokat beszélt és kissé

⁴³³ Pongrácz Frigyes esztergomi 1908-1909-ben járt ide, v. ö.: Fazekas 3843. sz., pontosabban a IV. évre jött ide.

⁴³⁴ Csutorás 1906 óta tartózkodott az intézetben, de 1909-ben visszatért a világba, Schwartz Artúr, Witz Béla Pongrácz Frigyesel csak az ő V. évében találkozhatott, vagyis 1909-ben voltak együtt az intézetben, Brautigam 1907-től már itt tanult.

⁴³⁵ Javadalom

⁴³⁶ Kegyuraság

⁴³⁷ Kuller Ferenc helyesen, és nem Frigyes esztergomi 1905-1908 között volt pazmanita, v. ö.: Fazekas 3803. sz.

ütődöttnek tartottuk. Vizsgái gyengén sikerültek. A kurában működött, később valami jobb plebániát kapott. Itt vele lakó nővére valami erkölcsi bajba került és Kuller ennek hatása alatt agyonlőtte magát. Nem hiszem, hogy teljesen épelméjű volt. Ord(inatio): 1908.

49. *Németh István* esztergomi,⁴³⁸ közepes tehetségű, igen szorgalmas, gyermekien jámbor, imádságos, mindenben kifogástalan kispap volt. „Bacsi” volt a beceneve. Vidám kedélye, kiegyensúlyozott egyénisége mindenki előtt kedves és becsült volt. Külsőleg jól nézett ki, férfias termetű, jó arcszínű volt, de beteg ember. Időnként tüdővérzések gyötörték. Baját azonban elismerésreméltó lelki erővel viselte. Nagy lélek volt. Ordinációja előtt is tüdővérzése volt, úgy hogy a teljes prostraciónál⁴³⁹ csak könyökre támaszkodhatott. Egy ideig a kurában⁴⁴⁰ működött, majd váratlanul spirituális lett az esztergomi szemináriumban. Nem volt szerencsés dispozició⁴⁴¹: az esztergomi Spirik rendesen tudásukkal is imponáló emberek voltak (Prohászka, Krammer, Babura) előtte. Nem adódott azonban ellene nagyobb panasz; igazi és elég férfias jámborsága megállotta a helyét. Kiújult a betegsége és nyugdíjba ment. Klotildligeten valami akkor alakuló apáca-féle társaságnál vállalt házi lelkészséget és néhány év múlva meghalt. Ord(inatio): 1909.

50. *Kukura János* szepesi.⁴⁴² Közepes tehetségű, szorgalmas, kifogástalan viselkedésű tót gyerek volt. Kissé naiv. Fölszentelése után nem sokára udvari pap lett és szepesi püspök mellett. Egy Balaton-melléki nyaralásnál halmérgezést kapott és belehalt Ord(inatio): 1908.

51. *Klekner János* kassai.⁴⁴³ 1905-1908-ig volt növendék. Közepes tehetségű, de nem szorgalmas. Ennek betegsége volt az oka. Gyomorbaja volt az oka, hogy leromlott és kedélyében is emiatt epés lett. Betegsége miatt a II. év után kilépett. Nem tudom, mi lett belőle.

52. *Farkas László* székesfehérvári. ⁴⁴⁴Mint theologus absolutus⁴⁴⁵ jött 1907-ben, hogy rigorózumokra készüljön. Tagbaszakadt, jó megjelenésű, igen jó modorú volt Lelkiéletet, buzgóságot nem mutatott, Kitűnően hegedült. A tanulásában nem ment előre, de maga sem iparkodott. Hanemcsak Pest körül volt hitoktató, amikor Trianon után egyszer találkoztam vele. Talán elveszítettem szem elől. Ord(inatio):1908.

⁴³⁸ Németh István esztergomi 1906-1909 között járt ide v. ö.: Fazekas 3821. sz.

⁴³⁹ Prostracio, a prosterno szóból származik, amelyik földre terít, térden áll, ebben az esetben térdreborulást jelent a papszentelés alkalmával

⁴⁴⁰ Lelkipásztorkodás

⁴⁴¹ Beosztás

⁴⁴² Kukura János szepesi 1905-1907 között volt pazmanita, v. ö.: Fazekas 3802. sz.

⁴⁴³ Klekner János kassai 1906-1907-ben járt csak ide, tehát nem 1905-1908 között, és II. év végén kilépett v. ö.: Fazekas 3815. sz.

⁴⁴⁴ Farkas László székesfehérvári csak V. évben, 1907-ben járt ide, v. ö.: Fazekas 3829. sz.

⁴⁴⁵ Végzett teológus

52. *Hász Ipoly* csornai praemontrei.⁴⁴⁶ Osztálytársam volt 1907-9-ben. Nagyon jó megjelenésű, nagybecskereki fiú volt. Tehetsége is volt, de hivatása nem Legalább is, az akkori praemontrei szellem nem volt jóra nevelő számára. Nagy Péter társaságába került és modern írókat kezdett olvasni. Úgy vélte, hogy ez irányban van a jövője. A teológiát egészen elhanyagolta. Vizsgáin átcsúszott. III. év végén kilépett. Nagybecskereki káplánságom vége felé, 1913-ban egy gyereket kereszteltem, az ő fiát. Ekkor hallottam, hogy az egyik ottani sörgyárban tisztviselő, és boldogtalan. Káplántársam elmondotta, hogy esküvője előtt elővette praemontrei korából való fényképét és keservesen sírt. Szerettem volna felkeresni, de eldisponálták⁴⁴⁷, és így elmaradt. Úgy tudom, már meghalt.

53. *Hammer Fidél* csanádi.⁴⁴⁸ Mint végzett II. éves önköltségen jött a Pazzba. Igen gazdag sváb fiú volt. Jó megjelenésű, jó modorú, elég tehetséges, szorgalmas, jámbornak látszott. Ord(inatio): 1911-ben vagy 12-ben. Jó ideig Temesvár-Józsefvárosban volt káplán. Látszatra kifogástalan volt, úgy, hogy amikor a józsefvárosi zárdába vicespirituálist kerestek, Glattfelder püspök⁴⁴⁹ úrnak őt ajánlottam. Nem ide, hanem Szegedre került hittanárnak. Ott baj történt, Egy napon letörten megjelent a Püspök úrnál és bevallotta, hogy egy leányt teherbe ejtett. Láng Dávid temesvári-józsefvárosi plebánának unokahúga volt ez egy csenevész, semmitmondó teremtes, aki annak idején sokat tartózkodott a plebánián, ahol nem is vették felnőtt számba. Apja Szegeden lakott és nem valami kitűnőség. Glattfelder segíteni akart Hammeren, aki nagy megbánást mutatott. Meg is beszélték a módot. Reá egy hétre Hammer aposztatált⁴⁵⁰ és elvette azt a leányt. A városnál (Szegeden) vállalt állást, majd Somogyi Szilveszter szegedi polgármester titkára lett. A visszacsatolás után valahol a Felvidéken kapott nagyobb állást. Azóta nem tudom, mi lett belőle. Annyit tudok, hogy egyházellenesen soha nem viselkedett. Dr. teol.

54. *Czabán Tamás* esztergomi.⁴⁵¹ Erős testű, közepes tehetségű, szorgalmas tót gyerek volt. Társadalmilag kissé darabos viselkedésű.(Nem volt gyerekszobája.) Tót érzelmeit nem mutatta. Víg kedélyű volt, mindenkihez készséges. Szerettük. A pasztorációban működött. Ha jól emlékszem, szakolczai plebános lett. Ekkor bekapcsolódott az egyházkormányzatba. Jantausch⁴⁵² irodaigazgatója lett. A magyarok nem panaszkodtak reá. Prépost, végül

⁴⁴⁶ Hász Ipoly csornai 1908-1909-ben járt ide, tehát nem 1907-09 között, v. ö.: Fazekas 3851. sz.

⁴⁴⁷ Elhelyezték

⁴⁴⁸ Hammer Fidél csanádi 1912-1913-ban tanult itt, v. ö.: Fazekas 3909. sz.

⁴⁴⁹ Glattfelder Gyula (1874-1943) 1911-ben csanádi püspök, v. ö.: Viczián János: Glattfelder Gyula. In MKL IV. 114-115. o.

⁴⁵⁰ Kilépett papi kötelekeiből

⁴⁵¹ Czabán Tamás esztergomi 1908-1911 között volt növendék, v. ö.: Fazekas 3845. sz.

⁴⁵² Jantausch Pál nagyszombati adminisztrátor v. ö.: Beke Pázmáneum 330-331. o.

protonotárius lett. Meghalt 1944-ben. Szereplését nem tudom megérteni. Nem látszott tehetségesnek. Ord(inatio): 1911. Dr. teol.

55. *Kopacz Albert* erdélyi,⁴⁵³ Romániából származott székely munkásszülők fia. Gyenge tehetségű, szorgalmas, jóviseletű, jámbor, faragatlan és naiv volt. Skrupulozus.⁴⁵⁴ Társai sokat ugratták, amit türelemmel viselt. A pasztorációba került és úgy tudom, meghalt. Ord(inatio): 1911.

56. *Magyar Ferenc* esztergomi.⁴⁵⁵ Közepes tehetségű, szorgalmas, jó viseletű, de igen naiv, gyerekes felfogású kispap volt. Társai ugratásnak objektuma. Nem mutatott kvalitásokat. Fölszentelése után keveset hallottam róla. Úgy tudom, hogy meghalt. Or(inatio): 1911-ben (mivel fiatal volt, talán 12-ben).

57. *Korner József* csanádi.⁴⁵⁶ Jó tehetségű, igen szorgalmas, spekulatív képességű, mindenben kifogástalan volt. Zádorlaki, szegény sváb fiú. Szegénysége miatt nagyon takarékos, amiért már a temesvári kisszemináriumából a „zsugori sváb” nevet hozat. Szacellánus. Fölszentelése után Szegeden volt hittanár az áll. Gimnáziumban és a Szent Gellért konviktusban praefektus. Ott igen becsülték komoly és tiszta papi élete miatt. Rövid ideig tábori lelkész volt, majd Temesvárott a filozófia és dogmatika teol(ogia) tanára és a kisszemináriumban praefektus. Éveken át tanártársam. Óráira szorgalmasan készült és jó tanár volt. Hibája, hogy ebéd után mindig lefeküdt és ilyenkor fölfordulhatott tőle az intézet. Betegnek képzelte magát és kímélte. Óraszerű pontossággal élt a napi sétáját el nem hagyta volna. Pacha⁴⁵⁷ igen becsülte, amiket kitűnő jellemével, szorgalmával, egyházas lelkületével meg is érdemelt, de ebben jelentős része volt svábságának. Jól ismertem Kornert és bizonyíthatom, hogy nem volt magyarellenés. Később temesvári kanonok, szemináriumi rektor és püspöki vikárius lett. Pacha hozzám írt levelében igen dicsérte megfontolt, jó tanácsadójának tartotta. Hirtelen halt meg 1949-ben, amikor a románok elvették a szemináriumot, és ezt hírül vitték neki, szívszélhűdést kapott. Ord(inatio): 1911. Dr. teol.

58. *Gyöngör Béla* pécsi.⁴⁵⁸ Közepes tehetségű, közepes szorgalmú, jóindulatú, közepes növendék volt. II. év után kilépett. Úgy tudom, katona lett, mint őrnagyról hallottam róla (ez nem biztos).

⁴⁵³ Kopacz Albert erdélyi 1909-1911 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3864. sz.

⁴⁵⁴ Aggályos

⁴⁵⁵ Magyar Ferenc esztergomi 1909-1912 között pazmanita, v. ö.: Fazekas 3866. sz.

⁴⁵⁶ Korner József csanádi 1909-1912 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3865. sz.

⁴⁵⁷ Pacha Ágoston (1870-1954) 1923-ban a csanádi püspökség apostoli adminisztrátora Romániában, 1930-ban az akkor felállított temesvári püspökség első püspöke. V. ö.: Viczián János-Diós István: Pacha Ágoston. In MKL X. 413. o.

⁴⁵⁸ Gyöngör Béla pécsi nem található a Fazekas-féle összeállításban

59. *Schwartz Artúr* esztergomi.⁴⁵⁹ Igen tehetséges, közepes szorgalmú, kissé különc növendék. Kevesekkel barátkozott, de ezekkel igen jóban volt, másokkal nem törődött. Szeretett sakkozni, és ennek elméletével is foglalkozott. Sakk könyveket tanulmányozott. Fölszentelése után az Eggenhoffer család örökbefogadta, és ettől kezdve Schwartz-Eggenhoffernek hívta magát. Ennek az ügynek a háttérét nem ismerem. Középiskolai tanári oklevelet szerzett, és huzamosabb ideig a Rákócziánumban volt tanár. Ennek államosítása után a Központi Szeminárium vicerektora lett. A pasztorációban nem vett részt. Barátai voltak: Pongrácz gróf, Csutorás, Brautigam, Witz Béla, Pesthy. Ord(inatio): 1912. Dr. teol.

60. *Dokupil Ágoston* besztercebányai.⁴⁶⁰ Közepes tehetségű, szorgalmas, csendes, visszahúzódó, jószellemű növendék. Skrupulózus volt. Absolválás után nem szenteltette föl magát. Drexler engem kért meg, hogy szerezzek neki valami elhelyeződést. Szegeden a Gyertyámosi konviktusban szereztem neki praefektusságot. Itt igen meg volt vele elégedve az igazgató. Néhány hónap múlva azonban otthagya állását, és visszament a besztercebányai szemináriumba, kérve szentelését. Ez 1911 őszén meg is történt. Igen jól megállotta a helyét. Kanonok, prelátus, és a szentszék elnöke lett. Mindenki dicsérte, aki csak hírt hozott róla. Dr. teol.

61. *Pesthy Frigyes* váci.⁴⁶¹ Dzsenti családból származott. Anyja grófnő vagy bárónő volt. Nagyapja híres 48-as szabadságharcos. Jó tehetségű, de tanulásban és munkában hanyag. Kitűnő társalgó és társadalmi életben csiszolt és sikeres. Hamarosan kitűnő plebániát kapott valahol Pest körül. Itt nagy házat vitt anyjával együtt. Lemondott és elment praemontreinek. Innét azonban néhány hónap múlva kilépett és nemsokára Szolnokon lett plebános. Itt azonban nem állotta meg a helyét. A néppel nem foglalkozott. El kellett mennie és Jászkarajenőn lett esperes plebános. Már előbb, Szolnokon apátságot kapott. Vágya volt, hogy a kultuszba kerüljön az I. ügyosztály élére. Mindent megmozgatott ezért, pedig erre sem tudása, sem rátermettsége nem volt. Ord(inatio): 1912. Dr. teol.

62. *Witz Béla* esztergomi.⁴⁶² Igen tehetséges. Közepes szorgalmú, nagyon jómodorú, kifogástalan viselkedésű. Sima ember, hajlandó a kiegyenlítésre. Félénk. Nagyon jó előadó, színészi tehetség. Sokáig volt Pesten hittanár, tagja a Regnumnak. A cserkészek országos elnöke. Jóbarátja volt Teleki Pálnak.⁴⁶³ A Bazilika plebános. Később budapesti helynök és esztergomi kanonok. Mindszenty nem volt vele megelégedve, nem találta határozottnak, (ami

⁴⁵⁹ Schwartz Artúr ide járt 1909-1912 között, v. ö.: Fazekas 3870. sz.

⁴⁶⁰ Dokupil Ágoston besztercebányai 1908-1911 között járt a Pázmáneumba, v. ö.: Fazekas 3847. sz.

⁴⁶¹ Pesthy Frigyes váci 1909-1912 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3868. sz.

⁴⁶² Witz Béla esztergomi 1909-1912 között volt növendék, v. ö.: Fazekas 3873. sz.

⁴⁶³ Teleki Pál (1879-1941) földrajztudós, képviselő, 1921-ben miniszterelnök, 1939-1941 között szintén miniszterelnök. MÉL II. 837-838. o.

igaz), de hagyta. Witz azonban készségesen alávetette magát és nehéz helyzetében elég ügyesen kiegyensúlyozott. Ord(inatio): 1911.

64. *Grósz József* győri.⁴⁶⁴ Jó tehetségű, közepes szorgalmú, akit a tudományos kérdésen nem nagyon érdekeltek. Egyházas gondolkodású, korrekt életű. Önállóságát néha (nem mindenben) baráti környezetének véleménye befolyásolta, néha pedig igen makacsodott. Becsületes gondolkodású, kissé kényelemre hajló. Problémákat nem igen látott: úgy látta, hogy a dolgok egyszerűek. Nem volt törekvő, de a helyzetek alakulása vitte előre. Győri aulista lett, a beteg, bogaras, de nagy akaratú Fetser püspök⁴⁶⁵ mellett; később ennek irodaigazgatója és igen készséges embere. Amikor Fetser már nem tudott mozogni (szellemileg ekkor is épp volt) felszólították, hogy kérjen segédpüspököt, ő minden tekintélyét reá tette, hogy Grószot kapja meg. Meg is kapta. Amikor aztán Breyer⁴⁶⁶ lett a győri püspök, hamarosan kellemetlenné vált Grósz ottléte. Breyer szentéletű, jóakaratú volt, de passzivitásával a győri papság nem volt megelégedve, és sokan Grósz felé húztak. Serédi prímás, aki igen szerette Breyert, meg akarta szabadítani kellemetlen helyzetéből. Alkalom adódott, amikor gróf Mikes⁴⁶⁷ anyagi nehézségei egyrészt növekvő szív baja miatt Szombathelyről lemondott. Serédi aki akkor még igen befolyásos volt Rómában, keresztülvitte, hogy Grószot apostoli adminisztrátornak nevezték ki Szombathelyre. Anyagilag nehéz helyzetbe került, mert csak annyit kapott, hogy csak igen szűkösen tarthatta fenn magát. Grósz elismerésre méltó szerénységgel és szűkös viszonyok közt töltötte azt a néhány esztendő. 1949-ben⁴⁶⁸ aztán ugyanott megyéspüspök lett. A papsága nagy részének becsülését és ragaszkodását megnyerte, de természetesen voltak ellenzői is. Ily ellentétbe került Pehm (a későbbi Mindszenty) József zalaegerszegi plebánossal is, akivel szemben határozottan viselkedett. (Pl. elfogadta lemondását az esperességről). 1943-ban kalocsa-bácsi érsek lett. Ord(inatio): 1911.

65. *Pintér Gyula* győri.⁴⁶⁹ Kistermetű, kövéres, jótehetségű, közepes szorgalmú, mindenben kifogástalan. Egy ideig győri aulista, majd magyaróvári plebános, később apát, főesperes. Jóhírű lelkipásztor. Ord(inatio): 1912.

⁴⁶⁴ Grósz József győri 1908-1911 között volt növendék, v. ö.: Fazekas 3850. sz., Beke Pázmáneum 2002. 332-333. o.

⁴⁶⁵ Fetser Antal (1862-1933) 1914-től győri püspök v. ö.: Viczián János: Fetser Antal. In MKL III. 655. o.

⁴⁶⁶ Breyer István (1880-1940) 1933-tól győri megyéspüspök v. ö.: Viczián János: Breyer István in MKL II. 243. o.,

⁴⁶⁷ Mikes János(1876-1945) 1911-ben szombathelyi püspök

⁴⁶⁸ 1939-ben lett megyéspüspök

⁴⁶⁹ Pintér Gyula győri 1909-1912 között pazmanita, v. ö.: Fazekas 3869. sz.

66. *Magyar Ferenc* esztergomi⁴⁷⁰. Közepes tehetségű, szorgalmas, de igen naiv, gyerekes, jólelkű. Beceneve: Domine. Társai nem vették komolyan. Trianon után Burgenlandba került az Unterbilheinben plebános lett. Nem hallottam róla semmit. Ord(inatio): 1912.

67. *Varga János* erdélyi.⁴⁷¹ Közepes tehetségű, szorgalmas, jó szellemű, naiv fiú. Kis ideig gróf Mailáth aulistája volt. Kikerült. Úgy tudom meghalt. Ord(inatio): 1912.

68. *Dobránszky József* kassai.⁴⁷² Jó tehetségű, igen szorgalmas, kifogástalan növendék. Fölszentelése után a pasztorációba került és elég hamar plebános lett valami kisebb helyen, esperes és pápai kamarás. Ord(inatio): 1912. Dr. teol.

69. *Cservenka Béla* rozsnyói.⁴⁷³ Közepes tehetségű, jó megjelenésű, jó szellemű, de csendes és visszahúzódó. A pasztorációból teol(ológiai) tanár lett Rozsnyón, később kanonok. Ord(inatio): 1912. Dr. teol.

70. *Petrovsky Béla* rozsnyói.⁴⁷⁴ Mint első éves végzett teológus jött Bécsbe. Magas, igen csendes, visszavonult volt. Nyustai plebános, tb. kanonok lett. Szépen működött. Szívbjában meghalt 1948-ban. Ord(inatio): 1911.

71. *Marschall Ráfael* cisztercita.⁴⁷⁵ Jómódú székesfehérvári hentes fia. Közepes tehetségű, közepes szorgalmú, jó megjelenésű. Kissé sokra tartotta magát. Igényes volt, és a Pazmaneum ellátása és fegyelme nem elégítette ki. Társa: Várkonyi Fidél⁴⁷⁶ gyomorbaja is hozzájárult, hogy apátjuk III. évre Innsbruckba vitte át őket. Ord(inatio): 1912(vagy 11). Fölszentelése után sokáig volt hittanár Székesfehérváron. Belegabalyodott a német nemzeti szocializmusba és eltávozni kényszerült. Tudomásom szerint valamelyik osztrák apátságban él.

72. *Várkonyi Fidél* cisztercita.⁴⁷⁷ Wassaerkort származású(neve magyarosított). Közepes tehetségű, igen szorgalmas, igen jámbor. Gyomorbajos volt és apátja a több szabadságot engedő Innsbruckba küldte a III. évre. Fölszentelése után különböző rendi pozíciókban működött. Jóideig a pesticideszter-rendház spirituálisja volt. Igen buzgó, de sokszor balkezű és imprudens. Érdemeket szerzett az Adalbertinum nevű egyetemi hallgatók számára fönntartott menza szervezése és fönntartása körül. Szinte a disznóságig összepumpolta a hozzá szükségeseket, és naponta több száz szegény egyetemistának szolgáltatott kosztot. Voltak, akik nem nézték el igazán érdemes munkássága mellett eltörpülő ügyetlenségeit és elvitették Pestről. Egy ideig Szentgotthárdon volt perjel, majd ismét Zircbe került. Alázatos lelkű

⁴⁷⁰ Már szerepelt, de itt újabb adatokkal szolgál a szerző.

⁴⁷¹ Varga János erdélyi 1909-1912 között ide járt, v. ö.: Fazekas 3871. sz.

⁴⁷² Dobránszky József kassai 1908-1911 között jár itt, v. ö.: Fazekas 3846. sz.

⁴⁷³ Cservenka Béla rozsnyói 1910-1912 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3876. sz.

⁴⁷⁴ Petrovsky Béla rozsnyói 1910-1911-ben volt pazmanita, v. ö.: Fazekas 3875. sz.

⁴⁷⁵ Marschall Ráfael cisztercita 1908-1909-ben járt ide, v. ö.: Fazekas 3855. sz.

⁴⁷⁶ Várkonyi Fidél szintén 1907-1910 között járt itt, v. ö.: Fazekas 3859. sz.

⁴⁷⁷ V. ö. előző jegyzet

szereztes, akit nem kedvetlenülített el a méltánytalanság. Ord(inatio): 1913 (vagy 12), esetleg 1911. Dr. teol.

73. *Ráday Sebestyén* csornai praemontrei.⁴⁷⁸ A szegedi királyi tábla portásnak a fia. Igen éles eszű, spekulatív képességű, jószellemű. Jó dogmatikus, de Commert meggyötörte jól kidolgozott ellenvetésével. Egyszer, mint mus(aeum) praef(ectus)t elhivatott Commer és információt kért felőle. Egyik kérdése: Sit – ne iste frater fidelis? Habetne fidem?⁴⁷⁹ Igenlő válaszmra megjegyezte: semper cruciat me suis objectionibus infidelissimis!⁴⁸⁰ Fölszentelése után több rendi állásban működött, így Pesten is. A praemontrei apácák betelepítése és lelkivezetése körül jelentős érdemei vannak. Később átment a jászóiakhoz. Ord(inatio): 1912. Dr. teol.

74. *Hamvas Endre* esztergomi.⁴⁸¹ Mint világi érettségizett⁴⁸². Igen tehetséges, szorgalmas, több nyelvet beszélő, jó megjelenésű, jómodorú, mindenben kifogástalan és sokat ígérő növendék volt.⁴⁸³

75. *Ulviczky Ferenc* egri.⁴⁸⁴ Jó tehetségű, elég szorgalmas, jó lelkiületű, kedves modorú volt. II. éves korában igen súlyos reumában megbetegedett. Szívét ez megviselte. Kigyógyult, meghízott, de tanulása kényelmesebben ment, mert nem volt egészséges, bár kitűnően nézett ki. Fölszentelése után a pasztorációba került, ahol igen szépen és jó hírnévvel működött. Borsodsziráki lelkész lett és 1941-ben meghalt. Ord(inatio): 1913.

76. *Wiener Tibor Szaniszló* jászói praemontrei.⁴⁸⁵ Közepes tehetségű, közepes szorgalmú, különc növendék. Rendetlen, cipője mindig piszkos. Nagyon jámbornak mutatkozott, és – bár nem nyilatkozott – a praemontreiek szellemével nem volt megelégedve. Fölszentelése után nemsokára saecularizált⁴⁸⁶ és a váci egyházmegyébe lépett. Itt Pest környékén volt hitoktató. Paptársai különcnek tartották. Doktorátusa címén nagy arany pecsétgyűrűvel járt. 1925-6 körül aposztatált⁴⁸⁷ és görögkeleti papságot vállalt megházasodva. Több helyen működött. Tudomásom szerint legutóbb Hódmezővásárhelyen volt gör(ög) ke(leti) magyar lelkész. Csendben van. Ord(inatio): 1912 vagy 13.

⁴⁷⁸ Ráday Sebestyén 1910-1912 között járt itt, v. ö.: Fazekas 3877. sz.

⁴⁷⁹ Ez a testvér hívő-e? Van-e hite?

⁴⁸⁰ Mindig keresztrefeszít hitetlen ellenvetéseivel.

⁴⁸¹ Hamvas András 1910-1913 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3879. sz., Beke Pázmáneum 333. o.

⁴⁸² Azaz nem járt küsszeminiáriumba

⁴⁸³ Ennyit írt csupán róla, hiszen Hamvas ekkor csanádi püspökként, mint esztergomi apostoli adminisztrátor kérte tőle a visszaemlékezést.

⁴⁸⁴ Ulviczky Ferenc egri 1910-1913 között volt pazmanita, v. ö.: Fazekas 3891. sz.

⁴⁸⁵ Wiener Tibor Szaniszló premontrei 1909-1911 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3872. sz.

⁴⁸⁶ Világi, vagyis egyházmegyes pap lett

⁴⁸⁷ Papságát elhagyva

77. *Pobozsny Róbert* rozsnyói.⁴⁸⁸ Közepesnél jobb tehetségű, igen szorgalmas, jó megjelenésű növendék. Jámorsága példás, de kissé nőies. Hamarosan a rozsnyói aulába került és kezébe jutott az ottani egyházkormányzás az inkább pasztorális irányú Bubnics⁴⁸⁹ mellett. Titkár, irodaigazgató, kanonok, prelátus. Bubnics halála után jó ideig, mint káptalani helynök kormányozta a szlovákiai részt. 1949-ben c. püspök lett. Pobozsny tót nemzetiségű, de nem magyarellenes. Bizonyíthatom azt is, hogy azoknak a cseh törekvéseknek, amelyek a többségében magyar rozsnyói részt Kassához kívánták kapcsolni erősen ellenműködött. Ord(inatio): 1913. Dr. teol.

78. *Kálmán György* esztergomi.⁴⁹⁰ Tehetséges, szorgalmas, jószellemű. Jó tollú, magát művelő, sokatigérő irodalmi készségű. Fölszentelése után az Életbe és Alkotmányba tárcákat irt és fölfigyeltek rá. Pesti hittanár. 1918-ban a spanyoljárványban meghalt. Ord(inatio): 1913.

79. *Weiterschütz József* besztercebányai.⁴⁹¹ Közepes tehetségű, közepes szorgalmú, igen csendes, kifogástalan szellemű és jámbor kispap. Nagyobb kvalitásokat nem mutatott. Plebános és tanf(elügyelő) esperes volt Janova Lehotán. 1945-ben, a harcokban bomba ölte meg. Ord(inatio): 1913.

80. *Sándor József* esztergomi.⁴⁹² Elég tehetséges, de keveset tanult. Világias, akiről az információban, mint muzeum praef(ectus) már elsőéves korában megírtam, hogy nem mutat hivatást. Csak subdiakonusnak⁴⁹³ szentelték korhiány miatt, és az után kilépett. Római dispencziót kapott. Megnősül és Pesten a városnál lett hivatalnok.

81. *Istók József* szepesi.⁴⁹⁴ Jó tehetségű, közepes szorgalmú, nem jó szellemet mutató, szenvedélyes növendék. Sok figyelmeztetésre nehezen hajlik. Fölszentelése után középiskolai tanári oklevelet szerzett, nevét Istvánfira magyarosítja és átlép a szombathelyi egyházmegyébe, ahol tanár, majd igazgató lesz a dominikák kőszegi tanítónőképzőjében. Korán nyugdíjazták, és Pestre költözik, ahol szintén tanárkodik. Úgy ismerik, mint összeférhetetlent. Ord(inatio): 1913. Kifogásolható szelleme és fegyelmezetlensége, mint mus(eum) praef(ectus) - nak sok szomorú órát okozott nekem. Dr. phil.

⁴⁸⁸ Pobozsny Róbert rozsnyói 1910-1913 között volt pazmanita v. ö. Fazekas 3887. sz.

⁴⁸⁹ Bubnics Mihály (1877-1945) 1925-ben rozsnyói apostoli adminisztrátora, 1939-ben megyéspüspök. V. ö: Takács Emma: Bubnics Mihály. In MKL II. 57. o.

⁴⁹⁰ Kálmán György esztergomi 1910-1913 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3881. sz.

⁴⁹¹ Weiterschütz József besztercebányai 1908-1911 között volt pazmanita, v. ö.: Fazekas 3861. sz.

⁴⁹² Sándor József esztergomi 1911-1913 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3889. sz.

⁴⁹³ Alszerpap

⁴⁹⁴ Istók József szepesi 1910-1913 között volt pazmanita, v. ö.: Fazekas 3880. sz.

82. *Matkovich Béla* kalocsai.⁴⁹⁵ Kövér, jótehetségű, de lusta növendék. Nem volt rossz szellemű. Hivatás hiányában II. éven kilépett (1909-11-ig volt).

83. *Farkas András* kalocsai.⁴⁹⁶ Kistermetű, tuberkulotikus kinézésű. Jótehetségű, közepes szorgalmú, jószellemű növendék. Hivatás hiányában III. éven (1908-10-ig volt) kilépett. Jogot végzett és ügyvéd Pesten. Egyházas érzelmű és vallásos meggyőződéséért példásan kiálló, katolikus mozgalmakban részt vesz.

84. *Salati Ferenc* erdélyi.⁴⁹⁷ Közepes tehetségű, elég szorgalmas. Társadalmi szempontból darabos, keményen makacs székely. A pasztorációba került, hamar kisebb plebániát kap, de ellentétbe kerül az egyházkormányzattal. Később plebános Szászrégenben. Ord(inatio): 1913.

85. *Weisz Béla* besztercebányai.⁴⁹⁸ Közepes tehetségű, közepes szorgalmú, jámbor, csendes, de kissé félszeg. A pasztorációba került. Nevét Várnaira magyarosítja. Esp(eres) pleb(ános) egy Dur nevű faluban. Ord(inatio): 1913.

86. *Pálka József* esztergomi.⁴⁹⁹ Magas, jómegjelenésű, közepes tehetségű, szorgalmas tót fiú. Szacellánus volt. Nem mutatott föl kitűnő képességeket, jó átlag-embernek ismertük. A világháborúban tábori lelkész volt, hősi halált halt. Az olasz fronton egy lavina temette el fedezékét, a kályhára esett és megégett. Ord(inatio): 1911.

87. *Tapolcsányi József* esztergomi.⁵⁰⁰ Jó eszű, szorgalmas, jól megtermett, de súlyos bélrenyheségben szenvedett. Skrupulózus⁵⁰¹ volt. 1909-11-évben növendék, kilépett és tanári oklevelet szerzett. Állásba nem ment, hanem gazdagabb magántanulókat tanított Pesten. Megnősült. A második világháború végén nyomaveszett. Megkerült, gombatenyésztéssel foglalkozik.

88. *Nyirő József* erdélyi.⁵⁰² Székely tanítónak fia. Teológiát Gyulafehérvárott végzett, és mint absolutust küldötte püspöke a Pazzba. Tehetséges eszű, de nem tanult. Szenvedélyes ember. Szépen hegedült, de ilyenkor csakúgy feszült benne a szenvedély. Ivásra hajlamos. Duplikás napokon erősen észre lehetett ezt rajta venni. Az egyetemen csúfosan megbukott és visszament egyházmegyéjébe. Ord(inatio): 1912. Már a Pazzban irogatott és későbbi munkáinak tárgyait már ott készítette és a Magyar Iskolában felolvasta. Hittanár lett, de

⁴⁹⁵ Matkovich Jenő helyesebben, kalocsai 1910-1911-ben járt ide, v. ö.: Fazekas 3884. sz.

⁴⁹⁶ Farkas András, (akit Istvánnak ír a szerző) kalocsai 1908-1911 között járt ide, de kilépett, v. ö.: Fazekas 3848. sz.

⁴⁹⁷ Salati Ferenc erdélyi 1910-1913 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3888. sz.

⁴⁹⁸ Weisz Béla besztercebányai 1910-1913 között volt növendék, v. ö.: Fazekas 3892. sz.

⁴⁹⁹ Pálka József esztergomi 1908-1911 között pazmanita v. ö.: Fazekas 3857. sz.

⁵⁰⁰ Tapolcsányi József, itt Károly esztergomi 1910-1913 között járt itt, v. ö.: Fazekas 3890. sz.

⁵⁰¹ Aggályos

⁵⁰² Nyirő József erdélyi 1912-ben járt itt, v. ö.: Fazekas 3908. sz.

iszákosságával botrányt botrányra halmozott. Végül apostatált⁵⁰³. Neves erdélyi magyar író és fájdalmasan katolikusellenes. Ref(ormátus) lelkész is volt. Iszákos és szenvedélyes.

89. *Gamauf István* esztergomi.⁵⁰⁴ Regnumi nevelés. Mailáth püspök kegyeltje. Atyja az Opera előkelőbb zenei funkcionáriusa, anyja pedig balerina volt. Négy gyermekük közül két leány apáca lett, három fiú pedig pap. A harmadik pap apostatált. Igen tehetséges volt, közepesen szorgalmas, sokoldalú: jó zenész, jó írói képesség. Izsóf mellett nevelkedett és ennek színes, modern stílusát jól követte. Amíg a Pazzban volt, igen jámbornak, adoráló⁵⁰⁵ kispapnak mutatkozott. A Pazz szelleme azonban kemény és maradi volt számára. Ezért III. év után Innsbruckba ment. Szentelése után pesti hitoktató lett és 1918-ban belekerült a Papi Tanácsba és erősen a coelibátus⁵⁰⁶ ellen foglalt állást. 1914-ben így diszkreditálva⁵⁰⁷ Amerikába ment. Itt elvette harangozójának a leányát és aposztatált⁵⁰⁸. Ekkor már Csáktornyaira változtatta nevét. Kint protestáns lelkész akart lenni, de valami inkorrekttség⁵⁰⁹ miatt az ottani angol teológia nem bocsátotta vizsgára. Visszajött Pestre és ref(ormátus) lelkészi oklevelet szerzet és ismét kiment. Azóta nyoma veszett. Ord(inatio): 1912 vagy 13.⁵¹⁰

Az itt felsorolt növendékek adatai, csak haláluk után használhatók fel és előbb nem publikálhatók.

Dr.Czapik Gyula.

O(mnes) a(d) m(ajorem) D(ei) Gl(oriám)

Beke Margit: Fejezetek az új- és legújabbkori elitképzéshez. A katolikus egyház szerepe a modern magyar értelmiségi elit nevelésében a bécsi Pázmáneumban. Akadémiai doktori értekezés, Budapest 2010.

⁵⁰³ Elhagyta a papi rendet

⁵⁰⁴ Gamauf István esztergomi 1908-1910 között járt ide, v. ö.: Fazekas 3849. sz.

⁵⁰⁵ Imádságos

⁵⁰⁶ Papi nőtlenség

⁵⁰⁷ Hitelét veszítve

⁵⁰⁸ Papi rendet elhagyta

⁵⁰⁹ Helytelenség

⁵¹⁰ . O(mnes) a(d) m(ajorem) D(ei) Gl(oriám) - Mindent Isten nagyobb dicsőségére)